

Biceps monstrum:

- En undersøkelse av Peter Damians argumentasjon i offentlig debatt

Håkon Leite

Masteroppgave i historie

Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap

Universitetet i Bergen

Våren 2015

INNHold

Innhold	III
Forord	VI
Abstract	VII
Kapittel 1: Innledning.....	1
Kapittel 2: Historiografi og om kildene	4
2.1 Tidligere forskning	4
2.1.1 Simoni	5
2.1.2 Prestekteskap	7
2.1.3 Filosofi og retorikk.....	8
2.2 Kildene.....	10
2.2.1 Om brev i middelalderen, ars dictaminis	10
2.2.2 Tilblivelse og tradering	12
2.3 Oversikt over brevene.....	14
2.3.1 Kronologisk spredning	14
2.3.2 Publikum	16
2.3.3 Kildeutvalg	17
Kapittel 3: Habermas, Teilöffentlichkeiten og Damian «...der privatfolk samles til publikum»	19
3.1 Habermas og den borgerlige offentlighet	19
3.1.1 Kritikk	20
3.2 Damian og deloffentligheter	22
3.2.1 Religiøse grupper og institusjoner som deloffentligheter	22
3.2.2 Geografiske deloffentligheter.....	24
3.2.3 Sosial tilhørighet	25

3.2.4	Offentlige arenaer.....	26
3.3	Om skriftlig og muntlig kommunikasjon	27
3.4	Forbindelser mellom deloffentligheter	28
3.5	Konklusjon.....	30
Kapittel 4: Nikolaitarum heresis. Argumentasjon i debatten om presteekteskap.....		32
4.1	Brevene og publikum.....	33
4.2	Om publikum og brevenes hensikter	34
4.3	Idealtyper	35
4.4	Analyse av brevet til biskop Cunibert av Turin.....	35
4.4.1	Teoretisk argumentasjon	36
4.4.2	Praktisk argumentasjon	38
4.5	Argumentasjonen i brevene	39
4.5.1	Teoretisk argumentasjon	39
4.6	Brevet til grevinne Adelaide - Praktisk argumentasjon.....	44
4.7	Praktisk argumentasjon i brevene til Damian	46
4.8	Filosofi og retorikk	48
4.9	Annen argumentasjon	50
4.10	Konklusjon.....	50
Kapittel 5: Simoniaca heresis. Argumentasjon i debatten om simoni.....		52
5.1	Brevene og deres publikum	53
5.2	Liber gratissimus - brev 40.....	55
5.2.1	Teoretisk argumentasjon	56
5.2.2	Praktisk argumentasjon	58
5.3	Argumentasjon i debatten.....	59
5.3.1	Teoretisk argumentasjon	59
5.4	<i>Liber gratissimus</i> - praktiske argumenter	65
5.5	Praktisk argumentasjon i debatten.....	67

5.6	Konklusjon.....	70
	Kapittel 6: Komparasjon av debattene	72
6.1	Publikum.....	72
6.2	Tematisk utvikling.....	73
6.3	Teoretisk og praktisk argumentasjon over tid	75
6.3.1	Teoretisk argumentasjon	75
6.3.2	Praktisk argumentasjon	77
	Kapittel 7: Konklusjon	79
7.1	Habermas og debattene om presteekteskap og simoni	80
	Litteraturliste	82
	Kildeliste	85

FORORD

Jeg ønsker å takke Leidulf Melve som har vært min veileder. Det at han har vist stor hjelpsomhet og kommet med gode innspill har vært med på å gjøre dette til en veldig lærerik prosess for meg. En takk til seminaret jeg har vært en del av under masterstudiet, for både tilbakemeldinger på eget arbeid og for alt jeg har fått lære av å lese deres tekster.

Tusen takk til min familie som alltid støtter meg! Spesielt stor takk til min søster Ingvild! Jeg har ikke tall på hvor mange ganger du har vært til hjelp!

Ikke minst takk til min beste venn og kjæreste kone, Frida! Uten deg hadde dette vært mye tyngre.

Takk til Gud! Jeg har ønsket å gjøre dette til din ære!

ABSTRACT

The debates about clerical marriage and simony were two of the most important public debates during the eleventh century. The monk, and later cardinal bishop, Peter Damian (1007-1072) was among the central participants. He was a supporter of clerical celibacy, and he claimed that the validity of the sacraments did not depend on the worthiness of the cleric. Despite his important role in these debates, his argumentation has not been studied in detail. The purpose of this master thesis is therefore to discuss the development of Damian's argumentation in these debates in a public framework. The public framework for this master thesis is based on a discussion and critique of Jürgen Habermas' representative and bourgeois public sphere, and an examination of the letters of Damian.

The argumentation Damian used is categorized as either *theoretical* or *practical*. Theoretical argumentation is understood as biblical and patristic statements about theology etc. Practical argumentation is characterized as a narrative way of presenting arguments, like history and stories. The argumentation is further distinguished either *demonstrative* where he postulated statements of popes, councils etc. or *argumentative*, where he discussed them. How Damian used authorities in the argumentation and how he presented his arguments to different audiences are among the central subjects for this study. Although there were several similarities between the debates, the argumentation Damian used in the simony debate was richer in diversity, in what kind of argumentation that he used, and how he used it.

KAPITTEL 1: INNLEDNING

I følge munken og senere kardinal Peter Damian (1007-1072) stod kirken i hans tid i en kamp mot det han billedlig omtalte som et tohodet monster (*biceps monstrum*).¹ De to hodene representerte to utbredte praksiser i kirken, nemlig presteekteskap, som gjerne gikk under betegnelsen nikolaitisme og kjøp og salg av geistlige embeter, som ble kalt for simoni.

Hverken presteekteskap eller simoni var noe kun Damian var opptatt av. Med grunnleggelsen av Cluny-bevegelsen på starten av 900-tallet ble det økende interesse for reform i kirken og i den forbindelse var presteskap og simoni to av fanesakene. Debattene disse emnene skapte nådde sine høydepunkt under Damians tid.

Retorikken Damian brukte tilsier at kampen for hans del ikke først og fremst handlet om praktiske ordninger i kirken, men om en kamp mot djevelen selv.² Derfor ga han klare formaninger om å gripe til sverdet og kjempe tappert i denne striden.³ Dette innebar ikke at geistlige skulle ty til vold og militær makt i bokstavelig forstand. Etter Damians tolkning av Paulus var militær makt forbeholdt de verdslige myndighetene, mens de geistlige derimot skulle kjempe med Guds ord som sverd og han så på sine egne brev som militære våpen (*armi militaribus*) i denne kampen.⁴ Det at kampen mot presteekteskap og simoni skulle utkjempes med ordet som våpen, ga grobunn for en offentlig debatt og Damian var selv blant de sentrale premissleverandørene i begge debattene.

I presteekteskapsdebatten mente Damian at geistlige ikke kunne gifte seg. Siden de var i direkte kontakt med Jesu virkelige legeme mens de forrettet nattverden, måtte de være rene, noe som etter Damians tankegang ikke var forenlig med det å være seksuelt aktiv.⁵ Debatten om simoni reiste spørsmål om sakramenters gyldighet. Kunne en som betalte for sitt embete ordinere og døpe? Hadde man et gyldig embete dersom man hadde betalt for ordinasjonen? I motsetning til sine meningsmotstandere svarte Damian bekreftende på begge disse

¹ Damian 2004, brev 129, s. 50. Damian 1989 (Reindel (red.)), brev 129, s. 432.

² Damian 2004, brev 129, s. 49-50. Damian 1989 (Reindel (red.)), brev 3, s. 89.

³ Damian 2004, brev 129, s. 50.

⁴ Damian 1992, brev 87, s. 305. Damian 2005, brev 162, s. 143. Damian 1993 (Reindel (red.)), brev 162, s. 147.

⁵ Damian 1992, brev 61, s. 10.

spørsmålene, selv om han også fordømte simoni som heresi.⁶ Damians standpunkt var ikke bare viktige i debattene, men de ble også det seirende standpunktet i kirken.

Damian var en produktiv forfatter og gjennom flere av sine brev forfektet han sine synspunkt. Selv om et klart flertall av brevene han skrev, var rettet mot geistlige og blant dem også flere sentrale skikkelser som paver og kardinalbiskoper, diskuterte Damian disse temaene også med lekmen. Til tross for at Damian var en sentral person i sin tid, er det gjort lite undersøkelse på ham når det gjelder en av de mest vesentlige sidene i de offentlige debattene han deltok i, nemlig argumentasjonen han brukte. Av den grunn retter denne undersøkelsen seg mot Damians argumentasjon i disse to debattene. Sentralt i denne sammenheng er ikke bare hvordan Damian argumenterte, men også hvordan selve argumentasjonen hang sammen med publikummet han henvendte seg til. Denne undersøkelsen skal dermed sette argumentasjonen i et offentlig rammeverk ved at argumentasjonen skal sees mot det publikummet han henvendte seg til. I den sammenheng vil Jürgen Habermas sine bidrag innen tenkningen om offentlighet danne noe av rammeverket.

Den overordnede problemstillingen i denne undersøkelsen er følgende: Hvordan argumenterte Damian i debatten om simoni og i debatten om presteekteskap? Finnes det et mønster i hvordan han argumenterte avhengig av når han skrev og hvilket publikum han henvendte seg til?

For å svare på disse spørsmålene skal jeg i første del av kapittel 2 ta for meg en historiografisk oversikt over et utvalg av det som tidligere er skrevet om Damian. I denne sammenheng er det hovedsakelig to sider ved Damian som er verdt å trekke fram. Den ene siden er hva som tidligere er skrevet om Damian og argumentasjon i debatten om presteekteskap og debatten om simoni. Det andre er hva som er skrevet om hva Damian mente om filosofi og retorikk. Fordi Damian etterlot seg et blandet inntrykk av hva han egentlig mente om dette, har det vært flere uenigheter blant forskere. Siden denne siden ved Damian er relevant med tanke på argumentasjonen han brukte, vil dette derfor belyses i den historiografiske oversikten.

I den andre delen av kapittel 2 skal det gjøres nærmere rede for selve kildegrunnet for denne undersøkelsen. Selv om Damians forfatterskap var svært mangfoldig, både når det gjelder sjangere og temaer han skrev om, er det brevene til Damian det skal gjøres nærmere

⁶ Damian 2004, brev 146, s. 156.

rede for. Grunnen til dette utvalget er fordi de er de mest relevante kildene med tanke på argumentasjon i debattene og fordi det er hensiktsmessig å forholde seg til færre kommunikasjonskanaler og dermed også færre variabler.

I kapittel 3 er det overordnede temaet offentlighet. Siden argumentasjonen til Damian skal undersøkes i lys av publikum og offentlighet, skal dette kapittelet ta for seg hva offentlighet var under middelalderen. Utgangspunktet for dette kapittelet er en drøfting av Jürgen Habermas' offentlighetsmodell. Den andre og siste delen av dette kapittelet er en empirisk tilnærming til hva slags offentligheter som fantes på Damians tid og noen av deres karakteristikk. Her legges det vekt på hvilke faktorer som konstituerte en offentlighet, hva slags publikum de bestod av og hvilke kommunikasjonskanaler som ble brukt.

Både kapittel 4 og 5 er analysekapitler av selve argumentasjonen til Damian. I kapittel 4 er temaet argumentasjonen i presteekteskapsdebatten og argumentasjonen i simonidebatten er temaet for kapittel 5. Felles for begge kapitlene er at det vil gjøres rede for publikummet i de ulike debattene og deretter argumentasjonen. To av de sentrale faktorene for analysen er den diakroniske utviklingen i argumentasjonen og på hvilken måte publikum var avgjørende for hva slags argumentasjon Damian brukte. Argumentasjonen i debattene vil bli kategorisert etter idealtyper som blir introdusert og forklart i kapitlene.

Kapittel 6 er et komparasjonskapittel der hensikten er å se på tvers av debattene for å avdekke både like og ulike mønster i argumentasjon og publikum i de ulike debattene. Som en avslutning kommer et eget kapittel 7 med en konklusjon og en drøfting av hvordan denne undersøkelsen har kastet lys over hva som har vært med på å forme utviklingen av den offentlige debatten.

KAPITTEL 2: HISTORIOGRAFI OG OM KILDENE

Dette kapittelet er tematisk sett delt i to. Den første delen av kapittelet tar for seg et utvalg av historiografien om Damian. Den andre delen av oppgaven retter seg mot det som er skrevet av Damian, selve kildene. Hensikten med dette er tosidig. En oversikt over historiografien om Damian, gjør det mulig å se hvilken plass denne undersøkelsen har i forskningen som tidligere er gjort om ham. Det som viser seg er at argumentasjonen til Damian er et lite belyst emne i forskningslitteraturen og dermed relevant å undersøke nærmere.

Etter oversikten over forskningslitteraturen, kommer en oversikt over selve kildematerialet Damian etterlot seg. Som jeg skal vise senere i kapittelet skal vise, er det brevene til Damian jeg skal ta i bruk som kilder. I delen om kildene skal det kort gjøres rede for hvordan brevene han skrev ble til, hvordan brevene er overlevert, hva som kjennetegner brevsjangeren i middelalderen. Det vil også bli sagt noe om publikum han skrev til og når han skrev.

2.1 Tidligere forskning

Siden målet er å undersøke argumentasjonen til Damian i to av de offentlige debattene han deltok i, er det i all hovedsak to sider i forskningslitteraturen som er relevante å belyse. For det første og er hva som tidligere er skrevet om Damians argumentasjon i disse debattene. Den andre siden er Damians forhold til filosofi og retorikk. Som vi skal se har det vært uenighet om hvordan man skal forstå Damians tilsynelatende motstridende tanker rundt verdslig visdom og forskningen som er gjort på dette vil av den grunn være relevante innspill når en skal undersøke argumentasjonen hans.

Dette utvalget av forskningslitteraturen gjør at det er flere sider ved Damian som ikke blir belyst. Noe av det Damian er mest kjent for i tillegg til det som så langt er nevnt, er et verk han skrev om homofil praksis blant geistlige, også kjent som *Liber gomorrhianus*.⁷ Selv om dette brevet grenser mot debatten om presteekteskap er dette brevet og forskningen på det utelatt, siden det ikke primært handler om presteekteskap, men er mer relevant om man ønsker en diskusjon av renhet og geistlige, som blir mer generelt.⁸

⁷ Se Damian 1990, brev 31, s. 3-53.

⁸ For relevant forskningslitteratur som er gjort om *Liber gomorrhianus*, se Boswell 1980, s. 210-213, Leyser 1995 og Olsen 2011.

2.1.1 Simoni

Blant de store debattene i forkant av investiturstriden var debatten om simoni. I lengre tid hadde kjøp og salg av geistlige embeter vært en utbredt praksis blant geistlige og med reformbevegelsen, ble spørsmålet tatt opp til diskusjon. De to sterke røstene i denne sammenhengen var Peter Damian og hans erkerival Humbert av Silva Candida. Det de blant annet diskuterte var om en simonist hadde et gyldig embete, om sakramentene han forvaltet var gyldige og hva simoni egentlig var. Damian mente at en simonist hadde en gyldig ordinasjon og at han dermed i kraft av sitt embete hadde myndighet til å forvalte sakramenter som nattverd og dåp. Kardinal Humbert mente at ordinasjonen ikke var gyldig noe som medførte at en simonist heller ikke hadde et embete som igjen betydde at sakramentene han forvaltet heller ikke var gyldige.

Den sterke kontrasten mellom Humbert og Damian er blant de sidene i forskningslitteraturen som ofte dukker opp. Noe av dette handler om de rent teologiske forskjellene mellom dem.⁹ Ikke bare dette, men også deres ulike personligheter har også blitt poengtert.¹⁰ Deres ulike syn på forholdet mellom kirke og stat er også noe belyst, der Damian var mer positivt til et komplementært forhold mellom disse maktinstansene, mens Humbert mente at all form for verdslig inngripen gikk under betegnelsen simoni og var av det onde.¹¹ Siden noe av det Damian skrev om simoni også var relevant for den senere investiturstriden, er det diskutert hva Damian tenkte om lekinvestitur.¹²

Når det kommer til selve argumentasjonen til Damian, er det også påpekt både likheter og ulikheter mellom dem Humbert og Damian. Brian Tierney beskrev Humbert som en kald intellektuell som lot seg overbevise av abstrakte argumenter, mens Damian var mer praktisk orientert, siden hans utgangspunkt var hvordan man som geistlig kunne være trygg på å ha et gyldig embete dersom gyldigheten av ordinasjonen var stod og falt på hvem som ordinerte.¹³ J. P. Whitney påpekte en forskjell mellom Humbert og Damian når det gjelder på hvilket grunnlag de var motstandere av simoni, der Damian tok avstand fra simoni på grunn av moral og religion.¹⁴ Damian og Humbert brukte også flere av de samme autoritetene da de argumenterte, poengterte Fridolin Dressler.¹⁵ Noe annet som er poengtert når det gjelder

⁹ Tierney 1988, s. 34. Whitney 1925, s. 235, 237. Dressler 1954, s. 102-103, 109. Blumenthal 1988, s. 75-76.

¹⁰ Tierney 1988, s. 33. Whitney 1925, s. 240-241.

¹¹ Whitney 1925, s. 237. Blum 1947, s. 24-26, n. 94. Tierney 1988, s. 34-36.

¹² Blum 1947, s. 22-24.

¹³ Tierney 1988, s. 33-34.

¹⁴ Whitney 1925, s. 230, n. 3.

¹⁵ Dressler 1954, s. 108.

Damians bruk av autoriteter er det at han brukte Augustin som et viktig grunnlag for argumentasjonen.¹⁶ Videre om argumentasjonen Dressler blant annet trukket fram at Damian også hadde grunner for sin overbevisning som var mer fornuftsorienterte og Ranft kommenterer at Damian både var logisk og rasjonell i sin behandling av spørsmålet om sakramenters gyldighet.¹⁷

Det viktigste verket Damian skrev om simoni var *Liber gratissimus* og dette er dermed også gjort mye forskning på.¹⁸ Det er gjort mindre om det Damian skrev om simoni utover *Liber gratissimus*. Et av brevene noe forskning på er et brev Damian senere skrev til borgerne i Firenze.¹⁹ Temaet i dette brevet var nokså likt det en finner i *Liber gratissimus*, nemlig om sakramentenes gyldighet avhenger av forvalteren eller ikke. Det er derimot gjort lite om selve argumentasjonen i de andre brevene. Patricia Ranft har kommentert flere av Damians andre brev der han kom inn på simoni, men gjennomgangen er nokså deskriptiv og lite analyserende.²⁰

Gjennomgående i forskningslitteraturen er det som er skrevet om Damian og argumentasjon på et generelt nivå. Det sies gjerne noe om hva han mente og kort om hvorfor uten at dette utdypes særlig videre. Det som er skrevet er ofte generelt og lite analytisk. Som vist er noen av poengene som har blitt trukket fram hvilke autoriteter han forholdt seg til i argumentasjonen og at han både var rasjonell og logisk i måten han resonnererte på. Hvordan for eksempel argumentasjonen utviklet seg over tid og hvordan Damian argumenterte avhengig av hvem han henvendte seg til er bortimot ikke-eksisterende. Dressler nevnte kort at Damian med *Liber gratissimus* nådde et bredt publikum og at dermed skrev likt til både simonister og de som ikke var det.²¹ I følge en generell kommentar av Blum om brevene, skal Damian passet på å tilpasse brevene han skrev avhengig av hvem han skrev til.²²

Et manglende perspektiv i forskningslitteraturen om Damian og simoni er derfor den argumentative utviklingen til Damian og hvordan argumentasjonen var tilpasset publikum. Mye av forskningslitteraturen oppsummerer essensen hva Damian mente, men ser i liten grad på hvordan argumentasjonen han bruker utvikler seg over tid.

¹⁶ Blum 1947, s. 63. Dressler 1954, s. 103.

¹⁷ Dressler 1954, s. 103. Ranft 2012, s. 114-115.

¹⁸ Se for eksempel Dressler 1954, s. 101-104. Blum 1947, s. 21.

¹⁹ Brev 146. Cushing 2005, s. 740-757.

²⁰ Ranft 2012, s. 122-124, 131-132, 135-136.

²¹ Dressler 1954, s. 104.

²² Blum 1989, s. 12.

2.1.2 Prestekteskap

Spørsmålet om prester skulle kunne gifte seg var i tillegg til simoni et hyppig diskutert emne på Damians tid. Damian var en sterk motstander av at geistlige skulle kunne gifte seg. En del av de samme tendensene med forskningslitteraturen om simoni er også tilfelle med presteekteskapsdebatten. Anne Llewellyn Barstow har omtalt Damian som «the single most virulent foe of married clerics.»²³ I følge Barstow hadde Damian rollen som pavenes samvittighet, fordi han stadig minnet dem om hvilke behov det var for reform blant de geistlige.²⁴

Når det gjelder Damians argumentasjon i debatten har Barstow oppsummert den ved å trekke fram argumentet om at inkarnasjonen og nattverden. Siden Jesus var født av en jomfru, kunne hans legeme ikke røres av geistlige som var blitt urene på grunn av seksuell omgang.²⁵ Hun belyste enkelte motargumenter Damian måtte svare på.²⁶ Noen av de samme momentene trakk også Blum fram da han i korte trekk oppsummerte argumentasjonen i et brev Damian skrev til pave Nikolas II.²⁷ Blum poengterte at argumentasjonen til Damian handlet om verdigheten og funksjonen til de geistlige i forbindelse med nattverden.²⁸ Charles A. Frazee har vektlagt Damians holdning til kroppen som det grunnlaget for Damians ståsted i saken om presteekteskap.²⁹ Selv om Barstow har lagt vekt på nattverden og Frazee har trukket fram synet på kroppen som det sentrale i argumentasjonen, er det vanskelig å si om det egentlig dreier seg om en klar uenighet. Begge delene er veldig generelt og er knyttet til hverandre, så de belyser egentlig to sider ved samme sak.

I et av brevene Damian skrev om presteekteskap, brukte han harde ord mot kvinnene som de geistlige omgikk.³⁰ Dette er også blant de momentene som er diskutert blant og da i forhold til retorikk. Ruth Mazo Karras Elliott har poengtert den ekstreme retorikken til Damian, spesielt mot kvinner.³¹ Helen Parish derimot, har karakterisert retorikken hans i denne debatten som mild, sammenlignet med *Liber gomorrhianus*, Damians verk skrevet om homofil praksis blant

²³ Barstow 1982, s. 58.

²⁴ Barstow 1982, s. 52.

²⁵ Barstow 1982, s. 59.

²⁶ Barstow 1982, s. 62-63.

²⁷ Blum 1947, s. 175-176.

²⁸ Blum 1947, s. 176.

²⁹ Frazee 1988, s. 121.

³⁰ Damian 1998, brev 112, s. 276-277.

³¹ Karras 2012, s. 120-121.

geistlige.³² Dyan Elliott har også vært opptatt av enkelte deler av retorikken som Damian brukte i presteekteskapsdebatten.³³

I presteekteskapsdebatten har det også blitt rettet oppmerksomhet mot Damians tanker rundt sammenhengen mellom presteekteskaps og forvaltningen av sakrament.³⁴ Blum trakk fram urenheter som et sentralt moment i mye av det Damian skrev og nevnte et brev om presteekteskap som eksempel på nettopp dette.³⁵ Blum trakk også fram flere av argumentene Damian bruker i forbindelse med et av hans viktigste brev om presteekteskap.³⁶

Gjennomgående i forskningen blir det påpekt at Damian var svært sentral i forbindelse med presteekteskapsdebatten i det ellefte århundret og essensen av hva han har ment og hvorfor er i korte trekk nevnt. En nærmere analyse av argumentasjonen til Damian er derimot ikke belyst. Mitt bidrag i denne undersøkelsen vil derfor være en nærmere analyse av argumentasjonen Damian la fram i forbindelse med denne debatten og da

2.1.3 Filosofi og retorikk

En annen side ved Damian som har fått mye oppmerksomhet i forskningen er hans forhold til filosofi og retorikk. Mye av årsaken til at nettopp dette har vært gjenstand for forskning fra flere hold, er at det har vært mye uenighet om hva han egentlig mente. På den ene kanten var Damian svært kritisk til bruken av retorikk og filosofi. Blant Damians mer kjente sitater om hans tanker om filosofi og retorikk lyder som følger: «I reject Plato who pried into the secrets of hidden nature, ascribed limits to the orbits of the planets, and calculated the movements of the stars.»³⁷ Videre fortsatte Damian med å avvise Pythagoras, Nicomachus og Euclid før han fortsatte med: «I pass by all rhetors with their embellishments and reflexions without distinction, and all the dialecticians with their syllogisms and sophistic quibbles I consider unworthy of this question.»³⁸

På den andre kanten hadde Damian en høy utdannelse og spesielt hans filosofiske verk *De divina omnipotentia*, vitner om at han selv behersket dialektikken og at han tok den i bruk.

³² Parish 2010, s. 110.

³³ Elliott 1998, s. 221. Fn. 68.

³⁴ Elliott 1998, s. 103-106. Parish 2010, s. 109. Barstow 1982, s. 63-64.

³⁵ Blum 1947, s. 87.

³⁶ Blum 1947, s. 183-186.

³⁷ Damian 1989, s. 257. Brev 28. «Platonem igitur latentis naturae secreta rimantem respuo, planetarum circulis metas astrorumque meatibus calculos affigentem[...]» Damian 1983 (Reindel (red.)), brev 28, s. 251.

³⁸ Damian 1989, brev 28, s. 257. «[...] cunctos sane rhetores cum suis coloribus et entimematibus indiscrete praetereo, omnes dialecticos cum suis silogismis et sophisticis cavillationibus indignos hac questione decerno.» Damian 1983 (Reindel (red.)), brev 28, s. 251.

Forskningen har vært uenige om hvordan man skal forstå disse tilsynelatende motstridende sidene ved Damian. På den ene siden har Damian blitt plassert blant antidialektikere som Manegold av Lautenbach, Otloh av St. Emmeram, et syn man blant annet finner hos J. A. Endres i en mye sitert artikkel fra 1910.³⁹ Owen J. Blum mente at Damian ikke tok total avstand fra all form for filosofi, selv om han var forsiktig med å trekke noen klare konklusjoner selv om hvor han mente grensen gikk.⁴⁰ Andre, som Ranft og Malcolm de Mowbray ser ut til å prøve å harmonisere disse sidene ved Damian ved å forklare at Damian ikke avviser verdslig kunnskap, men at han setter grenser for hva den kan brukes til.⁴¹

Mye av forskningen handler ikke om Damian og dialektikk generelt, men spisser seg mer mot et av Damians mer sentrale verk, kjent under navnet *De divina omnipotentia*.⁴² Dette verket var skrevet av Damian i starten av 1065 som en følge av en diskusjon han hadde med abbeden i Monte Cassino. De diskuterte om Gud var i stand til å kunne gjenopprette jomfrudommen hos en kvinne som hadde mistet den. Damian mente at han kunne, men abbeden var uenig. I etterkant av denne diskusjonen bega Damian seg ut på en lengre filosofisk-teologisk diskusjon om Guds allmakt og hans relasjon til fortiden.⁴³ Kunne Gud i nåtiden gjøre at Roma ikke eksisterte?⁴⁴ Iven Michael Resnick har blant annet rettet oppmerksomheten mot selve motivasjonen Damian hadde for å skrive dette verket.⁴⁵ Verket kan framstå som en diskusjon av en rekke abstrakte og spekulative filosoferinger, men Damian skal ha hatt både teologiske og pastorale motiv for å skrive dette verket.⁴⁶ Andre igjen har rettet blikket mot selve resonnementet til Damian i dette verket for å vurdere om han bryter med logikken eller ikke og det er uenighet om hvordan man skal tolke Damian. Theodor G. Bucher mente å påpeke brister i resonnementet til Damian.⁴⁷ Robert P. McArthur og Michael P. Slattery mente at flere historikere har gjort feil i å mene at Damian i *De divina omnipotentia* fornektet prinsippet om ikke-kontradiksjon.⁴⁸ De argumenterte for at man både kan og bør tolke Damian til å mene at det ikke finnes noen fakta om fortiden, noe de mener ikke bryter prinsippet om at noe ikke kan motsi seg selv.⁴⁹ Akkurat hva Damian har ment om filosofi og retorikk er ikke sentrum

³⁹ Endres 1910, s. 8. Blum 1947, s. 134.

⁴⁰ Blum 1947, s. 134.

⁴¹ Ranft 2012, s. 219-220. De Mowbray 2004, s. 11-12.

⁴² Se brev 119. Se for eksempel Holopainen 1995.

⁴³ Damian 1998, brev 119, s. 345-346.

⁴⁴ Damian 1998, brev 119, s. 353.

⁴⁵ Resnick 1988, s. 134. For andre innspill av Resnick, se Resnick 1990 og Resnick 1992.

⁴⁶ Resnick 1988, s. 129, 134.

⁴⁷ Bucher 1989, s. 309-310.

⁴⁸ McArthur og Slattery 1972, s. 137-138.

⁴⁹ McArthur og Slattery 1972, s. 138.

for denne undersøkelsen. Likevel kaster denne forskningen lys over en relevant diskusjon, nemlig hva Damian anså for å være gyldige argumenter og ikke.

2.2 Kildene

Damians forfatterskap er stort og mangfoldig, både når det gjelder sjangere han skrev i og temaer han skrev om. Han skrev både prekener, bønner, biografier og brev.⁵⁰ Også temaene som er dekket i forfatterskapet hans er mange.

Siden temaet for denne undersøkelsen er argumentasjon i offentlige debatter, avgrenser kildematerialet seg til tekster som kan sees på som diskusjon av et emne. I denne sammenheng er det brevene Damian skrev som står igjen som de viktige kildene, siden det var i disse skriftene han argumenterte i ulike debatter. Dessuten vil det å forholde seg til kun én og ikke flere kommunikasjonskanaler gjøre undersøkelsen overkommelig, siden det blir færre variabler å forholde seg til. Av den grunn er det derfor brevene det rettes blikket mot i resten av dette kapittelet. Først skal det sies noe om selve brevsjangeren i middelalderen og hva som kjennetegnet brev på den tiden for en bedre forståelse av hva slags kilder en har med å gjøre.

2.2.1 Om brev i middelalderen, *ars dictaminis*

I følge Martin Camargo kunne brev i middelalderen bli skrevet med den hensikt at de skulle leses opp for større grupper av mennesker.⁵¹ Selv om brevene kunne framstå personlige, kunne de bli lest opp høyt i det offentlige.⁵² Dette er også tilfelle med Damians brev. Flere av brevene var adressert til grupper av mennesker, for eksempel munkefelleskap, byer og geistlige.⁵³ Damian kunne også be om at brev han skrev ble offentliggjort. Et eksempel på dette finner vi i et brev han skrev til erkebiskop Henrik av Ravenna, der han forklarte sine meninger om to pavekandidater før han til slutt føyde til at han ønsket at brevet måtte offentliggjøres for alle.⁵⁴ Det finnes også flere tilfeller av at han hadde en forventning om at brevene han skrev også ble lest av andre enn dem han selv adresserte brevene til. Et godt eksempel i denne sammenheng finner vi i et brev Damian skrev til biskop Cunibert av Torino, et av hans mer kjente brev mot presteekteskap.⁵⁵ Samme år skrev Damian et brev til grevinne Adelaide der han forklarte at brevet han tidligere hadde skrevet til biskop Cunibert egentlig

⁵⁰ Blum 1947, s. 37.

⁵¹ Camargo 2010, s. 173-174.

⁵² Camargo 2010, s. 173-174.

⁵³ Se for eksempel brev 131 og 146.

⁵⁴ Damian 1990, brev 58, s. 393.

⁵⁵ Damian 1998, brev 112, s. 258-285.

var ment for henne, men han lot være å sende brevet til grevinnen av frykt for hva folk kom til å tenke.⁵⁶ Her ser Damian ut til å ha hatt en forventning om at også andre kunne lese det han skrev. Selv om flere av Damians brev nådde en større leser- og lytterskare blir det vanskelig å vurdere akkurat hvem og hvor mange utover selve adressaten som ble nådd av brevet. Av den grunn må en forholde seg til adressatene til brevene som det primære publikum.

Selve utformingen av brevene hadde også sine kjennetegn med bestemte regler for hvordan man skulle skrive og selve oppbygningen av brevene. Kunsten å skrive brev, kaltes for *ars dictaminis*, og normen for denne brevskrivningen var under stadig utvikling gjennom middelalderen.⁵⁷ I følge Alberic av Monte som utformet mye av læren om hvordan man skulle skrive, skulle brevene bestå av følgende fem deler: *salutatio*, som var en hilsen fra avsender, *exordium*, en innledning, *narratio*, *argumentio* og til slutt *conclusio*.⁵⁸ Spesielt hilsenen viet han mye plass til, siden dette kunne si mye om hva slags forhold det var mellom avsender og mottaker.⁵⁹ I følge Anonymus av Bologna, en som senere utformet regler for brevskrivning, skulle man ikke plassere sitt eget navn først i en hilsen, med mindre man var en viktig person.⁶⁰ Dersom man stod lavere eller på samme nivå i rang som adressaten skulle man skrive navnet på adressaten først. Jeg skal vise med et eksempel fra Damian i et brev fra rundt 1070, skrevet til en munk: “To the monk John, the monk Peter the sinner sends greetings in the Lord.”⁶¹ Damian har i dette tilfelle skrevet navnet på adressaten først og sitt eget til slutt. Også i de tilfellene der han selv stod høyere i rang enn adressaten han skrev til fulgte han dette mønsteret. Det er kun ved noen få unntakstilfeller at Damian skrev sitt eget navn først og mottakeren til slutt.⁶²

Det at var visse regler og normer for hvordan man skulle skrive brev på Damians tid, kommer også fram av brevene han skrev. Gjentatte ganger skrev Damian at han hadde gått utover

⁵⁶ Damian 1998, brev 114, s. 294.

⁵⁷ For en oversikt over denne utviklingen, se Murphy 1981, s. 194-268.

⁵⁸ Murphy 1981, s. 205-206.

⁵⁹ Murphy 1981, s. 206.

⁶⁰ Murphy 1971, s. 8-9.

⁶¹ Damian 2005, brev 169, s. 244. «Domno Iohanni religioso viro, P(etrus) peccator monachus salutem in Domino» Damian 1993 (Reindel (red.)), brev 169, s. 247.

⁶² Ved to av disse tilfellene skrev han i pavens navn, se brev Damian 1992, brev 64, s. 21. Damian 1992, brev 84, s. 247. For eksempel på at han skrev sitt eget navn først til en underordnede, se Damian 2004, brev 132, s. 57. I ett tilfelle skrev han til motpave Cadalus, se Damian 1992, brev 89, s. 326. Dette eksempelet er verdt å merke seg. Tidligere samme år skrev Damian et annet brev der han underordnet seg Cadalus ved å skrive sitt eget navn til slutt. Damian 1992, brev 88, s. 309. Det at Damian samme år bryter med dette mønsteret mener jeg viser litt av en stadig mer bitter holdning til Damian.

brevsjangeren.⁶³ Fra omtrent midten av 1060-tallet virker det som om Damian kom med færre bemerkninger om at han hadde gått over grensen for hva som var normen for brevskrivning, men han kommer med flere bemerkninger om at han måtte runde av brevet for ikke å gå over brevnormen.⁶⁴ I disse sammenhengene ser det ut til å ha dreid seg om selve lengden på brevene. Nå som vi har sett noe på noen av kjennetegnene til brev under middelalderen skal jeg nå ta for meg hvordan brevene ble til og i grove trekk ta for meg selve traderingen av brevene.

2.2.2 Tilblivelse og tradering

Brevskrivningen foregikk hovedsakelig en skribent skrev ned Damians dikteringer på vokstavler før de ble transkribert.⁶⁵ Deretter var det mulig for Damian å rette på det han ville endre, før en skribent laget to nye kopier av teksten.⁶⁶ Den ene kopien ble sendt til adressaten og den andre ble bevart på Fonte Avellana, klosteret der Damian var prior.⁶⁷

I et av Damians brev spurte han biskopene Theodosius og Rodulfus om å lese gjennom alt han har skrevet og enten fjerne eller endre det som ikke skulle være i samsvar med rett tro.⁶⁸ Flere andre ganger oppfordret Damian publikum til å fjerne det de skulle finne i teksten som er feil. I et brev til hermitsen Leo, skrev Damian at han måtte fjerne teksten dersom det viste seg at innholdet ikke skulle være i samsvar med den rette lære.⁶⁹

Når det gjelder selve bevaringen av brevene, var det som sagt én kopi som ble bevart på Fonte Avellana, mens den andre kopien ble sendt til adressaten.⁷⁰ I brevene er det tilfeller av at Damian eksplisitt ba om at brevene hans ikke måtte bli ødelagte. Ett eksempel på dette er et brev sendt til abbeden Abizo, der han på slutten ba om at brevet måtte bli bevart i en av hans bøker.⁷¹ Likevel er ingen av kopiene som ble sendt til adressatene eller vokstavlene som tekstene ble skrevet på blitt bevart eller funnet.⁷² Selve manuskriptene på Fonte Avellana er også gått tapt. Tekstene denne undersøkelsen tar utgangspunkt i er derfor hovedsakelig bygget

⁶³ Se for eksempel Damian 1990, brev 57, s. 389. Damian 1990, brev 59, s. 403. Damian 1992, brev 70, s. 111. Damian 1992, brev 87, s. 308. Damian 1992, brev 88, s. 324. Damian 1998, brev 94, s. 45. Damian 1998, brev 105, s. 173.

⁶⁴ Se Damian 1998, brev 108, s. 199, 202. Damian 2004, brev 126, s. 39. Damian 2004, brev 132, s. 68. Damian 2004, brev 142, s. 136.

⁶⁵ Blum 1989, s. 15.

⁶⁶ Blum 1989, s. 16.

⁶⁷ Blum 1989, s. 16.

⁶⁸ Damian 1992, brev 62, s. 14-15.

⁶⁹ Damian 1989, brev 28, s. 288.

⁷⁰ Blum 1989, s. 16.

⁷¹ Damian 1990, brev 37, s. 72.

⁷² Blum 1989, s. 16.

på fire kodekser med uavhengige kopier fra det ellevte århundre av tekstene som befant seg på Fonte Avellana.⁷³ Ingen av disse fire kodeksene er fullstendige, men de utfyller og til en viss grad overlapper hverandre. To av dem (V1 og U2) har i århundrene som fulgte blitt kopiert, men ikke de to andre (C1 og C2).⁷⁴

Selv om brevsamlingen Damian etterlot seg er stor og at mange av brevene er overlevert til oss i dag, vet vi at vi ikke har absolutt alle. I et brev til kardinalbiskop Bonifatius fra 1059-60 skrev Damian at han sendte ham et ekstra brev.⁷⁵ Det at vi bare har ett brev som er skrevet til denne adressaten viser dermed at i alle fall ett brev må ha gått tapt. En annen mulighet er at Damian sendte en kopi av et brev han i utgangspunktet ikke hadde adressert til kardinalbiskopen.

Kurt Reindel påviste i en artikkel at flere av brevene Damian skrev har gått tapt. Han viste til at Damian blant annet refererte til et brev han hadde skrevet, som det ikke finnes spor av.⁷⁶ Han trakk også fram at Johannes av Lodi, en av Damians nære medarbeidere, gjorde en evaluering av 59 av Damians bibeleksegetiske brev, deriblant åtte ukjente brev.⁷⁷ Dette utgjør 13,5 % av brevene og hvis tilsvarende andel brev mangler for alle brevene til Damian, mangler det altså 24 brev, selv om man skal være forsiktig med slike tall.⁷⁸ Reindel viste også til at Damian eksplisitt ba om adressaten om at hans brev må bli bevart, noe som kan indikere at de i flere tilfeller ikke ble tatt vare på.⁷⁹

På bakgrunn av dette melder det seg hovedsakelig to utfordringer med brevene som kildematerialet. Den ene utfordringen handler om de brevene som har gått tapt eller som enda ikke er funnet. Dersom flere av brevene Damian skrev hadde blitt bevart, ville de kunne gitt et mer fullstendig bilde hvordan Damian argumenterte. Dette er en utfordring som ikke er spesiell for Damian, men gjelder for all historie som ikke bevart. Man må dermed bare godta det faktum at historien kun er overlevert i fragment og at man med utgangspunkt det man har kan skape et visst bilde, i dette tilfelle av hvordan Damian argumenterte. Selv om det er vanskelig å si hvor mange brev som mangler, er det likevel grunn til å tro at i alle fall de mest

⁷³ Blum 1989, s. 20-21. Cod. Vat. Lat. 3797 (V1), Cod. Urbinus lat. 503 (U1), Cod. Cassinensis 358 (C1) og Cod. Cassinensis 359 (C2).

⁷⁴ Blum 1989, s. 21. For mer om traderingen av brevene og manuskriptutgaver og oversettelser, se Blum 1989, s. 12-27.

⁷⁵ Damian 1992, brev 69, s. 101.

⁷⁶ Reindel 1996, s. 141.

⁷⁷ Reindel 1996, s. 141-142.

⁷⁸ Reindel 1996, s. 142.

⁷⁹ Reindel 1996, s. 143.

sentrale brevene i debattene er bevart. I presteekteskapsdebatten refererte Damian gjentatte ganger til tidligere brev han hadde skrevet om emnet.⁸⁰ Det samme skjedde også i simonidebatten.⁸¹ I ingen av disse tilfelle har Damian referert til et brev som vi vet at vi ikke har. Dette utelukker ikke muligheten for at relevante brev kan ha gått tapt, men reduserer sannsynligheten for det.

Den andre utfordringen med kildematerialet har med redigeringsprosessen å gjøre. De originale dokumentene har gått tapt og Damian kan ha endret dem etter at han først forfattet dem. Dette vil si at et brev Damian kan ha skrevet i for eksempel 1054, kan ha blitt redigert igjen i 1064. Det han har skrevet i dette brevet vil dermed gjenspeile Damian i 1064 og ikke i 1054. Likevel må man forholde seg til det kildematerialet som finnes og brevene slik de er.

I dette arbeidet har jeg brukt en oversettelse av Damians brev gjort av Owen J. Blum og etter hvert også Irven M. Resnick. I perioden 1989-2005 ga de ut en serie på seks bind med alle av Damians 180 brev.⁸² Utgangspunktet for denne oversettelsen er Kurt Reindels latinske utgave som kom ut i perioden 1983-1993.⁸³

2.3 Oversikt over brevene

For en oversikt over brevene, skal det først sies noe om dateringene av dem for så å gi et bilde av hvordan brevproduksjonen til Damian har utviklet seg over tid. Deretter skal det sies noe om hvilke publikum Damian skrev til i brevene før det til slutt gjøres rede for det kildeutvalget som skal brukes videre i oppgaven.

2.3.1 Kronologisk spredning

Når brev i denne undersøkelsen blir tidfestet gjøres dette med utgangspunkt i de dateringene som er angitt i oversettelsen jeg har brukt. Det skal også sies at det ved flere anledninger er ulike oppfatninger av hvordan brevene skal dateres og disse er kommentert i fotnotene i oversettelsene. I noen tilfeller skiller dateringene seg i veldig liten grad fra hverandre, så det praktisk talt ikke er noen forskjell. Et eksempel på dette er brev et brev skrevet til keiserinne Agnes.⁸⁴ Blum oppga tiden 1065-66.⁸⁵ Andre har ment at brevet ble skrevet i august 1065,

⁸⁰ Se for eksempel Damian 1998, brev 112, s. 281.

⁸¹ Se for eksempel Damian 1992, brev 69, s. 101 og Damian 2004, brev 146, s. 156.

⁸² Se Damian 1989, Damian 1990, Damian 1992, Damian 1998, Damian 2004 og Damian 2005.

⁸³ Blum 1989, s.3, n. 3. Damian 1983 (Reindel (red.)), Damian 1988 (Reindel (red.)), Damian 1989 (Reindel (red.)), Damian 1993 (Reindel (red.)).

⁸⁴ Se brev 124.

⁸⁵ Damian 2004, brev 124, s. 21.

mens andre igjen mener at det skjedde mellom slutten av 1065 og starten av 1066.⁸⁶ I andre brev er uenigheten om dateringen større. Et eksempel på dette er et brev skrevet til en munk i Pomposa med navnet Honestus.⁸⁷ Blum oppga tiden 1047-54, mens han i en fotnote kommenterte at andre har datert brevet til 1065.⁸⁸ Her dreier det seg altså om en forskjell på mellom 11-18 år, i motsetning til noen få måneder som vist i det første eksempelet. Selv om det ved noen tilfeller er uenighet om dateringen av noen brev, vil jeg av praktiske årsaker holde meg til den dateringen som Blum og Resnick brukte i oversettelsene.

I tillegg til å være noen uenigheter om dateringene av enkelte brev, er det også to andre problematiske sider ved dateringene. Det ene er at ti av brevene ikke er datert i det hele tatt og dette gjelder brev 171-180.⁸⁹ Det andre problemet har å gjøre med at dateringene som er gjort har en nokså ulik nøyaktighet. De mest nøyaktige dateringene har en bestemt dato og disse brevene finnes det to av.⁹⁰ Litt over halvparten av brevene kan dateres til et konkret årstall. Også en rekke andre brev er daterte til en periode på opptil to år og de vil jeg også si er nokså nøyaktige. Derimot er det også en del brev som er problematiske når det kommer til dateringen fordi den er så lite presis. Den minst nøyaktige dateringen er et brev skrevet til en advokat med navnet Atto som er datert til perioden 1046-67, et tidsrom på hele 22 år.⁹¹ Tross dette er dateringene tilstrekkelige nok til at en kan få et visst inntrykk av hvordan brevproduksjonen til Damian så ut. Med utgangspunkt i brevene som kan dateres med en nøyaktighet opptil to år ender man opp med 117 av de 170 daterte brevene. Under vises en grafisk framstilling av hvordan Damians brevproduksjon har vært.⁹²

⁸⁶ Damian 2004, brev 124, s. 21, n. 1..

⁸⁷ Se brev 27.

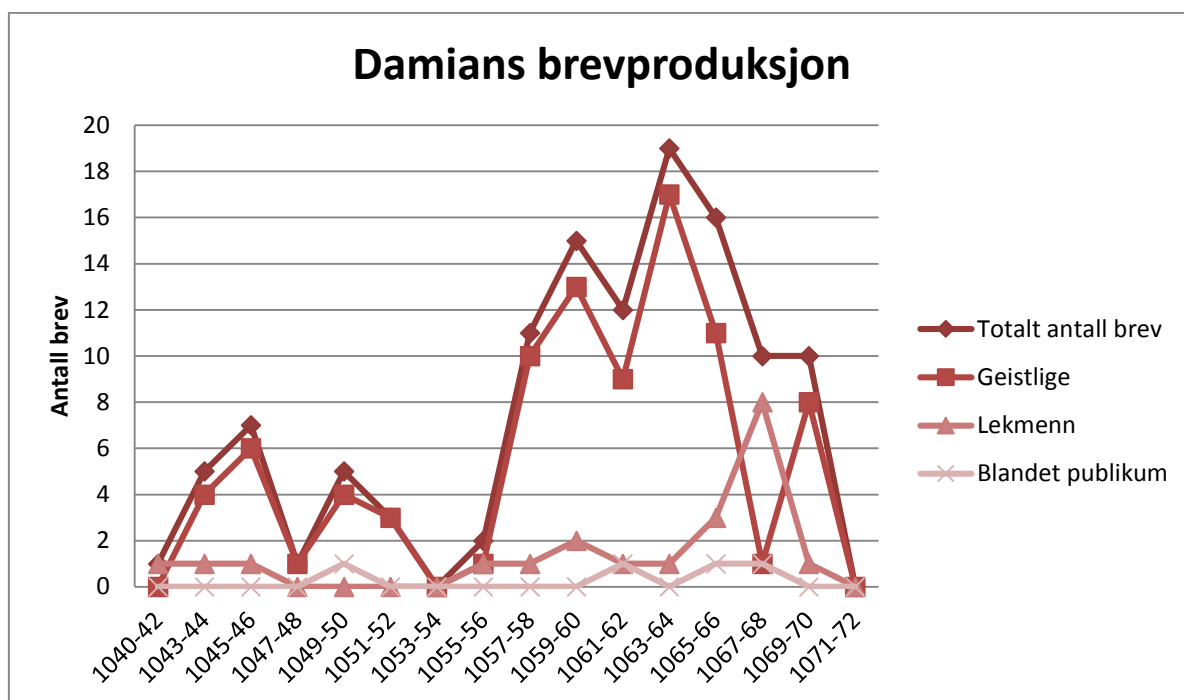
⁸⁸ Damian 1989, brev 27, s. 247, n. 1.

⁸⁹ Resnick 2005, s. vii.

⁹⁰ Brev 127 og 145.

⁹¹ Damian 1989, brev 25, s. 236.

⁹² Det er noen ting en bør være oppmerksom på med denne tabellen. Noen av brevene er datert slik at de kunne passet inn i to perioder. Brev 2 er for eksempel skrevet i perioden 1042-43, men siden det ikke lot seg gjøre med egne skreddersydde kategorier for alle brevene, ble dette plassert i perioden 1043-44 og ikke 1040-1042. De andre brevene med lignende utfordringer er brev 79 som ble skrevet mellom høsten 1060 og juli 1061. Den er tatt med i perioden 1061-62. Brev 94 er skrevet i perioden 1062-63, men det ble telt med i perioden 1063-64. Brev 143 er skrevet kort før 1067 og det ble derfor tatt med i perioden 1065-1066.

Denne tabellen viser at Damian skrev relativt få brev i perioden fram til og med 1056. Fra og med 1057 økte brevproduksjonen hans betraktelig og nådde sin topp i perioden 1063-64, før den sank noe igjen mot slutten av 1060-tallet. Det at forfatterskapet hans økte kraftig i år 1057 kan ha å gjøre med at han dette året ble kardinal. De brevene han eventuelt kan ha skrevet på 1070-tallet er så unøyaktig tidfestet at de ikke kommer med i denne grafen. Med blandet publikum siktes det til enkelte brev der publikum både var geistlig og lekmenn.

2.3.2 Publikum

Når det gjelder publikum Damian skrev til finner vi et stort mangfold. Det store flertallet av brevene skrev Damian til geistlige, noe grafen over også viser. Selv om de geistlige på et plan utgjør en relativt smal gruppe, skrev Damian til et bredt spekter av geistlige. Damian skrev til både paver, kardinalbiskoper, biskoper, abbeder og munk, munkefelleskap, med andre ord store deler av hierarkiskalaen er representert i brevmaterialet. Brevene til Damian er med andre ord skrevet til en rekke forskjellige geistlige, både når det gjelder rang og størrelse på publikum.

Damian skrev også til lekmenn, og det finnes også et nokså bredt mangfold av disse også. Flere brev skrev Damian til verdslige ledere som keiser Henrik III, hans sønn Henrik IV, keiserinne Agnes, dronning Anne av Frankrike, grevinne Adelaide og hertug Godfred av Toscana. Noen av lekmannsadressatene stod også noe lavere enn disse, som advokaten Atto

og adelsmenn.⁹³ Ved noen få anledninger skrev Damian også til et stort lekmannspublikum.⁹⁴ Selv om det er klart færre brev til lekmenn enn til geistlige, er det likevel en god del og et nokså bredt mangfold blant denne publikumsgruppen som blant de geistlige. Ved noen anledninger skrev Damian også brev til familiemedlemmer, som søsken og nevøer.⁹⁵

Flere av brevene Damian skrev, er dessuten adressert til kvinner. Han skrev blant annet til nonner⁹⁶, sine søstre⁹⁷ og også adelige⁹⁸. Med andre ord var det et nokså stort spenn mellom de kvinnene Damian hadde brevkontakt med. Bortimot alle disse brevene skrev han etter 1057, det året Damian ble kardinalbiskop.⁹⁹

Geografisk sett er de aller fleste brevene Damian skrev, sendt til adressater i Italia, gjerne nord i Italia. Det er noen unntak som bekrefter denne regelen. Noen brev skrev han til Frankrike, som brevet til dronning Anne, brev til erkebiskop Hugh i Besançon og klosteret i Cluny.¹⁰⁰ To brev skrev han også til Konstantinopel, ett til patriarken og ett til et munkefelleskap.¹⁰¹ Flere brev skrev Damian også til Det tysk-romerske riket, til både keiser Henrik III, sønnen hans Henrik IV, til keiserinne Agnes og til erkebiskop Anno av Köln.¹⁰²

Som nevnt skrev han blant annet til både dronning Anne av Frankrike, erkebiskop Anno av Köln, men også brev til Konstantinopel og flere brev til klosteret i Cluny.¹⁰³

2.3.3 Kildeutvalg

For å gjøre et nærmere utvalg av disse brevene er det visse kriterier som må ligge til grunn for et passende utvalg. I denne undersøkelsen hensikten å finne ut av hvordan Damian argumenterte i ulike saker avhengig av tid, tema og publikum dette er noe av årsaken til at debatten om presteekteskapsdebatten og debatten om simoni er aktuelle debatter å gå nærmere

⁹³ Brev til Henrik III var brev 20 og 43. Brev til Henrik IV var brev 120. Brev til Agnes var 71, 104, 124, 130, 144 og 149. Brev til Anne var brev 64. Brev til grevinne Adelaide var brev 114. Brev til Godfred var 67, 68 og 154.

⁹⁴ Se brev 35, 84, 146 og 147.

⁹⁵ Se for eksempel brev 93 og 132.

⁹⁶ Se brev 66 og 136.

⁹⁷ Se brev 93 og 94.

⁹⁸ Se for eksempel brev 64 og 104.

⁹⁹ Det eneste mulige unntaket er brevet han skrev til senatoren Amelric og hans kone Ermilina, som er datert til etter 1045. Damian 1989, brev 15, s. 140.

¹⁰⁰ Se brev 64 til dronning Anne, brev 111 til erkebiskop Hugh og brev 100, 103 og 113 til Cluny.

¹⁰¹ Se brev 91 til patriarken og brev 131 til munkefelleskapet.

¹⁰² For brev til keiser Henrik III, se brev 20 og 43. For brev til kong Henrik IV, se brev 120. For brev til keiserinne Agnes, se brev 71, 104, 124, 130, 144 og 149. For brev til erkebiskop Anno, se brev 99.

¹⁰³ Se brev 64, 91, 99, 131,

inn på. I begge disse debattene skrev Damian flere brev over lengre tid og til ulike type publikum.

I debatten om simoni var det sju brev der Damian argumenterte i debatten som dermed er relevante å ta med.¹⁰⁴ Brevene han skrev i denne debatten er spredd fra 1052-1067, altså på en over en periode på 15-16 år. Når det gjelder publikum skrev Damian hovedsakelig til geistlige, men ett av dem skrev Damian til lekmenn.¹⁰⁵

I presteekteskapsdebatten er det fem brev som er relevante for argumentasjonen til Damian.¹⁰⁶ Brevene er færre enn i simonidebatten og de er også spredd over en kortere periode, 1059-1069/72. Også i denne debatten var publikummet Damian henvendte seg til for det meste geistlige, men ett av brevene skrev Damian til en lekmann.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Brev 40, 48, 69, 97, 140, 141 og 146.

¹⁰⁵ Brevene til geistlige var brev 40, 48, 69, 97, 140 og 141, mens brev 146 var skrevet til borgerne i Firenze og dermed til lekmenn.

¹⁰⁶ Brev 61, 112, 114, 141 og 162.

¹⁰⁷ Brevene til geistlige var brev 61, 112, 141 og 162, mens brevet til et lekmannspublikum var brev 114.

KAPITTEL 3: HABERMAS, TEILÖFFENTLICHKEITEN OG DAMIAN

«...DER PRIVATFOLK SAMLES TIL PUBLIKUM»¹⁰⁸

Denne oppgavens hovedanliggende er som nevnt å undersøke argumentasjon i offentlige debatter i middelalderen. Dette forutsetter en forståelse av hva offentlighet var på Damians tid. Spørsmålene som skal besvares i dette kapittelet er derfor: Hva var offentlighet i middelalderen? Hva slags offentligheter har en med å gjøre i brevmaterialet til Damian? For å svare på disse spørsmålene, skal jeg i dette kapittelet begynne med en diskusjon om hva Jürgen Habermas mente om kriterier man må stille til en offentlighet. Etter en diskusjon av disse kriteriene, vil den andre delen av dette kapittelet ta utgangspunkt i Damians brev. Der vil det bli gjort rede for hva slags offentligheter som fantes på Damians tid og her vil det også være aktuelt å trekke inn hva slags kommunikasjonskanaler som ble brukt i de ulike offentlighetene. Av hensyn til omfang har jeg ikke kunnet ta for meg alle Habermas' arbeider på dette feltet. Jeg kommer derfor til å avgrense meg til noen sentrale moment fra verket *Borgerlig offentlighet: dens framvekst og forfall* fra 1962, hans viktigste bidrag på innen offentlighetsteori.¹⁰⁹

3.1 Habermas og den borgerlige offentlighet

For en diskusjon om hva offentlighet er, kommer man vanskelig utenom filosofen og sosiologen Jürgen Habermas. Hans verk innen offentlighetsteori har på mange måter utgjort et rammeverk for å forstå hva offentlighet er. Selv om middelalderens offentlige sfære ikke har vært sentrum for hans arbeid, vil det han har skrevet likevel ha en overføringsverdi også til dette. I verket *Borgerlig offentlighet* beskrev Habermas to former for offentlige rom som i denne oppgaven vil være relevante å se nærmere på for å kunne besvare problemstillingene i dette kapittelet. Den ene offentlighetsmodellen kalte han «representativ» og den andre for en «borgerlig» offentlighet.¹¹⁰ Den representative offentligheten var det offentlige rom han mente fant sted under i Europas middelalder. Framfor å være en offentlighet for debatt, var den representative offentligheten en framvisning av status.¹¹¹ Ifølge Habermas bar den sterkt

¹⁰⁸ Habermas 1971, s. 25.

¹⁰⁹ Originaltittelen på verket er *Strukturwandel der Öffentlichkeit: Untersuchungen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft*. I denne oppgaven har jeg brukt Gyldendals oversettelse fra 1971 og jeg kommer til å omtale verket videre som *Borgerlig offentlighet*.

¹¹⁰ Habermas 1971, s. 6, 25.

¹¹¹ Habermas 1971, s. 6.

preg av «en streng kodeks for edel adferd».¹¹² Med dette mente han at status, symboler, gester og retorikk gjennomsyret denne offentligheten og at den dermed ikke ga rom for kritisk tenkning. Dette stod i klar kontrast til den borgerlige offentligheten som han mente så dagens lys med framveksten av kaffehus og salonger i 1600-tallets Europa. En borgerlig offentlighet er en offentlighet der «privatfolk samles til publikum».¹¹³ Det var tre kriterier Habermas stilte til en slik offentlighet og de handlet om argumentasjon, publikum og tematikk. Kriteriet om argumentasjon handlet om at all status må legges til side for at «argumentets autoritet» skulle være gjeldende i et ordskifte.¹¹⁴ Det var ikke i kraft av å tilhøre en spesiell rang at man skulle vinne en debatt, men i kraft av argumentet som ble lagt fram. Kriteriet om publikum handlet om at det i prinsippet skulle være åpent for alle.¹¹⁵ Det siste kriteriet handlet om at all tematikk skal være tilgjengelig for alle.¹¹⁶ I tillegg til å ha vært et historisk fenomen i større eller mindre grad, var dette også et ideal.

3.1.1 Kritikk

Denne teorien har møtt kritikk fra flere hold. Den representative offentligheten har blant annet blitt kritisert for en feilaktig forståelse av datidens kommunikasjon, siden Habermas mente at den ikke var meningsbærende. Timothy Reuter og Leidulf Melve har begge trukket fram at ritualer, symbolikk og liturgi var meningsbærende.¹¹⁷ Carol Symes har poengtert at kirkeklokker var en del av middelalderens kommunikasjonskanaler.¹¹⁸ Dette mente også Sophia Menache, som sammenlignet middelalderens kirkeklokker med dagens medier som radio og avis.¹¹⁹ Symes framhever også at det er viktig å møte middelalderens offentlighet på dens egne premisser, siden de kunne fungere annerledes enn moderne.¹²⁰ Videre poengterer hun at det fantes andre arenaer for offentlig debatt under middelalderen, selv om det ikke fantes kaffehus og salonger som i det moderne Europa.¹²¹ Symes trekker fram markedsplassen som et eksempel på arena for offentlig debatt.¹²² Melve trekker også fram at Habermas kun fokuserer på muntlige debatter, noe som innebærer at skriftlige debatter blir oversett av

¹¹² Habermas 1971, s. 7.

¹¹³ Habermas 1971, s. 25.

¹¹⁴ Habermas 1971, s. 33.

¹¹⁵ Habermas 1971, s. 34.

¹¹⁶ Habermas 1971, s. 34.

¹¹⁷ Reuter 2006, s. 202. Melve 2006, s. 137.

¹¹⁸ Symes 2010, s. 298-299.

¹¹⁹ Menache 1990, s. 30.

¹²⁰ Symes 2010, s. 286.

¹²¹ Symes 2010, s. 299.

¹²² Symes 2010, s. 299.

Habermas.¹²³ Kort oppsummert har flere av disse påpekt at Habermas hadde en anakronistisk forståelse av middelalderens offentlighet.

Den borgerlige offentligheten har også mottatt kritikk fra flere hold. En av innvendingene handler om at begrepene Habermas brukte i selve definisjonen er historisk ladete, slik at det blir vanskelig å bruke dem i andre historiske kontekster.¹²⁴ Det har også blitt reist kritikk mot alle de tre kriteriene Habermas brukte. Når det gjelder publikum og tilgjengelighet, mente for eksempel Nancy Fraser at det er mer tjenlig å tenke seg at det finnes en rekke mindre deloffentligheter som konkurrerer med hverandre, framfor en stor og altomfattende offentlighet.¹²⁵ Mange mindre deloffentligheter vil også omfavne et større publikum, siden flere mennesker og grupper av mennesker er utestengt fra en mer altomfattende offentlighet.¹²⁶ Melve mener forståelsen av middelalderens offentlighet som et lappeteppe av flere deloffentligheter er nærmere realiteten enn en omfattende stor offentlighet som Habermas så for seg.¹²⁷ Kravet om at argumentasjonen og ikke autoriteten til debattanten skal være gjeldende i en offentlig debatt, er også problematisk, spesielt i en middelaldersk kontekst. Selv om en kan se på dette som et fint ideal, er det vanskelig om ikke umulig med en offentlig debatt totalt fri for autoriteter. Det blir dermed vanskelig å sette dette som et krav, dersom man skal ha et anvendelig offentlighetsbegrep for middelalderen.

Selv om Habermas' offentlighetsmodell er vanskelig å bruke, peker den likevel på flere moment som er verdt å merke seg. Kriteriene Habermas stilte til en borgerlig offentlighet belyser sentrale faktorer i forbindelse med en offentlig debatt, nemlig *publikum*, *argumentasjon* og *tema*. Disse tre faktorene vil fungere som ramme de senere kapitlene, siden hensikten blant annet er å se hvordan *argumentasjonen* henger sammen med *publikum* i debatter med ulike *temaer*, som i dette tilfellet vil være simoni og presteekteskap.

Framfor en forståelse av offentlighet som noe altomfattende, vil et mer presist bilde av middelalderens offentlighet beskrives som et lappeteppe bestående av mindre arenaer for meningsutvekslinger. Denne måten å tenke offentlighet på, mener jeg også det finnes best dekning for i empirien, som jeg kommer til i andre delen av dette kapittelet. En deloffentlighet vil forstås som en sfære der mennesker møter hverandre med sine meninger. Med «møtes»

¹²³ Melve 2006, s. 137.

¹²⁴ Hohendahl 1993, s. 101.

¹²⁵ Fraser 1993, s. 122.

¹²⁶ Fraser 1993, s. 122.

¹²⁷ Melve 2006, s. 145.

menes ikke kun fysiske møter på for eksempel en synode, men også i de sammenhengene der man «møtes» gjennom brev og andre former for kommunikasjon. Dette er en veldig vid definisjon og framfor å stramme inn på definisjonen, vil jeg heller utfra kildematerialet se nærmere på hva som kjennetegner de ulike deloffentlighetene i kildematerialet for så å finne hva som samler en deloffentlighet. I resten av kapittelet skal jeg derfor ta for meg hvilke type deloffentligheter som kommer til syne i brevene til Damian, både hvem som var publikum og hva slags kommunikasjonskanaler meningene ble formidlet gjennom.

3.2 Damian og deloffentligheter

I Damians brev kommer det til syne en rekke ulike deloffentligheter. Disse kan videre deles inn i fire typer etter hvilke faktorer som konstituerte dem, nemlig religion, geografi, sosial tilhørighet og offentlige arenaer. Det må poengteres at disse kategoriene er ment for å gi en idé om hvilke faktorer som konstituerte en deloffentlighet. Én og samme deloffentlighet kan også høre til under flere merkelapper. Et eksempel er et brev, skrevet til kannikene som hører til kirken i Fano.¹²⁸ Denne deloffentligheten var både geografisk, siden den avgrenset seg til et bestemt område, samtidig som den også var sosial, siden den omfattet en bestemt sosial gruppe i dette området, som i dette tilfellet var kannikene.

I det følgende skal det gjøres nærmere rede for de ulike deloffentlighetene, samt hvilke kommunikasjonskanaler som ble brukt. Kommunikasjonskanalene kan deles inn etter om de var verbale eller ikke-verbale. Med de verbale kanalene menes når det kommuniseres med ord, enten skriftlig eller muntlig. Som vi skal komme til, møter en også på ikke-verbale kommunikasjonskanaler, der man gjennom signaler kunne varsle og kommunisere i det offentlige rom.

3.2.1 Religiøse grupper og institusjoner som deloffentligheter

Med religiøse deloffentligheter menes en offentlighet som ble konstituert av tilhørighet i et felles trossamfunn eller av en religiøs institusjon. I Damian sine brev finnes flere eksempler på slike deloffentligheter. Flere av brevene han skrev var rettet mot munkefelleskap. I denne sammenhengen var det munkeordenen som dannet denne deloffentligheten. Et eksempel på at munkenes tro var samlende for slike offentligheter, er brevet han skrev til de latinske munkene i et kloster i Konstantinopel.¹²⁹ I denne sammenhengen var det altså tilhørighet til klosteret som var det samlende for denne deloffentligheten. Den hadde dermed en grense for

¹²⁸ Damian 1990, brev 39, s. 98.

¹²⁹ Se brev 131.

hvem som befant seg innenfor og utenfor. Et annet eksempel på en religiøs deloffentlighet er kirken selv. I et brev til Alberic av Monte Cassino, der Damian tok opp en rekke spørsmål om Det gamle testamentet, skrev han blant annet om et bibelvers i Jeremia som han mente ble diskutert av nærmest hele kirken.¹³⁰ Her er det tilhørighet i kirken som avgjorde om man var en del av denne deloffentligheten eller ikke. Det at Damian skrev at nærmest hele kirken diskuterte dette, kan også ha vært en overdrivelse fra hans side som et retorisk virkemiddel. Det er lite trolig at faktisk hele kirken diskuterte dette og at Damian også ville ha visst at hele kirken var delaktig. Selv om en kan diskutere hvor mange som faktisk var delaktige i diskusjonene, kommer det likevel fram at det var diskusjoner blant folk i kirken.

Muntlige samtaler mellom geistlige var også en form for deloffentlighet som var mindre formell og institusjonalisert. Et eksempel på dette finner vi i et brev Damian skrev til pave Aleksander II der han fortalte om samtaler han hadde hatt med noen kapellaner.¹³¹ Et klart flertall av de religiøse deloffentlighetene en finner i Damians brev er kristelige. Likevel viser brevmaterialet at det også foregikk diskusjoner på tvers av religiøs tilhørighet, i dette tilfellet mellom jøder og kristne.¹³²

En annen religiøs deloffentlighet som kommer til syne i Damians brev er synoder. De er omtalt en rekke steder. I forbindelse med saken om motpave Cadalus, oppfordret Damian erkebiskop Anno av Köln til å kalle inn til en synode.¹³³ Denne deloffentligheten var institusjonalisert og også et eksempel på en ad hoc-offentlighet. Med dette menes en arena for meningsutveksling som ble dannet for et bestemt formål, for så å bli oppløst. Felles for de religiøse deloffentlighetene var at det var religionen eller religiøse institusjoner som konstituerte sfæren for meningsutvekslingene.

Kommunikasjonen som ble brukt i de religiøse deloffentlighetene var både muntlig og skriftlig. De muntlige omfattet mindre formaliserte samtaler mellom geistlige, men vi finner den også mer formalisert som på synoder og konsil. Brevene Damian sendte til munkefellesskap er blant eksemplene på skriftlig kommunikasjon i de religiøse deloffentlighetene.¹³⁴

¹³⁰ Damian 2004, brev 126, s. 35.

¹³¹ Damian 2004, brev 140, s. 104.

¹³² Damian 1989, brev 1, s. 38.

¹³³ Damian 1998, brev 99, s. 105.

¹³⁴ Se for eksempel brev 131.

3.2.2 Geografiske deloffentligheter

Med geografiske deloffentligheter menes en deloffentlighet som konstitueres av tilknytning til et felles geografisk område. Området denne deloffentligheten dekket kunne variere. Vi ser tilfeller av deloffentligheter på bynivå. Et eksempel på dette er Firenze. I 1067 skrev Damian et brev der han henvendte seg til borgerne i denne byen.¹³⁵ Det å være borger var det som definerte hvem som var innenfor og utenfor. I et brev til erkediakon Hildebrand, senere Gregor VII ser vi også at Milano som by utgjorde en egen deloffentlighet. I dette brevet fortalte Damian om et besøk i denne byen. Det oppstod et opprør der og hele byen med distriktene rundt samlet seg til en folkemasse som en følge av noen stridsspørsmål knyttet til kirken.¹³⁶ I et brev til motpaven Cadalus, skrev Damian om at rykter om denne motpaven hadde spredd seg fra landsbygden og til hele riket.¹³⁷ Her er landsbygden og hele riket eksempel på to lokale deloffentligheter. Her har vi altså geografiske deloffentligheter på ulike nivå, med ulike størrelser, fra landsbygd, til by og til hele riket. Når Damian i forbindelse med Cadalus-saken skrev at hele riket diskuterte dette, er det også grunn til å være kritisk. For det første virker det lite trolig at Damian visste hva som ble diskutert i hele riket. For det andre er det å vise til en folkeopinion på den måten Damian gjorde i dette brevet et retorisk virkemiddel for å vise at noe må gjøres.

Blant de geografiske deloffentlighetene møter vi på et stort mangfold av kommunikasjonskanaler. Eksemplene på ryktene som gikk fra sted til sted vitner om en mindre formell samtale og dialog, mens besøket Damian avla i Milano, viser at den muntlige kommunikasjonen også foregikk på en mer formell måte, i dette tilfelle fra en talerstol til en folkemasse.¹³⁸ Det at Damian skrev brev til byer som Firenze og Milano, viser at også skriftlig kommunikasjon var en viktig del av det offentlige i byene. Samtidig var også den skriftlige kommunikasjonen kun forbeholdt de som faktisk kunne lese eller forstå latin. Damian fortalte at folket i Milano varslet resten av byen og menneskene i områdene rundt med bjeller for å kontakte dem, noe som vitner om en ikke-verbal kommunikasjonskanal.¹³⁹ På grunn av de mange ulike kanalene det var mulig å kommunisere gjennom, ser spesielt byene ut til å ha vært vel disponert for offentlig debatt med tanke på det store mangfoldet av kommunikasjonskanaler.

¹³⁵ Se brev 146.

¹³⁶ Damian 1992, brev 65, s. 25-26.

¹³⁷ Damian 1992, brev 88, s. 320.

¹³⁸ Damian 1992, brev 65, s. 26-27.

¹³⁹ Damian 1992, brev 65, s. 26.

3.2.3 Sosial tilhørighet

En annen form for deloffentlighet ble dannet på bakgrunn av sosial tilhørighet. Vi finner flere deloffentligheter i Damians brev skapt av tilhørighet til ulike sosiale lag. For det første var det et sosialt skille mellom geistlige og lekmenn. Også i denne sammenheng er rapporten Damian skrev til erkediakon Hildebrand et godt eksempel. Da Damian fortalte om opprøret som hadde oppstått, skrev han at både geistlige (clerus) og folket (populus) var involvert.¹⁴⁰ Det finnes også gjentatte eksempel på at Damian skilte mellom geistlige og lekmenn i brev der han hilste adressaten.¹⁴¹ I tillegg til skillet mellom geistlige og lekmenn, fantes det også andre sosiale deloffentligheter. De geistlige kan videre deles inn etter hvor i hierarkiet de befant seg. Eksempler på dette er et brev han skrev til alle kardinalbiskoper og brev han skrev til alle som tilhørte et munkefelleskap.¹⁴² Her er det altså tilhørigheten til denne graden i hierarkiet eller i kraft av å være munk at man tilhører en deloffentlighet.

Mens geistlige kan deles inn etter hvor i hierarkiet de befant seg, ser vi at en rekke sosiale deloffentligheter for lekmenn ble dannet av de ulike arbeidsplassene de hadde en tilknytning til. I det første av to brev Damian skrev til motpaven Cadalus, skrev han følgende:

But now everywhere in the empire one tells the other: merchants chatting in the market, diggers in the field; boys who are studying rhetoric in the schools; citizens who come together to gossip over trivia; almost all of them abuse you and pass judgement on you.¹⁴³

Damian nevnte her fire arenaer der disse meningsdannelsene skal ha foregått, tre av disse er arbeidsplasser: markedet, jordet og skolen. Dette vitner om at deloffentlighetene kunne bli dannet på bakgrunn av yrkesgrupper. I et annet brev, konfronterte Damian markgreven Godfred av Toscana med at han hadde hatt kontakt med motpave Cadalus og skrev at soldater ropte ut i det offentlige at de hadde hatt kontakt, noe som viste at soldater også utgjorde en deloffentlighet der mening ble skapt.¹⁴⁴ En annen yrkesgruppe som utgjorde deloffentlighet, er jurister og dette finner vi i et brev skrevet til biskopen av Cesena og erkediakonen i Ravenna i forbindelse med en diskusjon av ekteskap. Det skal ha oppstått sterke meninger om hvor langt ut i slektsleddene to personer kunne være og likevel kunne gifte seg. Damian skrev

¹⁴⁰ Damian 1992, brev 65, s. 25. Damian 1988 (Reindel (red.)), brev 65, s. 230.

¹⁴¹ Se Damian 1992, brev 84, s. 247. Damian 1990, brev 35, s. 61. Damian 2004, brev 147, s. 167.

¹⁴² Et brev han skrev til alle kardinalbiskoper er brev 97 og brev 130 og 131 skrev han til alle munkefelleskap.

¹⁴³ Damian 1992, brev 88, s. 320. Mine understrekinger. [...]nunc alter ad alterum ubique regni huius et mercatores locuntor in foro, et fossores in agro. Pueri, qui rhetoricantur in scolis, cives, qui glomerantur in triviis, omnes pene te lacerant teque diiudicant. Damian 1988 (Reindel (red.)), brev 88, s. 527.

¹⁴⁴ Damian 2005, brev 154, s. 72.

at de lærde, altså juristene i byen gikk sammen og svarte på forespørsel fra folket.¹⁴⁵ Dette er også et eksempel på en slags ad hoc-offentlighet, siden de kom sammen på grunn av debatten som oppsto. En siste arbeidsplass som arena for meningsutvekslinger var vevstuer. Dette kan vi lese om i et brev Damian skrev til sin nevø Marinus der han fortalte om at det foregikk diskusjoner om på slike plasser.¹⁴⁶

Det at Damian gjentatte ganger refererte til grupper av mennesker med ulik sosial bakgrunn som diskuterte det ene og det andre, kan på den ene siden vitne om flere engasjerte deloffentligheter. Selv om det godt er mulig at det foregikk diskusjoner på for eksempel markedsplassen og vevstuen, kan dette også være ren retorikk fra Damians side. I følge Megan McLaughlin kunne reformatorene påstå at en sak var kjent av mange mennesker i et forsøk på å stoppe den.¹⁴⁷ Dermed kan mange av disse henvisningene være overdrivelser.

Poenget med å vise til alle disse eksemplene er ikke å gi en uttømmende oversikt over alle sosiale deloffentligheter på Damians tid. Det kan ha vært mange flere utover dem vi får et glimt av i kildematerialet. Likevel viser disse eksemplene at meningsdannelse ble gjort på flere arenaer.

Samtlige av disse deloffentlighetene var muntlige og lite formelle og det var gjennom samtaler at man spredde budskap videre. Det ene unntaket her er juristene vi leser om i eksempelet jeg viste til, der juristene samlet seg for å uttrykke skriftlig hva de mente om ekteskap.¹⁴⁸

3.2.4 Offentlige arenaer

Med offentlige arenaer menes deloffentligheter som oppstod som følge av at mennesker samlet seg og diskuterte på steder som var åpne og tilgjengelige. Damian fortalte blant annet om diskusjoner og samtaler som foregikk på vertshus (tabernae).¹⁴⁹ Vertshusene utgjorde en arena der folk kunne diskutere og denne arenaen var ikke knyttet til et spesielt yrke.

Interessant nok kan dette gi assosiasjoner til kaffehusene og salongene som Habermas trakk fram som viktige arenaer for offentlig debatt utover 1600-tallet. Et annet eksempel på en mer eller mindre tilsvarende deloffentlighet, leser vi om i et brev Damian adresserte til tre erkeprester i 1065:

¹⁴⁵ Damian 1989, brev 19, s. 171-172.

¹⁴⁶ Damian 2004, brev 132, s. 69.

¹⁴⁷ McLaughlin 2010, s. 224.

¹⁴⁸ Damian 1989, brev 19, s. 171-172.

¹⁴⁹ Damian 2004, brev 132, s. 69. Damian 1989 (Reindel (red.)), brev 132, s. 450.

The same thing occurs in our own time as rustics and fools, who knew almost nothing but how to plough up the fields and how to guard the pigs and the enclosures for the various herds, now do not blush to debate the judgements of the holy Scriptures at crossroads and public streets before their fellow herdsmen and before mere girls.¹⁵⁰

I denne sammenheng pekte Damian på folk diskuterte offentlige plasser, som veikryss og gater, noe som tyder på at disse stedene ble møtepunkt for diskusjon. Damian skrev også at kvinner var tilstede og hørte på. I hvor stor grad disse jentene tok del i samtalen, skrev Damian lite om, her poengterte han kun at de var tilstede og må derfor ha lyttet. Nok en gang melder det seg spørsmål om Damian refererte til autentiske samtaler som faktisk fant sted eller om han brukte dette som en overdrivelse.

For å sammenfatte det som så langt er lagt fram, kan man si at en deloffentlighet dannes i det folk møtes for å diskutere. Som vi har sett kan vi dele de ulike fellesskapene inn i fire hovedkategorier etter hvilke faktorer som var konstituerende. Kategoriene var religion og religiøse institusjoner, geografi, sosial tilhørighet og offentlige arenaer som veikryss og gater. I motsetning til Habermas, som forestilte seg én offentlighet per stat, har jeg nå prøvd å vise noe av mangfoldet for ulike deloffentlighetene på Damians tid. Samtidig er det viktig å understreke at grensene for disse deloffentlighetene er flytende og at man ikke må tenke for statisk om dem. Tanken bak dette er å påvise noen av de ulike arenaene og sfærene der diskusjon har pågått og gi noen karakteristikker av dem. Hensikten har heller ikke vært å gi en uttømmende liste over alle former for deloffentligheter på Damians tid. Gjennomgangen har likevel tjent til å vise hvilke ulike arenaer som plasser for meningsdannelse på Damians tid og noe av deres mangfold, både når det gjelder publikum og kommunikasjonskanaler.

3.3 Om skriftlig og muntlig kommunikasjon

Som vist, fantes det en rekke ulike type deloffentligheter med til dels ulike kommunikasjonskanaler. Disse tjente også ulike hensikter. Et av de klare eksemplene i denne sammenhengen er bruken av bjeller og trompeter i Milano. Denne kommunikasjonskanalen er begrenset i hva den kan uttrykke. I tilfellet fra Milano fungerte bjellene som en måte å samle mennesker på, og i følge Damian skal folk i ulike distrikt ha kommet inn til byen etter å ha hørt klokkene.¹⁵¹ Den muntlige og skriftlige kommunikasjonen ser også ut til å ha hatt til dels

¹⁵⁰ Damian 2004, brev 121, s. 4. «Hoc itaque modo fit in diebus nostris, ut rustici et insipientes quique, qui nil pene noverunt nisi vomeribus arva proscindere, porcos ac diversorum pecorum captacula custodire, nunc in compitis ac triviis ante mulierculas et conbulcos suos non erubescant de scripturarum sanctarum sententiis disputare.» Damian 1989 (Reindel (red.)), brev 121, s. 393.

¹⁵¹ Damian 1992, brev 65, s. 26.

ulike funksjoner. I flere brev ytret Damian at brevet han skrev var en gjentakelse av noe han tidligere hadde uttrykt i en muntlig diskusjon.¹⁵² Ved noen anledninger ser nedskrivningen av den muntlige diskusjonen ut til å ha hatt en annen funksjon enn det han uttrykte muntlig. I et brev til en adelsmann i Ravenna forklarte Damian at han skrev ned det han tidligere hadde sagt for at det ikke skulle glemmes.¹⁵³ Hensikten med den skriftlige kommunikasjonen har i denne sammenhengen vært å konservere det muntlige. I et annet brev hadde den skriftlige kommunikasjonen en annen funksjon igjen. Anledningen for dette brevet var at Damian tidligere hadde vært på besøk i Firenze og i etterkant skal det ha oppstått misforståelser av hva han hadde sagt. Damian skrev derfor brevet for å rette opp i misforståelsen.¹⁵⁴ I dette brevet var hensikten å rydde opp i misforståelser som hadde oppstått. Damian mente derfor det var nødvendig å skrive ned det han hadde sagt for å unngå misforståelser. Hensikten har dermed vært å skrive ned så man kan gå tilbake og finne ut av hva som egentlig er sagt.

Ut fra dette kan man si at det ikke alltid var klare skiller mellom det som var skriftlig og muntlig, i flere tilfeller ser de ut til å ha formidlet mye av det samme budskapet. Likevel hadde den muntlige og skriftlige kommunikasjonen til dels ulike funksjoner. Begge tjente til å formidle hva man mente. Likevel har den skriftlige kommunikasjonen hatt en konserverende og oppklarende funksjon. Det som uansett kommer fram av de eksemplene vi har sett på er at det i flere tilfeller kan ha vært en sammenheng mellom de muntlige og de skriftlige diskusjonene som foregikk.

3.4 Forbindelser mellom deloffentligheter

Nå som det er gjort rede for noen av karakteristikkene til en rekke deloffentligheter på Damians tid, skal blikket nå rettes mot noen av forbindelsene mellom disse. Som jeg allerede har prøvd å få fram, var ikke deloffentlighetene nødvendigvis statiske. I det følgende vil jeg vise at deloffentlighetene både var i kontakt med hverandre, at de kunne utvide seg, at nye kunne bli skapt og at hva som ble diskutert i én deloffentlighet kunne legge press på andre.

Et av eksemplene er allerede nevnt i en annen forbindelse, nemlig brevet til erkediakon Hildebrand om besøket Damian avla i Milano. På grunn av kirkeklokkene strømmet folk fra

¹⁵² Se for eksempel Damian 1989, brev 14, s. 134. Damian 1989, brev 19, s. 172.

¹⁵³ Damian 1989, brev 17, s. 146.

¹⁵⁴ Damian 2004, brev 146, s. 155-156.

distriktene inn til byen, altså en utvidelse av deloffentligheten.¹⁵⁵ Et annet eksempel finner vi i et brev der Damian i sterke ordelag skrev til motpaven Cadalus i 1063:

What hitherto was unheard of is now made public, spread by the oral report of a rumor-mongering people. How many thousands of men now recount your deeds, men who until today knew nothing of them? For your damnable trafficking in the benefices of your diocese or of other dioceses, and other much more shameful affairs which I blush to speak about, were discussed until now only in your small town. But now everywhere in the empire one tells the other [...]¹⁵⁶

I dette avsnittet skrev Damian at saken om motpave Cadalus først ble diskutert i en liten landsby for så å spre seg til hele riket. Skal man tro Damian om dette, vitner brevet om at deloffentlighetene ikke var lukket, men at det som ble diskutert i én deloffentlighet også kunne spres videre til andre.¹⁵⁷ Dette eksempelet viser også at en sak ikke nødvendigvis bare flyttet seg fra den ene deloffentligheten til den andre, men at deloffentligheten utvidet seg. Selv om Damian gir en idé om at ryktet om Cadalus spredde seg videre, skal man som tidligere nevnt ta høyde for overdrivelser fra Damian sin side.

I et brev skrevet til hermittene i Gamugno fortalte Damian at han hadde vært i kontakt med en person om var innoft hermittboligen deres og som reagerte på at hermittene der snakket med lekmenn.¹⁵⁸ Av språkbruken til Damian, merkes det tydelig at han ikke hadde sans for disse samtalene de geistlige hadde med lekmenn.¹⁵⁹ Det finnes flere tilfeller av at Damian advarte mot at geistlige og lekmenn skulle snakke med hverandre og i en sammenheng skrev han blant annet at sekulære ting skal hanskas av lekmenn og ikke geistlige.¹⁶⁰ I et annet brev igjen skrev han om at munkene ikke skulle prate om hva som ble gjort av verdslige menn.¹⁶¹

Til slutt ser vi tilfeller av at det som ble diskutert i en deloffentlighet kunne legge press på andre deloffentligheter. I et brev til pave Nikolas II skrev Damian om at presteekteskap hadde blitt et stort problem og han oppfordret derfor paven til å gjøre noe med dette. Damian gjorde

¹⁵⁵ Damian 1992, brev 65, s. 26.

¹⁵⁶ Damian 1992, brev 88, s. 320. «[...]et quae fuerant eatenus inaudita, iam per ora rumigeruli populi trita vulgantur. Quot hominum milia nunc tua facta dinumerant, qui usque ad hoc tempus ea funditus ignorabant? Nam praebendarum aecclesie tuae vel aecclesiarum damnanda commercia aliaque longe turpiora, quae nos erubescimus dicere, hactenus in tuo tantum narrabantur oppidulo [...].» Damian 1988 (Reindel (red.)), brev 88, s. 527.

¹⁵⁷ Det skinner klart gjennom at Damian ikke var særlig begeistret for at folk flest får vite om det ene og det andre. Ved noen anledninger beskriver han dette som en kreft som sprer seg. Se for eksempel Damian 1989, brev 19, s. 192. Damian 1990, brev 38, s. 94.

¹⁵⁸ Damian 2004, brev 142, s. 128.

¹⁵⁹ Damian 2004, brev 142, s. 128.

¹⁶⁰ Damian 2005, brev 165, s. 211.

¹⁶¹ Damian 2005, brev 153, s. 51, 61.

et poeng av at denne saken var så offentlig kjent blant så mange, at den ikke kunne ignoreres på synoden.¹⁶² Det at denne saken angivelig skal ha blitt diskutert i det offentlige rom la derfor press på at også synoden må ta dette opp. Dersom det er noe sant i det Damian skrev og det ikke bare var ren retorikk, viser dette i så fall at det var et visst samspill mellom de ulike deloffentlighetene. Det at folk pratet om presteekteskap på gata la press på at det også måtte diskuteres på synoden. For å oppsummere kontakten mellom de ulike deloffentlighetene, har vi nå sett at deloffentligheter utvider seg, at det diskuteres på tvers av deloffentlighetene som igjen er med på å skape nye og at det som diskuteres i en deloffentlighet også legger press på andre.

3.5 Konklusjon

Hensikten med dette kapittelet har vært å gjøre rede for hvordan man skal forstå hva offentlighet i middelalderen var og da spesielt i lys av kildematerialet som i dette tilfelle har vært brevene til Damian. Utgangspunktet var en diskusjon av Habermas' tre kriterier for en borgerlig offentlighet. Disse kriteriene er vanskelige å bruke i en middelaldersk kontekst. Likevel tjener faktorene disse kriteriene er tuftet på til å gjøre en oppmerksom på tre sentrale faktorer i en offentlig debatt, nemlig *argumentasjon*, *tema* og *publikum*. For de senere kapitlene vil disse tre faktorene være nyttige som et rammeverk for å se hvordan argumentasjonen avhenger av hvilket publikum Damian henvendte seg til i de ulike debattene. Middelalderens offentlighet kan best beskrives som et lappeteppes av en rekke deloffentligheter framfor en heldekkende offentlig sfære. Med en deloffentlighet menes der folk møter hverandre med sine meninger. Med dette som utgangspunkt har jeg derfor sett nærmere på hva slags deloffentligheter som fantes på Damians tid. I all hovedsak var det fire sentrale faktorer som var med på å konstituere en deloffentlighet, nemlig religion og religiøse institusjoner, geografi, sosial tilhørighet og offentlige arenaer. Disse deloffentlighetene fantes på ulike nivå. For eksempel var en lokal kirke og et bispedømme religiøse deloffentligheter på ulike nivå. Videre har også noe av mangfoldet av kommunikasjonskanaler i de ulike deloffentlighetene blitt belyst og gjort rede for. Det er spesielt byene som peker seg ut som en deloffentlighet med et større mangfold av kommunikasjonskanaler. De ulike kommunikasjonskanalene har også hatt ulike funksjoner. Bjellene i byen fungerte som varslingsmiddel til mennesker i distriktene. Den muntlige og skriftlige kommunikasjon hadde til felles at de kunne uttrykke mer konkrete meninger, men også her ser det ut til å ha vært noe ulike funksjoner. Brevskrivningen har i tillegg til å være en kanal for å uttrykke meninger, vært en

¹⁶² Damian 1992, brev 61, s. 5.

måte å bevare muntlige debatter på og klarne opp i misforståelser som har dukket opp. Jeg har også vist eksempler på at deloffentligheter ble dannet, utvidet, og at de påvirket hverandre. En deloffentlighet var med andre ord ikke noe statisk. I dette kapitlet har jeg i stor grad sett på de konkrete møtepunktene og noen av arenaene for offentlig debatt under middelalderen. I de tre neste kapitlene rettes blikket mot argumentasjonen Damian brukte i forbindelse med to av debattene som foregikk på 1000-tallet, nemlig debatten om simoni og om presteekteskap.

KAPITTEL 4: NIKOLAITARUM HERESIS. ARGUMENTASJON I DEBATTEN OM PRESTEEKTESKAP

I dag er det et velkjent faktum at prester i den romersk-katolske kirke er pålagt å leve i sølibat. Riktignok finner en også flere eksempler på kristenledere i den tidlige kirken som levde seksuelt avholdende. Paulus er nok det mest kjente eksemplet på dette. Likevel var flertallet av prester gift de første århundrene av kirkens historie.¹⁶³ Denne trenden snudde i det fjerde århundret da klerikale ekteskap ble tatt opp til diskusjon i kirken. Seksuell avholdenhet ble påkrevd geistlige med altertjeneste fra og med det femte århundret av pave Damasus I, Siricius og Innocent I, men ekteskap var fortsatt tillatt så lenge en levde seksuelt avholdende. Premissleverandørene for diskusjonen på denne tiden var kirkefedrene Ambrosius, Hieronymus og Origenes.¹⁶⁴ Med grunnleggelsen av reformbevegelsen i Cluny og Gorze på 900-tallet ble oppmerksomheten på ny rettet mot denne saken, som i forkant av dette hadde ligget i ro i flere hundre år. Reformtankene blomstret for alvor i det neste århundret da debatten begynte å gå for fullt. På den ene kanten av debatten var Ulrik, biskopen av Imola, som mente sølibat måtte være et valg opptil den enkelte prest.¹⁶⁵ Munken og senere kardinal Peter Damian var den sterkeste røsten på andre siden, og fordømte prester som giftet seg.¹⁶⁶ På det andre Laterankonsil i 1139 var det Damians posisjon som ble den offisielle læren til Den romersk katolske kirke.

Som vist i kapittel 2 er det gjort lite forskning på selve argumentasjonen til Damian. Mye av det som er gjort har kun oppsummert hans ståsted og essensen av argumentasjonen uten å gå inn på en nærmere undersøkelse av dem. For eksempel har Barstow trukket fram argumentet om at nattverden bare kunne forrettes av jomfruer, siden Jesus selv valgte å bli født av en jomfru som et sentralt punkt i argumentasjonen.¹⁶⁷ Ellers er det gjort noe på retorikken Damian brukte. I dette kapitlet skal jeg derfor ta for meg Damians argumentasjon i denne debatten og svare på følgende to problemstillinger: Hvordan argumenterte Damian i denne debatten? Finnes det et mønster i hvordan Damian argumenterer avhengig av publikum og tid? Med denne problemstillingen vil alle tre faktorene jeg introduserte for en offentlig debatt

¹⁶³ Barstow 1982, s. 1.

¹⁶⁴ Barstow 1982, s. 21.

¹⁶⁵ Frazee 1988, s. 121. For mer om Ulriks syn på presteekteskap, se Barstow 1982, s. 107-116 og Melve 2010.

¹⁶⁶ For mer om presteekteskap gjennom kirkehistorien, se Frazee 1988, s. 108-126 og Barstow 1982, s. 1-45.

¹⁶⁷ Barstow 1982, s. 59-60.

være med. I dette tilfellet er *temaet* presteekteskap og hensikten er å se hvordan *argumentasjon* i denne debatten henger sammen med *publikum*.

For å svare på disse spørsmålene skal det først gis en oversikt over utvalget av brev som er utgangspunktet for dette kapitlet. Her vil det bli vektlagt hvilket publikum han skrev til og noen av brevenes kjennetegn. Deretter rettes blikket mot selve argumentasjonen i brevene for å se om det finnes et mønster i hvordan han diskuterte dette temaet avhengig av publikum og tid.

4.1 Brevene og publikum

Tid	Brevnummer	Adressat	Type publikum	Totalt antall brev til adressat
Januar til juli 1059	61	Pave Nikolas II	Geistlig	4 ¹⁶⁸
1064	112	Biskop Cunibert av Torino	Geistlig	1
1064	114	Hertuginne Adeleide av Torino	Lekmann	1
Starten av 1066	141	Kapellanene til hertug Godfred av Toscana	Geistlige	1
Juni 1069-1072	162	Erkepresten Peter	Geistlig	3 ¹⁶⁹

¹⁶⁸ Brev 60, 61, 72 og 79. Sistnevnte var også adressert til erkediakon Hildebrand.

¹⁶⁹ Med forbehold går jeg utfra at også brev 11 og 163 også er skrevet til denne adressaten.

4.2 Om publikum og brevenes hensikter

I kapittel 3 ble noe av mangfoldet av deloffentligheter gjort rede for, både publikum og hvilke kommunikasjonskanaler som var i bruk. Flere deloffentligheter var delaktige i debatten om presteekteskap. I følge Damian var det blant annet mye snakk i gatene om det at prester giftet seg.¹⁷⁰ Viktigst i dette kapitlet er ikke hvem som pratet om hva, men hvilke deloffentligheter eller publikum, som Damian henvendte seg til i forbindelse med presteekteskapsdebatten. Siden det er brevene til Damian som er kildegrunnlaget, vil også kommunikasjonskanalene i debatten avgrense seg til skriftlig kommunikasjon.

Denne undersøkelsen tar utgangspunkt i et utvalg av fem brev som Damian skrev i forbindelse med presteekteskapsdebatten. Den store overvekten av publikum i denne debatten bestod av geistlige, men Damian adresserte også et brev til en lekmann, nemlig grevinne Adelaide. På grunn av at det var så få brev til et lekmannspublikum, blir det vanskelig å finne et klart mønster i når han skrev til lekmenner i forbindelse med denne debatten. Ser en derimot på alle brevene Damian skrev, kom brevet til grevinnen på en tid da Damian begynte å skrive stadig flere brev til lekmenner. Ranft har trukket fram dette brevet som ett av flere eksempler på at den senere Damian henvendte seg til verdslige fyrster for å be om hjelp til å gripe inn i situasjoner som hadde med de geistlige å gjøre.¹⁷¹ Når det gjelder det geistlige publikum i denne debatten begynte Damian med å skrive til pave Nikolas II og fortsatte med å skrive til mer lavtstående geistlige som biskop Cunibert og kapellanene til hertug Godfred av Toscana før han til sist skrev et brev til erkepresten Peter.

Brevene har tjent ulike hensikter og det er hovedsakelig to tendenser i dem. Noen av brevene var spesielt saksorienterte og der diskuterte Damian selve saken med argumenter for og mot presteekteskap.¹⁷² Samtlige av disse brevene var også skrevet til geistlige. Noen av brevene var også handlingsorienterte. Med dette menes at Damian framfor å diskutere selve saken, la mer vekt på å oppfordre publikum til å handle. Dette er spesielt karakteristisk for brevet til grevinne Adelaide, men vi ser også klare tendenser til dette i brevet til pave Nikolas II.¹⁷³ Felles for begge de handlingsorienterte brevene var derfor at Damian henvendte seg til personer i maktposisjoner.

¹⁷⁰ Damian 1992, brev 61, s. 4.

¹⁷¹ Ranft 2012, s. 92.

¹⁷² Dette gjelder spesielt brev 112 og 141.

¹⁷³ Se Damian 1992, brev 61, s. 4.

4.3 Idealtyper

For å beskrive argumentasjonen som Damian brukte i både debatten om simoni og presteekteskap vil det blir brukt to kategorier som argumentene kan deles inn i. I et av Damians mest kjente verk, *Liber gomorrhianus*, der Damian i sterke ordelag både fordømte og argumenterte mot homofil praksis blant geistlige, skrev han følgende i åpningen: But, dearest son, I rejoice indescribably that you promote by the example of your life whatever you have taught by your eloquence. For it is greater to teach by action than by words.¹⁷⁴ Gjennom dette sitatet oppga Damian to måter å undervise på, nemlig gjennom ord og handling. Etter min mening, oppsummerer disse to begrepene hvordan Damian argumenterte gjennomgående i brevene sine. Den ene måten var med ord og med dette menes ulike læresetninger, sitater fra Bibelen, kirkefedre og lignende. Den andre måten var å argumentere med handling og med det menes å bruke beretninger om personer og hendelser, gjerne fra Bibelen, romersk historie og kirkehistorie som skulle illustrere et poeng. På bakgrunn av dette vil idealtypene som argumentasjonen kan deles inn i være *teoretisk* (ord) og *praktisk* (handling) argumentasjon.

Den teoretiske og praktiske argumentasjonen handler om hva slags type argumenter Damian brukte. Det vil også brukes to begrep som i tillegg belyser *hvordan* Damian argumenterte. Den ene tilnærmingen Damian hadde til argumentene var en diskuterende tilnærming. Dette har jeg valgt å kalle for *argumentativ* argumentasjon. Dette står som et motstykke til en *demonstrativ* argumentasjon, der Damian framfor å drøfte, hadde en mer konstaterende og opplistende måte å argumentere på, for eksempel ved å liste opp en rekke sitater som støttet hans syn. Med disse begrepene som analytiske kategorier, går vi først videre til en nærmere undersøkelse av ett enkelt brev før vi tar for oss argumentasjonen i resten av brevene.

4.4 Analyse av brevet til biskop Cunibert av Turin

Det mest utførlige brevet Damian skrev om presteekteskap, skrev han i 1064 til biskop Cunibert av Torino.¹⁷⁵ Biskopen hørte til blant dem som var positivt innstilt til at prester skulle kunne gifte seg. Damian skrev dermed et lengre brev til denne biskopen der han argumenterte for hvorfor han mente presteekteskap var galt. Siden dette brevet er blant Damians mest utfyllende om dette emnet, er det verdt en nærmere analyse. Selv om brevet var adressert til biskop Cunibert er det flere indikasjoner på at brevet både ble lest av andre og at

¹⁷⁴ Damian 1990, brev 31 s. 5. Mine understrekinger. «Sed, o fili karissime, inenarrabiliter gaudeo, quia exemplo tuae conversationis instruis, quicquid oratoria facultate docuisti. Plus est enim opere docere quam voce.» Damian 1983 (Reindel (red.)), brev 31, s. 286.

¹⁷⁵ Brev 114.

det også var ment å nå et større publikum. Samme år skrev Damian et brev til grevinne Adelaide der han innledningsvis forklarte at brevet han sendte til Cunibert egentlig var ment for henne.¹⁷⁶ Årsaken til at han lot være var at han var redd for hvordan folk ville reagere, dersom han skrev et slikt brev til en kvinne.¹⁷⁷ Det at Damian fryktet dette, indikerer at han hadde en forestilling om at brevet også ville nå lenger enn til bare den han adresserte det til. Senere i et brev skrevet til erkepresten Peter, oppfordret Damian ham til blant annet å lese brevet han sendte til biskop Cunibert, noe som også er en indikasjon på at flere kunne lese det.¹⁷⁸

4.4.1 Teoretisk argumentasjon

Mye av argumentasjonen i dette brevet er både teoretisk og argumentativ. De teoretisk-argumentative argumentene bygde i stor grad på forskrifter om levittordenen som står skrevet i 3. og 4. Mosebok. Damian trakk en parallell mellom forskriftene til levittene i den gamle pakt og de geistlige i den nye. De geistlige var de nye levittene og følgelig ville også flere av reglene som var gjeldende på den tiden ha overføringsverdi til den nye pakt. Fordi levittene var et offer til Gud og ble innviet til ham, var det utenkelig, mente Damian, at geistlige kunne stifte familie. Med kone ville de ikke kunne vie hele sitt liv til den tjenesten de var satt til. Siden de var gitt som gave til å tjene Gud, skulle de dermed ikke blande seg inn i verdslige saker som det å gifte seg. Det ville nemlig hindre dem i den oppgaven de var satt til.¹⁷⁹

Why should they be set apart from the people and become a special gift to God, unless they were to observe a life-style different from that of the people, and constantly be engaged in carrying out the ceremonies prescribed in the Law of the Lord?¹⁸⁰

Samtidig som han trakk en parallell mellom levitter og geistlige, gjorde han det også klart at det var visse forskjeller mellom disse. Siden den gamle loven ble formidlet gjennom en tjener og evangeliet gjennom Herren selv, mente Damian at de samme reglene ikke kunne gjelde, og da i denne sammenheng ekteskap.¹⁸¹ Damian siterte dermed Moseloven som sier at levittene hadde tillatelse til å gifte seg og hvilke restriksjoner som gjaldt dem.¹⁸² Videre forklarte han at dette ikke var gjeldende for de geistlige og forklarte dette med at levittene måtte kunne gifte

¹⁷⁶ Damian 1998, brev 114, s. 294.

¹⁷⁷ Damian 1998, brev 114, s. 294.

¹⁷⁸ Damian 2005, brev 162, s. 143.

¹⁷⁹ Damian 1998, brev 112, s. 260-261.

¹⁸⁰ Damian 1998, brev 112, s. 260. «Ut quid enim a populo segregantur et munus Deo specialiter fiunt, nisi ut diversam a populo vivendi regulam teneant, et cerimoniais divinae legis iugiter excubantes insistant?» Damian 1989 (Reindel (red.)), brev 112, s. 261.

¹⁸¹ Damian 1998, brev 112, s. 260-261.

¹⁸² Damian 1998, brev 112, s. 261.

seg for å kunne føre prestedtjenesten videre, de hadde jo bare lov til å gifte seg innad i levittætten. Siden geistlige ble valgt av alle kristne, var det dermed ikke behov for at de skulle gifte seg. Han begrunnet det også med noen vers fra Hebreerbrevet, som sier at den gamle loven ikke lenger var gjeldende.¹⁸³ I forlengelsen av dette, skrev Damian:

And that I seem not to be handling this question incorrectly, I might cite several statements of the Fathers if the limitations of a letter did not stand in the way. But since what I say will otherwise not be believed, I shall at least quote a few of their utterances[...]¹⁸⁴

Videre fulgte tre sider med rene sitat og denne argumentasjonen var svært demonstrativ. Han siterte apostelen Jakob, biskop Aurelius av Kartago, biskop Faustinus av Pontia, konsilet i Kartago, canons of the apostles, konsilet i Nikea, pave Leo, pave Sylvester og pave Gregor I.¹⁸⁵ Sitatene han kom med handlet i stor grad om at autoritetene han nevnte var imot praksisen av ekteskap blant geistlige, at gifte geistlige måtte utestenges og at de måtte leve som ugifte. Her kommer det til uttrykk hvilke premiss som lå til grunn for debatten, etter Damians tenkning. I følge ham selv, mente han at han ikke kom til å bli trodd om han ikke i tillegg til sin egen argumentasjon kunne underbygge det videre med å vise til sitater fra kirkefedre.¹⁸⁶ Dette viser noe av autoritetstenkingen som lå til grunn for argumentasjonen.

Damian tok også opp et motargument, der hans meningsmotstandere mente å ha tillatelse fra et konsil i Tribur til å gifte seg.¹⁸⁷ Damian avviste dette argumentet ved ikke å anerkjenne konsilet som autoritativt på en nedlatende måte: «This council of yours, whatever you wish to call it, is not acceptable to me if it does not agree with the decision of the Roman pontiffs.»¹⁸⁸ Dette illustrerer nok en gang hvor viktig rolle autoriteter spilte i argumentasjonen. Det handlet

¹⁸³ Damian 1998, brev 112, s. 261. Flere av de samme versene han bruker for å argumentere for prestesølibat i dette brevet, har han en ganske annen tilnærming til i et annet brev skrevet til erkebiskop Alfanus av Salerno. I dette brevet skriver Damian om rollen til en geistlig og hvilke egenskaper som skal kjennetegne ham. I den sammenheng bruker han de samme versene fra 3. Mosebok som han mente ikke var normgivende i brevet til biskop Cunibert. I brevet til erkebiskop Alfanus fraskriver han ikke 3. Mosebok fra sin autoritet, men han tolker den allegorisk. Når det tales om å ta seg kone i 3. Mosebok tolker Damian dette til å referer til ens egen livsførsel, at den skal være ren og ulastelig, framfor at det dreier seg om en ulastelig kone. Her ser vi altså et tilfelle av at Damian forholder seg til en og samme tekst på to forskjellige måter. I det ene tilfelle ugyldiggjør han den, mens han i det andre tilfelle tilnærmer seg teksten på en allegorisk og ikke-bokstavelig måte. Damian 1990, brev 59, s. 397-399.

¹⁸⁴ Damian 1998, brev 112, s. 261-262. «Et ne id agere perperam videamur, apponeremus aliquot sententias patrum, nisi prohiberet epistolare compendium. Sed quia nostris verbis fides non aliter adhibetur, eorum pauca saltim ponenda sunt testimonia[...].» Damian 1989 (Reindel (red.)), brev 112, s. 263.

¹⁸⁵ Damian 1998, brev 112, s. 264..

¹⁸⁶ Damian 1998, brev 112, s. 262.

¹⁸⁷ Damian 1998, brev 112, s. 265.

¹⁸⁸ Damian 1998, brev 112, s. 265. «Concilium, inquam, vestrum, quodcunque vultis, nomen optineat, sed a me non recipitur, si decretis Romanorum pontificum non concordat.» Damian 1989 (Reindel (red.)), brev 112, s. 267.

ikke om *hva* som ble sagt, men *hvem* som sa hva. Damian forklarte også noe av årsaken til dette autoritetshierarkiet. Han siterte pave Anakletus om at de hellige kanonene er inspirert av Gud, som betyr at man spottet Den hellige ånd ved ikke å høre på kirkefedre.¹⁸⁹ Her ligger nok kjernen i hvor autoritet kom fra, nemlig fra Gud. Blumenthal har blant annet poengtert at Guds lover i følge Damian ikke kunne motsi hverandre.¹⁹⁰ Denne måten å tenke på ser ut til å være gjeldende her, siden Damian avviste konsilet med å si at det stod i kontrast til andre autoriteter.

Damian trakk også fram sitat som viste noe av standarden som var under den gamle pakt. I Moseloven var det strengt forbudt å ta del i tempelgudstjenesten dersom man hadde noen defekter som hudsykdommer og lignende fordi man da var uren. Siden loven var så streng på den tiden, mente Damian det ikke ga mening om de geistlige i den nye pakt kunne ta del i gudstjenesten med så mye indre urenheter som seksuell nytelse innebar.¹⁹¹ Et annet argument som også bygde på sammenhengen mellom den gamle og nye pakt, var at levittene aldri var sammen med konene mens de tjente i tempelet. Følgelig kunne ikke prester i den nye pakt være det heller.¹⁹² I den sammenheng viste han til Sakarja, far til Johannes døperen som et eksempel.¹⁹³

En del av den teoretiske argumentasjonen var også fundert på Det nye testamentet. I den sammenheng lente han seg i stor grad på Paulus' første brev til menigheten i Korint der han skrev om ekteskap. Han siterte Paulus som skrev om at den ugifte kun bryr seg om Herrens sak, men den gifte blir opptatt av denne verden.¹⁹⁴ Derfor mente Damian at prestetjeneste var uforenlig med ekteskap, siden det tok oppmerksomheten fra å be og tjene Gud. Han trakk også fram det at kroppen er Den hellige ånds tempel.¹⁹⁵ Ved å ha samleie ødela man tempelet og dette var det knyttet en straff til.¹⁹⁶

4.4.2 Praktisk argumentasjon

Den praktiske argumentasjonen Damian brukte i dette brevet var i et klart mindretall. De viktigste praktiske argumentene Damian brukte var beretninger om to hendelser som Damian fortalte for å vise at presteekteskap var feil. Beretningene var like på flere måter. De hadde

¹⁸⁹ Damian 1998, brev 112, s. 265-266.

¹⁹⁰ Blumenthal 1988, s. 72.

¹⁹¹ Damian 1998, brev 112, s. 267.

¹⁹² Damian 1998, brev 112, s. 267-268.

¹⁹³ Damian 1998, brev 112, s. 268.

¹⁹⁴ Damian 1998, brev 112, s. 268.

¹⁹⁵ Damian 1998, brev 112, s. 268-269.

¹⁹⁶ Damian 1998, brev 112, s. 269.

begge det til felles at de var ikke-bibelske og handlet om geistlige som giftet seg og som en følge av dette gikk døden i møte som en straff fra Gud.¹⁹⁷ Det var to funksjoner med disse beretningene. På den ene siden, kunne Damian bruke disse beretningene som et argument for hvorfor det var galt for prester å gifte seg. Samtidig fungerte de som advarende eksempel ved å vise til hvilke følger det ville få å gå i mot det han mente var Guds lov. Her argumenterte Damian utfra en mer konsekvensetisk tenkning, noe som skilte seg fra det mer pliktetiske fundamentet han la med den teoretiske argumentasjonen om hva Bibelen og kirkefedre hadde sagt. Først etablerte hva som var rett og galt i den teoretiske argumentasjonen, for så å vise konsekvensene som hørte med om man skulle velge å gå imot, som igjen var med på å underbygge hvorfor man som geistlig ikke skulle gifte seg.

Damian viste også til noen praktiske eksempler som underbygde den teoretiske argumentasjonen. For eksempel viste Damian til Sakarja som et eksempel på at man som levitt ikke hadde omgang med sin hustru mens man hadde tjeneste i tempelet.¹⁹⁸ Et annet eksempel var beretningen om Nadab og Abihu, Arons sønner som ble straffet for å ha kommet med uinnviet ild inn i tempelet.¹⁹⁹

Damian hadde en argumentativ tilnærming til de få praktiske elementene han hadde med i dette brevet. De fungerte gjerne som en støtte for det han tidligere hadde poengtert og utgjorde dermed ikke selve fundamentet han bygget læren sin på. Beretningen om Nadab og Abihu som eksempel hvor alvorlig det var å nærme seg tempelet som uren tenderte mot demonstrativt. Ellers hadde de praktiske argumentene en relativt beskjeden rolle i dette brevet og de framstod dermed i liten grad demonstrative, men mer som en støtte og ikke selve ryggraden i argumentasjonen.

4.5 Argumentasjonen i brevene

4.5.1 Teoretisk argumentasjon

Felles for den teoretiske argumentasjonen var at den kun forekom i brevene til geistlige og ikke til lekmenn. Den teoretiske argumentasjonen i denne debatten hadde både argumentative og demonstrative elementer. Når det gjelder den argumentative teoretiske argumentasjonen, kan den deles inn i to faser. Den første fasen varte fra 1059 til og med 1064 og omfattet brevet

¹⁹⁷ Damian 1998, brev 112, s. 274-275.

¹⁹⁸ Damian 1998, brev 112, s. 268.

¹⁹⁹ Damian 1998, brev 112, s. 269.

til Nikolas II og brevet til biskop Cunibert.²⁰⁰ Den andre fasen var fra 1066 og ut Damians liv (1072) og omfattet brevet til hertug Godfreds kapellaner og brevet til erkepresten Peter.²⁰¹ Det som skilte disse fasene fra hverandre var mangfoldet av argumentene Damian hadde en argumentativ tilnærming til og at han ikke kom med nye teoretiske argumenter mot presteekteskap, men kun svarte på teoretiske innvendinger.

I den første fasen brukte Damian en rekke ulike teoretiske argumenter for å fremme seksuell avholdenhet og argumentere mot presteekteskap. Flere av argumentene er allerede belyst i gjennomgangen av brevet til biskop Cunibert. Til Nikolas II, skrevet fem år tidligere, argumenterte Damian med at biskopen var far til de dømte og at han dermed begikk incest om en biskop hadde seksuell omgang med noen i kirken.²⁰²

Andre argumenter handlet om synet på kroppen som Kristi legeme og at man gjorde Kristi legeme til en hores lemmer, jf. 1. Kor 6 ved å ha samleie med en prostituert.²⁰³ En del av argumentasjonen vi møter bygde på forståelsen av nattverdsbrødet som Jesu virkelige kropp. Siden de som forvaltet sakramentene måtte være rene og samleie var forurensende for kroppen, måtte de leve i sølibat.²⁰⁴

Den argumentative teoretiske argumentasjonen i den andre fasen derimot hadde ikke like mange bein å stå på som i den første fasen. I denne fasen var mye diskusjonen om presteekteskapet snevret inn rundt en bestemt tekst, nemlig kapittel 7 i Pauli første brev til menigheten i Korint. I dette kapitlet skrev Paulus blant annet om at hver mann skulle få ta seg en kone for å hindre umoral, samtidig som han også trakk fram at han selv valgte å leve som ugift.²⁰⁵ I brevet til erkepresten Peter og til kapellanene diskuterte Damian denne teksten som et argument for presteekteskap og forsøkte å vise at denne teksten ikke kunne tas til inntekt for et slikt syn, altså et svar på et motargument.²⁰⁶

Den mest utførlige diskusjonen av 1kor 7 som et motargument skrev Damian i brevet til markgreve Godfreds kapellaner. Damian mente denne teksten ikke gjaldt prester og begikk seg dermed ut på en argumentasjon for hvorfor ordet «hver» i dette verset ikke gjaldt alle i absolutt forstand. Det første Damian argumenterte med var at brevet var skrevet til vanlige

²⁰⁰ Se brev 61 og 112.

²⁰¹ Brev 141 og 162.

²⁰² Damian 1992, brev 61, s. 10.

²⁰³ Damian 1992, brev 61, s. 9-10.

²⁰⁴ Damian 1992, brev 61, s. 10.

²⁰⁵ Se 1. Kor 7.

²⁰⁶ Damian 2004, brev 141, s. 119-121. Damian 2005, brev 162, s. 151.

folk og ikke til prester.²⁰⁷ Derfor kunne det heller ikke brukes om prester. Det andre han argumenterte med var at det også fantes andre eksempler i Bibelen på at inkluderende ord som «alle» ikke nødvendigvis måtte referere til absolutt alle mennesker.²⁰⁸ Eksempelet han brukte var læren om utvelgelsen. Damian refererte til Paulus om at Gud vil at alle mennesker skal bli frelst. Siden Gud utfører det han vil og ikke alle mennesker blir frelst, måtte dette bety at «alle mennesker» avgrenser seg til alle de utvalgte og dermed ikke alle i vid forstand. Damian siterte videre Jesus der han sa at han skulle dra alle mennesker til seg når han selv skulle bli løftet opp fra jorden. Siden ikke alle mennesker ble dratt til Jesus, måtte dette bety at «alle» kun betydde alle de utvalgte. Derfor trengte heller ikke «hver» i 1. Kor 7 å referere til alle og enhver.²⁰⁹ I motsetning til argumentet konsilet i Tribur som angivelig skulle støtte presteekteskap, gikk Damian i dette tilfellet ikke mot autoriteten, som i dette tilfellet var Paulus, men sa seg uenig i tolkningen av den.

Neste gang Damian tok opp dette motargumentet i brevet til erkepresten Peter ga han ikke en like fyldig begrunnelse for hvorfor denne teksten ikke kunne bli brukt for å argumentere for presteekteskap. Som i brevet til kapellanene gjorde Damian det samme poenget, nemlig at teksten ikke gjaldt alle, men han gjorde dette på en annen måte.²¹⁰ Framfor å begrunne dette utførlig, anvendte han motpartens premiss for å vise at de ledet til det han så ut til å mene var en feil konklusjon. Hvis det var slik som hans meningsmotstandere mente, ville det føre til at også biskoper, munk og abbeder også kunne gifte seg, noe som ville vært helt utenkelig.²¹¹

Damian avviste dermed dette motargumentet med å si at det var helt utenkelig at noe slikt kunne være tilfelle. Selv om det samme poenget ble gjort, som i brevet til kapellanene, hadde Damian en annen tilnærming. Det at Damian hadde en annen tilnærming viser at han ikke kun drev gjenbruk av gamle argumenter.

Selv om Damian i disse brevene diskuterte 1kor 7 som et motargument mot hans eget ståsted, skal en merke seg at han også brukte noen av de samme versene til å argumentere for sølibat blant munk. I et brev til en abbed, brukte Damian mye av den samme teksten fra 1kor 7, men at han brukte teksten som et argument *for* sølibat og diskuterte ikke teksten som et argument *mot*. I samme kapittel oppfordret Paulus menigheten i Korint til å leve ugifte som

²⁰⁷ Damian 2004, brev 141, s. 119-120.

²⁰⁸ Damian 2004, brev 141, s. 120.

²⁰⁹ Damian 2004, brev 141, s. 120.

²¹⁰ Damian 2005, brev 162, s. 151.

²¹¹ Damian 2005, brev 162, s. 151.

han selv er ugift, selv om han også tillot at folk giftet seg. Dette løftet Damian fram i motsetning til i brevene til erkepresten Peter og kapellanene.²¹² Siden dette handlet om sølibatsløftet til munk og ikke presteekteskap er dette brevet utelatt fra presteekteskapsdebatten. Likevel viser brevet at dette bibelstedet ikke bare var et populært argument blant tilhengere av presteekteskap, men at det også ble brukt for å støtte sølibat.

Den teoretiske argumentasjonen hadde også en klar demonstrativ side, som tidsmessig avgrenset seg til perioden 1064-1066. Det var to brev som var sentrale i denne sammenheng, begge skrevet til et geistlig publikum. Det ene var til biskop Cunibert av Torino fra 1064 som vi allerede har sett på og det andre var brevet til markgreve Godfreds kapellaner fra 1066. Det må også sies at ingen av disse brevene var utelukkende demonstrative, selv om den demonstrative argumentasjonen var veldig sentral i begge brevene. Begge brevene hadde en sterk overvekt av teoretisk og ikke praktisk argumentasjon.

Hva gikk så denne argumentasjonen ut på? Som allerede vist i gjennomgangen av brevet til biskop Cunibert, var argumentasjonen en oppstilling av sitater sagt på konsil og av tidligere geistlige som støttet Damians posisjon. Damian opplyste kort om hvem som hadde sagt hva og noen ganger også i hvilke sammenhenger det ble sagt. Som allerede nevnt var tanken bak bruken av disse autoritetene å vise overfor publikum at han hadde medhold i sine konklusjoner blant autoriteter. Damian mente selv han ikke ville bli trodd dersom han ikke viste dette.²¹³

I brevet til kapellanene brukte Damian omtrent de samme sitatene som i brevet til biskop Cunibert, men med noen få forskjeller. Den viktigste forskjellen handlet ikke om selve sitatene, men hvordan de ble brukt.²¹⁴ I brevet til biskop Cunibert brukte Damian synspunktene fra de ulike autoritetene for å understreke at han selv hadde medhold i det han

²¹² Damian 2005, brev 152, s. 12. Noen lignende poeng ser vi også kommer fram i brev 153 som er skrevet til abbed Mainard av Pomposa. Se Damian 2005, brev 153, s. 30.

²¹³ Damian 1998, brev 112, s. 262.

²¹⁴ Det er også noen ulikheter av mindre betydning. For det første finner vi noen av sitatene bare i det ene brevet og ikke det andre. Ett av sitatene som forekom i brevet til kapellanene av Clement, finner vi ikke i brevet til Cunibert. Damian 2004, brev 112, s. 116, n. 15. I brevet til Cunibert ser vi et lengre sitat av biskop Aurelius, som vi bare finner deler av i brevet til kapellanene. Damian 1998, brev 112, s. 263. Damian 2004, brev 141, s. 117. Det er også et annet sitat av apostlene i brevet til Cunibert som vi ikke finner i brevet til kapellanene. Damian 1998, brev 112, s. 263. For det andre ser vi at rekkefølgene på sitatene er noe ulik. I tillegg ser vi at to av sitatene er tilskrevet ulike personer i brevene. Det gjelder første sitat av Clement i brevet til kapellanene som i brevet til Cunibert er tilskrevet apostelen Jakob. Damian 1998, brev 112, s. 262. Damian 2004, brev 141, s. 115-116. Det gjelder også sitatet av pave Damasus i brevet til kapellanene som i brevet til Cunibert er tilskrevet pave Kletus. Damian 1998, brev 112, s. 265-266. Damian 2004, brev 141, s. 118.

hadde lagt fram. I brevet til kapellanene tok Damian en snarvei, ved at han lot være å forklare hva han selv mente og brukte autoritetene direkte. Han skrev:

But now, coming to your shameless assertion that ministers of the altar should be allowed to marry, I consider it superfluous to unsheathe the sword of my own words against you, since we see the armed forces of the whole Church and the massed array of all the holy Fathers ready to resist you.²¹⁵

Grunnen Damian oppga for at det var unødvendig å argumentere med egne ord var at det allerede fantes en så sterk mening om dette i kirken og blant kirkefedrene. Damian hadde større tiltro til kirkefedrenes autoritet enn hans egen evne til å argumentere, kan det se ut til. I brevet til biskop Cunibert brukte han sitatene som en støtte for sin egen argumentasjon, mens han i brevet til kapellanene brukte dem som selve argumentasjonen.

Til kapellanene la Damian også til: «And where so great a host of heavenly troops opposes you, one can only wonder that your novel and rash attempt at doctrine does not submit when confronted by such authority.»²¹⁶ Her kommer det enda mer fram at Damian mente kirkefedrenes autoritet trumfet det som fantes av argument. Grunnen til at han hadde så stor tiltro til disse autoritetene ga Damian et svar på etter han hadde listet opp autoritetene, for han omtalte dem som talerør for Den hellige ånd.²¹⁷ I begge brevene understreket han viktigheten av å høre på slike autoriteter. Damian mente også at sitatet av Jakob i brevet til biskop Cunibert samsvarte med det som stod skrevet i Bibelen, den guddommelige lov.²¹⁸

Årsaken til at Damian i så stor grad benyttet seg av de samme autoritetene, får en noen hint om av Damian selv, både i argumentasjonen og i innledningen. I innledningen gjorde Damian det klart at han i skrivende stund ikke hadde tilgang til sine ressurser på biblioteket.²¹⁹ Siden han hadde for vane å undersøke bøker om det temaet han skrev, bydde dette dermed på utfordringer for å skrive brevet. Av den grunn, forklarte han senere i brevet, var han nødt til å ta i bruk det han selv kunne huske og det han hadde skrevet ned på pamfletter ved andre anledninger.²²⁰ Det er dermed nærliggende å tro at han hadde brevet til biskop Cunibert tilgjengelig, siden sitatene var så like. Det som taler mot dette, er at Damian tilegnet sitatene

²¹⁵ Damian 2004, brev 141, s. 115. «Iam vero quod inpuenter asseritis, ministros altaris coniugia debere sociari, proprii sermonis adversum vos evaginare mucronem superfluum ducimus, dum armatos contra vos totius aecclesiae cuneos et constipatam omnium sanctorum patrum aciem vobis resistere videamus.» Damian 1989 (Reindel (red.)), brev 141, s. 491.

²¹⁶ Damian 2004, brev 141, s. 115. «Et ubi tanta se caelestium bellatorum nubes opponit, mirum est si non tantae auctoritati quaelibet novae praesumptionis temeritas acquiescit.» Damian 1989 (Reindel (red.)), brev 141, s. 491.

²¹⁷ Damian 2004, brev 141, s. 118.

²¹⁸ Damian 1998, brev 112, s. 267.

²¹⁹ Damian 2004, brev 141, s. 112.

²²⁰ Damian 2004, brev 141, s. 115.

ulike personer.²²¹ Dersom brevet til biskop Cunibert var tilgjengelig for Damian da han skrev til kapellanene, skulle en tro at han også hadde skrevet de samme navnene på sitatene. Kanskje han derfor ikke hadde selve brevet tilgjengelig, men bare brukte det han allerede husket eller at han også hadde skrevet ned noen eller flere av sitatene ned på ulike pamfletter, som han selv skrev.

4.6 Brevet til grevinne Adelaide - Praktisk argumentasjon

Det er spesielt ett brev som skiller seg ut fra de andre når det kommer til den praktiske argumentasjonen. Av den grunn er det verdt en nærmere undersøkelse før den praktiske argumentasjonen i resten av debatten. Brevet var skrevet til grevinnen Adelaide. Dette publikummet skilte seg fra de andre i denne debatten, både med tanke på at det her var snakk om en lekmann og ikke minst at det var en kvinne. Det finnes flere tilfeller av at Damian hadde brevkontakt med kvinner, både hans søstre, noen nonner og adelige kvinner som grevinne Adelaide er eksempler på dette.²²²

Det var politiske motiv som lå til grunn for at Damian sendte dette brevet til nettopp grevinne Adelaide. Innledningsvis forklarte han at han sendte brevet nettopp på grunn av den maktpolitiske autoriteten hun hadde, slik at hun kunne iverksette tiltak mot presteekteskap.²²³ Det at utgangspunktet for brevet var at Damian skulle oppfordre henne til å være med i kampen mot presteekteskap, gjorde at Damian framfor å bruke mye tid på å argumentere mot presteekteskap, brukte mye av brevet på å oppfordre henne til å være med i kampen mot presteekteskap. En av måtene han gjorde dette på var å trekke paralleller mellom beretningen om Debora i Dommernes bok og den situasjonen kirken stod overfor med tanke på vranglærerne som Damian betegnet sine meningsmotstandere i denne saken.²²⁴ I dette ligger det også flere normative elementer, da Damian portretterte Debora som et eksempel til etterfølgelse for grevinnen. Også en rekke andre kvinnelige eksempler brukte Damian som forbilder.²²⁵

Selve argumentasjonen mot presteekteskap var Damian mer sparsommelig med. Noe av årsaken til dette kan skyldes at grevinnen kunne hatt kjennskap til den mer utfyllende

²²¹ Se Damian 1998, brev 112, s. 265-266 og Damian 1998, brev 141, s. 118.

²²² For brevene til søstrene, se brev 93 og 94. For brev til nonner se brev 66 og 136. For andre brev til adelige, se brev 71, 104, 124, 130, 144 og 149 til Agnes og brev 64 til dronning Anne av Frankrike.

²²³ Damian 1998, brev 114, s. 294-295.

²²⁴ Damian 1998, brev 114, s. 295-297.

²²⁵ Damian 1998, brev 114, s. 297-298.

diskusjonen av presteekteskap han sendte i brevet til biskop Cunibert av Torino samme år og at det derfor var unødvendig å repetere seg selv. Innledningsvis forklarte Damian at han hadde til hensikt å sende biskop Cuniberts brev til henne og han skrev nærmest som om hun hadde kjennskap til brevet.²²⁶ Årsaken kan også være så enkel som at han ikke var interessert i å diskutere dette med henne, så lenge hun var på hans lag. Uansett er det tydelig at selve mengden og mangfoldet av argumentasjon er betraktelig mindre enn når Damian skrev til geistlige.

Argumentet Damian brukte i brevet gikk som følger: «There were only three kinds of women whom God knew; more than these did not come to his attention. In Mary, he knew virgins, in Anna, widows and in Susanna, wives.»²²⁷ Følgelig, poengterer Damian videre, må kvinnene som lever med de geistlige ekskluderes fra kirken, siden de ikke hører til i noen av de nevnte kategoriene.²²⁸ For å gjøre poenget sitt enda tydeligere, brukte han Miriam, Arons søster, som et motstykke til Maria, Anna og Susanna. I følge beretningen om Miriam i 4. Mosebok kapittel 12 ble hun uren på grunn av spedalskhet, og måtte derfor holdes utenfor leiren til israelittene.²²⁹ På samme måte var det også for kvinnene som levde med geistlige, de måtte holdes utenfor. I dette argumentet presenterte Damian to sider av samme sak. På den ene siden gjorde han eksplisitt rede for hvem Gud faktisk anerkjente, samtidig som han eksplisitt kom med eksempel på hvem som ikke var anerkjent av Gud.

Argumentasjonen i dette brevet skiller seg klart fra brevet til biskop Cunibert i det at det er totalt fravær av utsagn av kirkefedre og konsil og at han hadde en rent praktisk argumentasjon. Det at dette brevet i tillegg var det eneste brevet med praktisk argumentasjon og eneste skrevet til en lekmann og kvinne, gjør at årsaken til argumentasjonen kan være å finne i hva slags publikum brevet var skrevet til. Framfor en teoretisk diskusjon av teologiske prinsipper, ville en praktisk argumentasjon være mer tilgjengelig for et publikum uten teologisk kompetanse. Grunnen til at Damian brukte nettopp denne argumentasjonen til dette publikummet kan nettopp være for å gjøre det enklere å forstå. Det finnes andre eksempel på at Damian tilrettela nivået etter publikum han henvendte seg til. I et brev, skrevet på vegne av Aleksander II, skrev Damian til både folk og geistlige i Milano: «Indeed, as I am speaking to

²²⁶ Damian 1998, brev 114, s. 294.

²²⁷ Damian 1998, brev 114, s. 297. «Tres quippe tantummodo feminas Deus novit, quae his plures sunt, in eius adhuc notitiam non venerunt. Novit enim virgines cum Maria, viduas cum Anna, coniuges cum Susanna.» Damian 1989 (Reindel (red.)), brev 114, s. 299.

²²⁸ Damian 1998, brev 114, s. 297.

²²⁹ Damian 1998, brev 114, s. 297.

ordinary folk, I am happy to cite for you a well known text from Scripture.»²³⁰ I denne sammenheng brukte han Fader vår.²³¹

Det ene har altså med forståelse å gjøre, at han ga argument som publikum kunne henge med på. Noe annet som taler for at Damian tilpasset argumentasjonen etter publikum er alle kvinnene han brukte. Både i selve argumentet og ellers i brevet når det kommer til forbilder han oppfordret grevinne Adelaide til å ligne, brukte han kvinner.²³²

Det som taler mot at Damian bevisst lot være å bruke teoretiske argumenter i møte med et kvinnelig lekmannspublikum, er at han i samme brev forklarte han tidligere vurderte å sende grevinnen et annet brev, nemlig det som biskop Cunibert mottok.²³³ Som tidligere vist, la Damian fram en rekke teoretiske argumenter mot presteekteskap i dette brevet. Siden Damian ønsket å sende et brev med en klar overvekt av teoretisk argumentasjon til grevinnen, kan dette tale mot at han bevisst lot være å bruke teoretiske argumenter i brevet til grevinnen.

4.7 Praktisk argumentasjon i brevene til Damian

Før en nærmere undersøkelse av den praktiske argumentasjonen Damian brukte, må det poengteres at alle brevene hadde praktisk argumentasjon. Det var derimot ikke i alle brevene at den praktiske argumentasjonen hadde en så framtrekkende rolle. Det er vanskelig å finne et klart mønster i tid når det gjelder hvilken rolle den praktiske argumentasjonen hadde, siden dette varierte veldig med brevene. Framfor en periodisk inndeling av de praktiske argumentene, er det mer tjenlig med en inndeling etter hva argumentene var fundert på.

For en grovinndeling kan en dele dem inn i bibelske og ikke-bibelske praktiske argument. Blant de ikke-bibelske praktiske argumentene finner vi som tidligere nevnt to beretninger i brevet til biskop Cunibert, der han fortalte om to geistlige som ble straffet med døden fordi de giftet seg.²³⁴ Et annet argument handlet var knyttet til idéen om biskopen som far til de døde. I denne sammenhengen brukte Damian en parallell til at en far ville fått straff om han begikk incest.²³⁵ Følgelig måtte biskopen leve i sølibat siden han var far til medlemmene i kirken.²³⁶

²³⁰ Damian 1992, brev 84, s. 248. «Plane quia etiam vulgaribus loquimur, vulgatum scripturae testimonium libentius adhibemus.» Damian 1988 (Reindel (red.)), brev 84, s. 454.

²³¹ Damian 1992, brev 84, s. 248.

²³² Damian 1998, brev 114, s. 297-298.

²³³ Damian 1998, brev 114, s. 294.

²³⁴ Damian 1998, brev 112, s. 274-275.

²³⁵ Damian 1992, brev 61, s. 10.

²³⁶ Damian 1992, brev 61, s. 10-11.

Dette var de viktigste ikke-bibelske praktiske argumentene. Begge disse forekom i de to første brevene Damian skrev til geistlige i forbindelse med denne debatten.

Når Damian brukte bibelske praktiske argument, tok han utgangspunkt i personer og hendelser fra Bibelen, som han utledet en konklusjon fra og overførte til situasjonen han selv mente kirken står overfor. Dette utgjorde den største delen av de praktiske argumentene og det er vanskelig å finne et klart mønster i med tanke på når de ble brukt.

Blant de viktigste bibelske praktiske argumentene Damian brukte mot presteekteskap var at Jesus valgte å bli født av en jomfru, et argument han brukte allerede i brevet til Nikolas II.²³⁷ Argumentet går ut på at Jesus søkte renhet siden han valgte å bli født av en jomfru og ha en jomfru til far. Følgelig kunne heller ingen som ikke var jomfru røre kroppen til Jesus. Siden geistlige var i kontakt med Jesu kropp under nattverden, måtte man derfor være jomfru for å rene nok hender til å forrette.²³⁸ Senere trakk Damian fram dette argumentet på nytt i brevet til erkepresten Peter.²³⁹ Dette var blant få ganger at Damian brukte et argument på nytt, men han føyer fort til at adressaten kunne lese mer om dette argumentet i det brevet der det først ble presentert.²⁴⁰

I brevet til erkepresten Peter brukte Damian en beretning om David som et argument mot presteekteskap. David og hans menn spurte etter brød hos presten Abimelek. Siden Abimelek kun hadde usyret brød som hørte til tempelet, kunne han kun gi brød dersom de var rene og da spesielt med tanke på at de hadde holdt seg vekke fra kvinner.²⁴¹ Damian forstod dette som en henvisning til nattverden. Siden man måtte holde seg vekke fra kvinner for å kunne ete brødet på Davids tid, kunne en geistlig gjøre seg uren med samleie når det gjaldt nattverden.²⁴² Felles for både argumentet om jomfrufødselen og argumentet med David var at Damian knyttet argumentasjonen til sentrale teologiske dogmer som læren om nattverden og inkarnasjonen. Ved å knytte argumentasjonen til slike lærepunkt fikk argumentasjonen en ekstra tyngde.

Det var et gjennomgående mønster i Damians bruk av praktiske argument og det er at han i liten grad drev gjenbruk av gamle argumenter. Forklaringen på dette kan være at brevene var tilgjengelige nok for publikum at det var unødvendig å repetere seg selv. Det som taler for

²³⁷ Damian 1992, brev 61, s. 10.

²³⁸ Damian 1992, brev 61, s. 10.

²³⁹ Damian 2005, brev 162, s. 143.

²⁴⁰ Damian 2005, brev 162, s. 143.

²⁴¹ Damian 2005, brev 162, s. 151.

²⁴² Damian 2005, brev 162, s. 152.

dette er at Damian i flere av brevene henviste publikum til brev han tidligere har skrevet om det samme emnet. Som nevnt henviste Damian grevinne Adelaide til tidligere diskusjon av emnet og skriver som om hun allerede har kjennskap til argumentene som er presentert der.²⁴³ I det siste brevet vi finner om presteekteskap, skrevet til erkepresten Peter møter en også på noen moment som er verdt å kommentere i denne sammenheng. Damian henviste Peter til tre andre brev han tidligere hadde skrevet om emnet.²⁴⁴ Dette var brevet til pave Nikolas II, brevet biskop Cunibert og brevet til grevinnen Adelaide. Damian oppfordret Peter til å undersøke disse brevene om han var interessert i en diskusjon av dette emnet.

Det andre karakteristiske med argumentasjonen som Damian brukte, var at han tilpasset argumentasjonen etter publikum han skrev til. De praktiske eksemplene Damian brukte i argumentasjonen, hadde som regel noe til felles med adressaten han henvendte seg til. Her er det to faktorer som ser ut til å være av betydning. Det ene er kjønn. Kun én av adressatene Damian skrev til i denne debatten var kvinne, nemlig grevinne Adelaide. Sammenlignet med brevene som var skrevet til mannlige adressater, brukte Damian påfallende mange kvinnelige eksempler både som argumentasjon og som forbilder til etterfølgelse. Store deler av brevet brukte Damian på å skildre Debora og å oppfordre grevinnen til å ligne henne, samt en rekke andre bibelske kvinner.²⁴⁵ Et unntak for det å bruke kvinnelige eksempel til kvinner møter en på i brevet til biskop Cunibert der Damian oppfordret ham til ikke å ligne Jesabel, kong Akabs kone.²⁴⁶ Den andre faktoren er posisjon. I brevet til biskop Cunibert brukte Damian beretninger om to geistlige som døde som straff for sine ugjerninger.²⁴⁷

4.8 Filosofi og retorikk

Som tidligere vist er Damians forhold til verdslig kunnskap mye diskutert i forskningen. En omfattende diskusjon av hva Damian tenkte om dette, er på siden av formålet med denne undersøkelsen. Likevel er det noen moment som melder seg som aktuelle i forbindelse med presteekteskapsdebatten. Det virker til å være tre hovedoppfatninger av hva Damian har ment. J. A. Endres plasserte Damian blant antidialektikerne, mens Ranft i den andre enden har argumentert for at Damian stod for et komplementært forhold mellom filosofi og teologi.²⁴⁸

²⁴³ Damian 1998, brev 114, s. 294.

²⁴⁴ Damian 2005, brev 162, s. 143.

²⁴⁵ Damian 1998, brev 114, s. 297-298.

²⁴⁶ Damian 1998, brev 112, s. 281.

²⁴⁷ Damian 1998, brev 112, s. 274-275

²⁴⁸ Endres 1910, s. 8. Blum 1947, s. 134. Ranft 2012, s. 219-220.

Det tredje synet var Blum som kan plasseres mellom Endres og Ranft, siden han ikke helt visste hvor grensen gikk, men mente det var vanskelig å trekke en grense.²⁴⁹

I presteekteskapsdebatten kan man på den ene siden lett ende opp med en oppfatning av at Damian var totalt avvisende til bruk av fornuft og var heller opptatt av det åpenbarte. Det som taler for dette var hans stadige bruk av Bibelen og autoriteter i argumentasjonen. Damian tenkte at det konsil og kirkefedre hadde sagt var åpenbaring fra Gud, siden de var kanaler for Den hellige ånd.²⁵⁰ Også de flere avvisningene til filosofi kan tas til inntekt for dette. Til kapellanene nevnte Damian at Skriftene var urokkelige bevis i forbindelse med diskusjonen.²⁵¹ Deretter ytret han flere bitre bemerkninger om filosofi og retorikk.²⁵² Damian sammenlignet videre beretningen om Samson og da han drepte tusen filistere med kjevebeinet til et esel med at Jesus valgte å frelse verden gjennom vanlige mennesker. På samme måte som at Samson valgte kjevebeinet til et dumt dyr som et esel, valgte ikke Jesus filosofer og retorikere for å frelse verden, men vanlige folk som fiskere.²⁵³ I følge Damian brukte motparten sofistiske argumenter i presteekteskapsdebatten, noe han ikke så ut til å like.²⁵⁴ Dermed måtte Damian argumentere på to fronter. På den ene siden, brukte han autoriteter for å vise at han selv hadde rett. Samtidig slo han ned på hans meningsmotstanderes argumentasjon ved å vise til at de var sofistiske.

Likevel ser det ikke ut til at Damian avviste bruken av fornuft, i så fall var han ikke konsekvent i hva han gjorde og sa. Det var ikke mange referanser til fornuft i presteekteskapsdebatten, men Damian mente blant annet at det ikke var fornuftig at geistlige som tjente ved alteret var seksuelt aktive.²⁵⁵ På bakgrunn av dette, ser Ranfts oppfatning om at fornuften, etter Damians mening, hadde sine begrensninger, uten at den dermed var totalt avvist.

Når det gjelder debatten om simoni, ser det ikke ut til å komme fram så mange nye sider enn de som allerede er belyst her. Også i simonidebatten beskyldte Damian sine meningsmotstandere for sofistiske argumenter.²⁵⁶

²⁴⁹ Blum 1947, s. 134.

²⁵⁰ Damian 1998, brev 112, s. 266.

²⁵¹ Damian 2004, brev 141, s. 112.

²⁵² Damian 2004, brev 141, s. 113.

²⁵³ Damian 2004, brev 141, s. 113.

²⁵⁴ Damian 2005, brev 162, s. 146.

²⁵⁵ Damian 1998, brev 112, s. 268.

²⁵⁶ Damian 2004, brev 140, s. 110.

4.9 Annen argumentasjon

I tillegg til de teoretiske og praktiske argumentene som allerede er gjennomgått, møter vi i brevet til erkepresten Peter på et motargument som skilte seg veldig fra både de teoretiske og de praktiske argumentene Damian brukte. Han skrev:

But some who find this matter agreeable to them, promptly have recourse to the plea of poverty, using it as a pitiful excuse to shield their actions: «We cannot live,» they say, «without the solicitous care of a woman, because we lack adequate income for our household.»²⁵⁷

Så langt hadde argumentasjonen tatt utgangspunkt i tolkninger av Bibelen, kirkefedre og lignende, mens her introduseres et argument som hadde lite med lære å gjøre, men var rent pragmatisk. Noen skal angivelig ha ment at det var nødvendig å gifte seg fordi det var vanskelig å klare seg med bare én inntekt. Damian så ikke ut til å ha opplevd dette argumentet som en trussel. Han svarte med å si at man ikke burde gifte seg, siden familie også gjorde det dyrere å skaffe mat.²⁵⁸ M.T. Stead karakteriserte argumentasjonen på denne tiden som teologisk og skrev at man slo mer gjennom med et argument som var fundert på teologi enn praktisk, i betydning pragmatisk, argumentasjon.²⁵⁹ Dette stemmer godt overens med argumentasjonen i brevene, både fordi det meste av argumentasjonen var teologisk og det lille som fantes av pragmatisk argumentasjon, som dette økonomiske motargumentet ble avvist. Damians svar på dette argumentet, viser både at denne formen for argumentasjon faktisk forekom og at den slo lite gjennom da den først ble brukt.

4.10 Konklusjon

Publikummet Damian henvendte seg til i denne debatten var for det meste geistlige. Grunnen til at Damian involverte grevinne Adelaide, hadde nok mer med hennes posisjon å gjøre enn hennes innspill i debatten. Det som tidligere er gjort om Damian har vært svært mangelfullt når det gjelder argumentasjonen han brukte i debatten. Gjentatte ganger har selve essensen i argumentasjonen blitt påpekt, men det har ikke blitt gjort noen nærmere undersøkelse av argumentene Damian brukte. Dette kapittelet har vist at en aktuell måte å dele inn argumentasjonen til Damian på er kategoriene teoretiske og praktisk. Den teoretiske argumentasjonen i brevene lente seg i stor grad på bruk av autoriteter som Bibelen og sitat fra

²⁵⁷ Damian 2005, brev 162, s. 151. «At nonnulli super hac questione conventi ad paupertatis ilico patrociniū convolant, unde sibi clipeum frivolaē excusationis opponant: Muliebris, inquit sedulitatis auxilio carere non possumus, quia rei familiaris inopiam sustinemus.» Damian 1993 (Reindel (red.)), brev 162, s. 155. Brev 162.

²⁵⁸ Damian 2005, brev 162, s. 151.

²⁵⁹ Stead 1914, s. 3.

kirkefedre. Det var spesielt sitat fra kirkefedre og konsil Damian hadde en svært demonstrativ tilnærming til og i den sammenheng var det spesielt to brev som stikker seg ut, begge skrevet i perioden 1064-1066. Den mer argumentative teoretiske argumentasjonen kan deles inn i to, der han i de tre første brevene presenterte flere teoretiske argumenter for sitt ståsted, mens han i de to siste brevene, svarte på innvendinger. Den praktiske argumentasjonen var mindre omfattende, men ikke dermed sagt uviktig. Til Damians eneste lekamannspublikum brukte han kun praktisk argumentasjon. Selve argumentet vitner også om hvordan han tilpasset argumentasjonen etter publikum, siden han trakk inn flere kvinner i argumentasjonen. Til de geistlige derimot var diskusjonen mer teoretisk. Det mest sentrale praktiske argumentet Damian brukte var jomfrufødselen som et argument for at nattverden ikke kunne forvaltes av urene geistlige. Mye av både den teoretiske og praktiske argumentasjonen har synet på renhet i nattverden som det underliggende prinsippet som argumentasjonen bygger på. På den måten kunne argumentene få ekstra tyngde ved å vise til sentral lære. I denne debatten ble Damian møtt med et økonomisk argument, noe som skilte seg fra de andre argumentene.

KAPITTEL 5: SIMONIACAE HERESIS. ARGUMENTASJON I DEBATTEN OM SIMONI

I Apostlenes gjerninger møtte apostlene Peter og Johannes på en trollmann med navnet Simon som tilbydde penger for å få Den hellige ånd. Simon ble strengt irettesatt fordi han prøvde å kjøpe Den hellige ånd som bare kunne bli gitt gratis, av nåde.²⁶⁰ Senere ble navnet hans brukt som en betegnelse for kjøp og salg av geistlige embeter, nemlig simoni. Under reformbevegelsen i det ellefte århundret var det Gregor I (ca. år 540-604) sin definisjon av simoni som ble brukt.²⁶¹ Han skilte mellom tre former for simoni: simoni gjennom salg, tjenester og ord.²⁶² Etter hvert som aristokrater fant det for godt å selge embeter og bispedømmer, ble simoni et utbredt fenomen. Med reformbevegelsene som startet med grunnleggelsen av Cluny i 910 ble temaet tatt opp til debatt. Debatten eskalerte og nådde sitt klimaks med Peter Damian på 1050-tallet. Blant reformatorene var det bred enighet om at simoni måtte bekjempes, men det skulle vise seg å bli uenighet både om hva simoni faktisk var og om embetet og dermed også sakramentsforvaltningen til simonistene var gyldige. Det mest radikale standpunktet, representert av Humbert av Silva Candida, var at all form for verdslig innblanding i kirken var simoni og at simonistene ikke hadde et gyldig embete, noe som ville føre med seg at sakramentene de forvaltet var uten virkning.²⁶³ Dette ville i så fall føre med seg dramatiske omveltninger i kirken. I følge Brian Tierney, ville så mange som halvparten av de geistlige i kirken ikke lenger ha hatt et gyldig embete.²⁶⁴ Følgelig ville et stort uvisst antall mennesker ikke ha en gyldig dåp, siden sakramentene simonistene forvaltet ikke var regnet som gyldige. Rent praktisk ville det også vært vanskelig for den som søkte en ordinasjon å kunne vite med sikkerhet om en hadde et gyldig embete dersom en ikke hadde god nok kjennskap til biskopen som ordinerte. Dette kan nok være med på å forklare hvorfor Damian kjempet for en mer moderert posisjon, nemlig at også simonister hadde et gyldig embete og gyldig sakramentsforvaltning selv om de selv var verdige Guds dom.

Som vist i kapittel 2 har tidligere forskning på Damian og simoni blant annet handlet om å vise kontrasten mellom Damian og Humbert, samt at det har blitt påpekt hvilke autoriteter han bygde argumentasjonen på og at han både resonnerer rasjonelt og logisk. For å ta forskningen

²⁶⁰ Hele beretningen om trollmannen Simon er i Apg. 8:9-25.

²⁶¹ Blumenthal 1988, s. 75.

²⁶² Blumenthal 1988, s. 75. Penger: *Munus a manu*, tjenester: *munus ab obsequio*, ord: *munus a lingua*.

²⁶³ For mer om Humberts syn på simoni, se Tierney 1988, s. 40-42 og Whitney 1925, s. 239-240.

²⁶⁴ Tierney 1988, s. 34.

et skritt videre, er hensikten med dette kapittelet å svare på følgende to problemstillinger: Hvordan argumenterte Damian i denne debatten? Finnes det et mønster i hvordan han argumenterte avhengig av publikum han henvendte seg til og tid? For å svare på disse to spørsmålene skal det først gis en oversikt over det utvalget av brev som ligger til grunn for undersøkelsen og publikum for debatten. Deretter rettes blikket mot selve argumentasjonen. Her blir en nærmere undersøkelse av *Liber gratissimus* gitt, før de andre brevene, siden dette var et viktig brev i debatten. Av hensyn til både omfang og relevans har jeg holdt meg til de brevene der Damian faktisk argumenterer i simoni-saken og ikke kun oppfordret publikum til å kjempe mot simoni.²⁶⁵

5.1 Brevene og deres publikum

Tid	Brev-nummer	Adressat	Type publikum	Antall brev til denne adressaten
1052	40	Erkebiskop Henrik av Ravenna	Geistlig	3 ²⁶⁶
1057	48	Kardinalbiskopene i Lateran	Geistlig	1
1059-60	69	Kardinalbiskop Bonifatius av Albano	Geistlig	1
1063	97	Kardinalbiskopene	Geistlig	1
1066	140	Pave Aleksander II	Geistlig	10 ²⁶⁷

²⁶⁵ Dette utvalget innebærer at brev som brev 3, 13, 65 og 129 utelates, selv om de også har med simoni å gjøre. Brev 65 skrev Damian til erkediakon Hildebrand og var en rapport etter et besøk han avla i Milano der han i oppdrag fra paven skulle ta opp dette med simoni og presteekteskap. Brevet var en beretning om hva som skjedde og ulike løfter som ble avlagt og var ikke en diskusjon av emnet. Det har vært gjenstand for kommentarer av flere, se for eksempel Blum 1947, s. 32 og Ranft 2012, s. 127-130. De tre andre brevene hadde heller ingen argumentasjon, men var ment som oppfordringer til å kjempe mot simoni.

²⁶⁶ Brev 40, 41 og 58.

1066	141	Kapellanene til hertug Godfred av Toscana	Geistlig	1
1067	146	Borgerne i Firenze	Geistlige og lekmenn	1 ²⁶⁸

Utgangspunktet for denne undersøkelsen er sju brev der Damian diskuterte simoni. Brevene er spredd over en periode på 15-16 år (1052-1067). Selv om det først var i 1052 han diskuterte simoni, er det tydelig at dette var et tema som hadde engasjert ham i lang tid før dette. I brevmaterialet kom dette fram så tidlig som i 1043, da han gjennom et brev ga sterke oppfordringer til erkebiskop Gebhard av Ravenna om å kjempe mot simoni, noe han også ga den nyinnsatte Gregor VI sterke oppfordringer om i 1045.²⁶⁹

Når det gjelder produksjonen av brevene kan vi dele den inn i to perioder. Den første perioden, fra 1052-1063, skrev Damian fire brev der han diskuterte simoni med noen års mellomrom mellom hvert brev.²⁷⁰ Den andre perioden, fra 1066-1067, kjennetegnes av at skrivingen ble intensivert og han skrev tre brev fordelt på to år.²⁷¹

Flere av disse deloffentlighetene henvendte Damian seg til. I de fem første brevene, skrev Damian i all hovedsak til høytstående geistlige, både til en erkebiskop, en pave og hele tre brev til et flertall av kardinalbiskoper. Med tanke på at han skrev flere brev til kardinalbiskoper, ser de ut til å ha vært et viktig publikum å nå for Damian. Tendensen til å skrive til høytstående geistlige snudde med de siste to brevene, aller mest det siste brevet. I 1066 skrev Damian et brev der han refset hertug Godfreds kapellaner som han tidligere hadde hatt kontakt med.²⁷² Til slutt skrev Damian et brev til borgerne i Firenze der han forsøkte å rydde opp i en rekke misforståelser som oppstod etter et besøk han avla der.²⁷³ Det siste

²⁶⁷ Brev 84, 96, 98, 107, 108, 109, 122, 140, 164 og 167. De mange brevene gjør Aleksander II til den adressaten Damian skrev aller flest brev til av de brevene som er bevart. Det skal samtidig sies at brev 84 og 107 også var adressert til andre enn bare Aleksander II. Brev 84 er i tillegg skrevet av Damian på vegne av paven.

²⁶⁸ Selv om vi ikke finner andre brev som er adressert til borgerne av Firenze finner vi et brev som er skrevet til et munkefællesskap der, se brev 45.

²⁶⁹ Damian 1989, brev 3, s. 87-89, brev 13, s. 130-133.

²⁷⁰ Brev 40, 48, 69 og 97.

²⁷¹ Brev 140, 141 og 146.

²⁷² Damian 2004, brev 141, s. 112-126.

²⁷³ Damian 2004, brev 146, s. 155-166.

brevet vitner om at Damian etter å ha skrevet til høytstående geistlige om simoni i flere år henvendte seg til et både større og mer mangfoldig publikum, bestående av både geistlige og lekmenn.

Samtlige av brevene hadde det til felles at de tok opp simoni og det går an å dele brevene inn i to hovedgrupper for hvilken side av simoni som ble diskutert. På den ene siden diskuterte Damian gyldigheten av embetet og sakramentsforvaltningen til simonister, noe han gjorde i *Liber gratissimus*, skrevet til erkebiskop Henrik av Ravenna og i brevet til Firenzes borgere. I de resterende brevene handlet diskusjonen heller om hva som kunne regnes som simoni og ikke. Før gjennomgangen av argumentasjonen i debatten, skal ekstra oppmerksomhet rettes mot Damians viktigste brev i forbindelse med simonidebatten, nemlig *Liber gratissimu* og spesielt de teoretiske argumentene han brukte der

5.2 *Liber gratissimus* - brev 40

Damians desidert viktigste og mest diskuterte brev i forbindelse med simonidebatten er *Liber gratissimus*. Dette brevet ble først sendt til erkebiskop Henrik av Ravenna i 1052 og var det første av totalt tre brev Damian skrev til denne erkebiskopen, men det eneste om dette temaet.²⁷⁴ Anledningen for brevet var at det ifølge Damian skal ha oppstått mye tvil og forvirring rundt temaet simoni de siste tre årene på grunn av diskusjoner rundt emnet. Damian ønsket derfor å klarne opp i rotet, spesielt for erkebiskop Henrik, siden han var ny som erkebiskop i Ravenna.²⁷⁵ Damian hadde altså pastorale hensikter med brevet.

Selv om brevet ble skrevet til erkebiskopen er det flere ting som viser at brevet både var intendert mot et større publikum og at det faktisk ble lest av flere. For det første henvendte Damian seg direkte til andre mennesker i brevet, både biskoper og simonister.²⁷⁶ Det at han skrev direkte til andre forsterkes enda mer ved at han mot slutten henvendte seg igjen til erkebiskop Henrik, adressaten til brevet.²⁷⁷ For det andre sendte han brevet på nytt i 1061 og skrev i et vedlegg at brevet opprinnelig var sendt til erkebiskopen, underforstått at det senere

²⁷⁴ Det neste brevet i rekken er brev 41, der han skeep om nattverdselementene og dette brevet er kun bevart i fragment, se Damian 1990, brev 41, s. 215. Det neste brevet Damian skrev til erkebiskop Henrik er datert til andre halvdel av 1058 og der kom Damian med sine meninger om to pavekandidater. Damian 1990, brev 58, s. 390-393.

²⁷⁵ Damian 1990, brev 40, s. 113.

²⁷⁶ Damian 1990, brev 40, s. 203, 209.

²⁷⁷ Damian 1990, brev 40, s. 212.

ble sendt til andre.²⁷⁸ For det tredje oppfordret Damian publikum i et senere brev til å lese dette verket, noe som indikerer at de også kunne gjøre det, i alle fall at Damian mente at de kunne.²⁷⁹ Selv om *Liber gratissimus* var et verk, var utformingen av det som et brev. I tillegg til. Før selve brevet begynte, skrev Damian noen vers i poetisk form som handlet om simonister.²⁸⁰ Han åpnet brevet med en hilsen til erkebiskopen og forklarte videre situasjonen som hadde oppstått, nemlig at det var forvirring rundt hva man skulle mene om simoni og at pave Leo IX hadde etterlyst biskopenes mening om saken.²⁸¹ Selv om Damian ikke var biskop på denne tiden, valgte han likevel å skrive en lengre behandling av simonispørsmålet. Deretter begynte brevet hoveddel som var delt inn i 40 mindre kapitler og Damian bydde på en rekke argumenter som det snart skal gjøres mer rede for, før han avsluttet med noen formaninger til biskoper, fordømmelser av simonister og noen konkluderende bemerkninger.²⁸²

I 1061, da Damian for andre gang sendte dette brevet utelot han noen kapitler og la til et vedlegg som utgjør et egent kapittel der han kommenterer hva som har skjedd i forbindelse med simonidiskusjonen.²⁸³ Hovedbudskapet i dette brevet kan oppsummeres med at en simonist hadde et gyldig embete og at sakramentene han forvaltet var gyldige, selv om simonisten selv ikke var verdig sitt embete.²⁸⁴ På grunn av omfanget til dette brevet, er kun et utvalg av de viktigste argumentene prioritert.

5.2.1 Teoretisk argumentasjon

På Damians tid og i den katolske kirke i dag, regner man ordinasjon av geistlige som et sakrament som dåp og nattverd. Som flere tidligere har påpekt valgte Damian derfor å argumentere i simonisaken med en sakramental teologi.²⁸⁵ Et annet og mer oppklarende begrep som kan brukes om sakrament er ordet nådemiddel. Et sakrament er altså et middel Gud bruker for å gi av sin nåde. I forbindelse med ordinasjon innebærer det å motta nåde som geistlig å få et gyldig embete. Gjennom brevet argumenterte Damian for at et sakrament virket

²⁷⁸ Damian 1990, brev 40, s. 213-214. Whitney 1925, s. 236. n. 7. Vedlegget er å finne i Damian 1990, brev 40, s. 213-214. Whitney ser dessuten ut til å mene at Damian skrev addendumet i 1060, men jeg holder meg til dateringen i oversettelsen som er 1061. Whitney 1925, s. 236.

²⁷⁹ Damian 2004, brev 146, s. 156.

²⁸⁰ Damian 1990, brev 40, s. 112. For andre brev der Damian også skrev poesi, se Damian 1992, brev 87, s. 302-303. Damian 1992, brev 88, s. 324-325. Damian 1998, brev 96, s. 67. Damian 1998, brev 112, s. 283. Damian 2004, brev 132, s. 72.

²⁸¹ Damian 1990, brev 40, s. 113-114.

²⁸² Damian 1990, brev 40, s. 203-204, 209-213.

²⁸³ Whitney 1925, s. 236. Damian 1990, brev 40, 213-214.

²⁸⁴ For en kort oppsummering av *Liber gratissimus*, se Dressler 1954, s. 102-103.

²⁸⁵ Dressler 1954, s. 103. Ranft 2012, s. 114-115.

uavhengig av den som forvaltet det i motsetning til kardinal Humbert som mente at den geistliges verdighet avgjorde hvorvidt et sakrament virket eller ikke.

Damian brukte derfor en rekke bibelvers, der han på et teoretisk plan diskuterte dåpen og hvordan den virket. Han forklarte at Jesus var kilden og opphavet til sakramentene og skisserte et skarpt skille mellom opphavet og forvaltere av sakrament.²⁸⁶ Med andre ord var det biskopen som i det ytre døyte, men dypest sett var det egentlig Gud. Et annet nyttig begrepspar som kan klargjøre hva Damian mente er begrepene institusjonell og personlig hellighet, som Kathleen G. Cushing bruker.²⁸⁷ En simonist hadde en institusjonell hellighet i kraft av sitt embete, selv om hans personlige hellighet manglet.

Den teoretiske argumentasjonen er i all hovedsak tuftet på Bibelen og på utsagn fra kirkefedre. Det som med andre ord opptar Damian i den teoretiske argumentasjonen er å finne belegg i Bibelen og blant kirkefedre for hvordan et sakrament og Den hellige ånd virket. Ikke bare dåpen, men også nattverden brukte Damian som eksempel på at man faktisk mottar Jesu legeme og blod uavhengig av om man var verdig eller ikke.²⁸⁸ Samtlige av disse argumentene var lagt fram på en argumentativ måte der Damian forklarte og utdypet og fant bibeltekster som han eksegetisk la fram til støtte for sitt syn. Samtidig hadde Damian vedt inn en rekke demonstrative element i det han stadfestet sine konklusjoner med hva kirkefedre tidligere hadde sagt om samme sak. Bruken av kirkefedre som autoriteter var karakteristisk for argumentasjonen til Damian. Hvilke autoriteter han brukte er som nevnt blant de momentene som tidligere forskning har pekt på, men hvordan disse autoritetene brukes, er derimot mindre belyst. I *Liber gratissimus* tjente kirkefedrene som en støtte og et slags alibi for at hans egne konklusjoner var rette. Et eksempel på dette er da Damian refererte til verker av Augustin og Pascasius og la til at de som faktisk hadde lest disse verkene visste at dette ikke er noe å diskutere.²⁸⁹ Her kom ikke Damian med et forsvar av denne læren der han forklarte hvorfor han mente som han gjorde, snarere tvert om. Damian refererte til disse verkene for å stadfeste det han tidligere hadde sagt med egne ord og ved egne tolkninger av Bibelen: «But that my listeners may believe what my feeble mind proposes, let the blessed Augustine step forward to

²⁸⁶ Damian 1990, brev 40, s. 114-117.

²⁸⁷ Cushing 2005, s. 753.

²⁸⁸ Damian 1990, brev 40, s. 123-124.

²⁸⁹ Damian 1990, brev 40, s. 130.

provide me proper support.»²⁹⁰ Damian skrev her eksplisitt at han søkte støtte for sitt syn hos Augustin. Noe senere brukte Damian et annet sitat av Augustin for så å legge til:

The words of this blessed man are, therefore, so plain and clear that anyone, after once he sees them, and in his stubbornness is still ready to oppose them, is guilty of defying not Peter, who counts for nothing, but instead the great Augustine.²⁹¹

Dette sitatet belyser noe nye sider ved Damians bruk av autoriteter. For det første kom han med positiv omtale av Augustin, et retorisk virkemiddel som igjen var med på å forsterke autoriteten hans.²⁹² For det andre viste Damian at han heller satte sin lit til Augustin enn sin egen evne til å argumentere. Senere i verket kom Damian selv med en forklaring på hvorfor han så aktivt brukte kirkefedrene og det var fordi han ikke kunne få folk til å lese dem selv.²⁹³ Det er derfor nødvendig at han skrev ned hva de mente. På den måten ville de også se hvilke autoriteter han støttet seg til. Autoriteter ser med andre ord ut til å spille en viktig rolle i forbindelse med argumentasjonen til Damian. Det at han selv etterlyser argumenter som er fundert på kanoniske autoriteter understreker dette.²⁹⁴

5.2.2 Praktisk argumentasjon

I tillegg til de mer teoretiske argumentene, brukte Damian en rekke praktiske argumenter for å vise at Den hellige ånd kunne virke gjennom uverdige geistlige. Han brukte praktiske argumenter fra tre hovedkategorier, nemlig bibelske, kirkehistoriske og analogier. Blant de praktiske argumentene finner vi at Damian viste til hendelser i evangeliene der Jesus påla disiplene å fungere som forvaltere av sakramentene.²⁹⁵ Han brukte blant annet beretningen om trollmannen Simon for å forklare at teksten indikerte at Simon faktisk kunne kjøpe Den hellige ånd, selv om dette fordømmes på det sterkeste av apostelen Peter.²⁹⁶ Samtidig får han fram straffen som venter en simonist ved å tolke beretningene om Bileam i 4. Mosebok til å bety at han var en simonist og at det at ble drept var en straff for denne ugjerningen.²⁹⁷

²⁹⁰ Damian 1990, brev 40, s. 150. «Sed ut nostrae imbecillitatis assertio fidem audientibus praebat, beatus etiam Augustinus ad medium idoneus suffragator accedat.» Damian 1983 (Reindel (red.)), brev 40, s. 434.

²⁹¹ Damian 1990, brev 40, s. 133. «Haec itaque beati viri verba tam plana sunt tamque perspicua, ut, quisquis haec, postquam semel attenderit, pertinaci tamen animo parat adhuc obstinate contendere, non iam Petrum, qui nihil est, sed magnum potius Augustinum convincitur impugnare.» Damian 1983 (Reindel (red.)), brev 40, s. 414.

²⁹² Vi finner flere eksempler fra dette brevet på at Damian kommer med positiv omtale av Augustin som er med på å styrke tiltroen til ham som autoritet, se Damian 1990, brev 40, s. 132.

²⁹³ Damian 1990, brev 40, s. 201.

²⁹⁴ Damian 1990, brev 40, s. 196.

²⁹⁵ Damian 1990, brev 40, s. 114-115.

²⁹⁶ Damian 1990, brev 40, s. 122.

²⁹⁷ Damian 1990, brev 40, s. 125-126.

De mest framtrede praktiske argumentene derimot var der han listet opp bibelske og ikke-bibelske personer som Den hellige ånd hadde virket gjennom og parallellene han trakk til tidligere kirkestrider der gyldighet av ordinasjon og sakrament hadde blitt diskutert tidligere.²⁹⁸ Dette brevet var det eneste med en såpass stor andel demonstrative element i den praktiske argumentasjonen. Av den grunn kommer vi nærmere tilbake til de praktiske argumentene som Damian brukte i dette brevet i den delen av kapittelet som handler om den praktiske argumentasjonen.

5.3 Argumentasjon i debatten

5.3.1 Teoretisk argumentasjon

Noe av mønsteret i den teoretiske argumentasjonen i *Liber gratissimus* var at Damian la fram egne tolkninger som han stadfestet ved å vise til kirkefedres urokkelige autoritet. Utover 1050-tallet var mønsteret for den teoretiske argumentasjonen annerledes. Først i andre halvdel av 1060-tallet tok Damian i bruk dette argumentasjonsmønsteret der han vekslet mellom egne resonnement og diskusjoner med demonstrativ støtte fra kirkelige autoriteter.

Når det gjelder brevene Damian skrev på 1050-tallet etter *Liber gratissimus*, var det to brev som hadde en teoretisk argumentasjon. Det ene var skrevet til kardinalbiskopene i Lateran i 1057, mens det andre skrev Damian i 1059-60 til kardinalbiskop Bonifatius av Albano.²⁹⁹ Det er flere likheter mellom disse to brevene. Som nevnt var de skrevet i omtrent samme periode. De var begge skrevet til kardinalbiskoper og dermed sendt til samme type publikum, bortsett fra at det ene er skrevet til én kardinalbiskop, mens det andre var skrevet til flere. De hadde ikke bare en lignende teoretisk argumentasjon i det at de ikke fulgte argumentasjonsmønsteret i *Liber gratissimus*, men selve argumentet i det første brevet var bortimot det samme som i det andre. Argumentet i brevene bygde på en eksegetisk utleggelse av Jes 33:15. Damian tolket dette verset til å bety at det finnes tre typer gaver en kunne gi en annen, nemlig penger, lydighet og ord, med andre ord slik Gregor I definerte simoni.³⁰⁰ Med dette som utgangspunkt forsøkte Damian å vise at simoni ikke bare handlet om å skaffe seg et embete i bytte mot penger, men at også det å gå i lydighet mot en verdslig fyrste i bytte mot et embete eller ved å

²⁹⁸ Damian 1990, brev 40, s. 134-136, 154-160, 168-173.

²⁹⁹ Brev 48 og 69.

³⁰⁰ Damian 1990, brev 48, s. 268. Damian 1992, brev 69, s. 89-90. Blumenthal 1988, s. 75.

gi ham smigrende ord, kunne regnes som simoni. Selv om en ikke betalte med mynter, forklarte Damian, hadde man likevel betalt for embetet.³⁰¹

Da Damian i brevet til kardinalbiskop Bonifatius brukte dette argumentet på nytt, argumenterte han ikke bare for at man begikk simoni ved å kjøpe embetet gjennom tjenester og ord, men at det å kjøpe et embete gjennom tjeneste faktisk kostet mer og dermed var en grovere synd enn om man bare skulle betalt for embetet med penger.³⁰² Tanken om at det finnes tre typer gaver forble den samme, men Damian diskuterte videre hvordan det å gi den ene gaven også innebar å gi den andre.³⁰³ For å støtte opp om argumentasjonen trakk Damian også inn en rekke praktiske argumenter, noe som gjorde at hele argumentasjonen hans fikk flere bein å stå på.³⁰⁴ Kort fortalt handlet disse praktiske argumentene om å vise gjennom eksempler at man betalte mer ved å gå i tjeneste hos noen enn ved å betale med mynt, men mer om dette under praktisk argumentasjon.³⁰⁵ Rent kvantitativt hadde Damian dermed flere argumenter og lengre diskusjoner enn han i det første brevet til kardinalbiskopene. Kvalitativt var deler av argumentasjonen den samme, bare at han hadde videreutviklet den og bygd videre på argumentasjonen med støtte fra både bibelvers og ulike praktiske eksempler.

Først i siste halvdel av 1060-tallet møter vi på et argumentasjonsmønster som lignet mer på det en finner i *Liber gratissimus*, nemlig en demonstrativ bruk av kirkefedre som en stadfestelse av egne resonnement. For å kunne henge med på argumentasjonen Damian brukte i disse brevene er det nødvendig med noen innledende ord om situasjonen disse brevene oppstod i. I det første av disse to brevene, skrevet til pave Aleksander II, forklarte Damian at han hadde møtt to av hertug Godfreds kapellaner og diskutert med dem. De skal angivelig ha ment at man ikke gjør seg skyldig i å begå simoni dersom man betaler en fyrste for de kirkelige eiendommene og mottar selve ordinasjonen og velsignelsen gratis av en geistlig. Kapellanene mente eiendommene ikke inngikk som en del av embete og at man dermed ikke betalte for å bli ordinert.³⁰⁶ Dette var Damian uenig i og han benyttet derfor anledningen til å forklare for pave Aleksander II hvorfor han mente som han gjorde, før han samme år skrev et eget brev til kapellanene og argumenterte for samme sak.

³⁰¹ Damian 1990, brev 48, s. 269.

³⁰² Damian 1992, brev 69, s. 91.

³⁰³ Damian 1992, brev 69, s. 91.

³⁰⁴ Damian 1992, brev 69, s. 92-94.

³⁰⁵ Damian 1992, brev 69, s. 92-94.

³⁰⁶ Damian 2004, brev 140, s. 104-105.

Argumentene Damian brukte i disse to brevene var ulike, men poenget han ville fram til var det samme og argumentasjonsmønsteret hadde flere fellestrekk. Poenget han ville få fram var at man ikke kunne skille kirken fra dens eiendommer, siden det ene hørte sammen med det andre. Argumentasjonen vekslet mellom egne resonnementer som ble slått fast av en demonstrativ bruk av autoriteter.

Til Aleksander II argumenterte Damian med en analogisk parallell til menneskekroppen og forklarte at mennesket både bestod av kropp og sjel. En far kunne dermed ikke si at han var far til sønnens kropp og ikke hans sjel, nettopp fordi kropp og sjel hørte sammen slik som kirke og eiendom hørte sammen.³⁰⁷ For å unngå anklager mot ikke å støtte sine resonnement med autoriteter, siterte Damian fra Haggai 2:12-15 og kommenterte at den som kjøpte et embete også skitnet til verdigheten.³⁰⁸ Damian fortsatte med å diskutere selve overrekkelsessermonien for kirkeeiendommene og stilte retoriske spørsmål om fyrsten sa at man mottok kirken eller kirkens eiendommer.³⁰⁹ I denne sammenheng forsøkte Damian å presse sine meningsmotstandere inn i et hjørne. Dersom de mente at man faktisk mottok embete av fyrsten, gjorde man seg skyldig i å begå simoni. Dersom man delte opp kirken etter kirken selv og dens eiendommer, delte man kirken og gjorde seg dermed skyldig i å skape splittelse og skisma.³¹⁰

Damian trakk også en parallell til 3. Mosebok der det blant annet står at ingenting av det som er innvidd til Gud skal selges.³¹¹ I forlengelsen av dette siterte Damian tre paver, Bonifatius, Anakletus og Lucius, for å understreke poenget han ønsket å få fram.³¹² Sitatene hadde med kirkeeiendommer å gjøre, at en måtte bli dømt for vanhelligelse av kirken og at ytterste konsekvens var ekskommunikasjon.³¹³ I tillegg til den demonstrative utleggelsen av disse pavelige autoritetene, trakk Damian også fram andre sitat fra Pseudo-Isidore og fra konsilet i Milano, men disse hadde han en mer argumentativ tilnærming til.³¹⁴ Som i *Liber gratissimus*, hadde Damian i dette brevet en variert bruk av autoriteter, i den forstand at han både postulerte hva de hadde sagt, samtidig som han også diskuterte sitatene.

³⁰⁷ Damian 2004, brev 140, s. 105.

³⁰⁸ Damian 2004, brev 140, s. 106-107..

³⁰⁹ Damian 2004, brev 140, s. 107.

³¹⁰ Damian 2004, brev 140, s. 107.

³¹¹ Damian 2004, brev 140, s. 108.

³¹² Damian 2004, brev 140, s. 108-109.

³¹³ Damian 2004, brev 140, s. 108-109.

³¹⁴ Damian 2004, brev 140, s. 109-110.

Brevet Damian skrev til hertug Godfreds kapellaner, hadde mye lignende argumentasjonsmønster som vi allerede har sett på, nemlig en demonstrativ bruk av kirkefedre som en stadfestelse av egne resonnement. Det er tre punkt den skilte seg fra argumentasjonen i brevet til Aleksander II. Rent kvantitativt hadde Damian en mye mindre omfattende argumentasjon. Damian skrev selv at det ikke var behov for en lang diskusjon av dette temaet, siden det var klart for alle hva som var rett.³¹⁵ En annen mulig medvirkende årsak til den kortere behandlingen av simoni, kan ha å gjøre med at Damian også tok opp andre temaer i brevet. Før han diskuterte simoni, hadde han også et forsvar mot anklage om at han var grådig og en diskusjon om presteekteskap.³¹⁶

Kvalitativt var argumentet han brukte et annet. Damian mente at de som delte kirken fra dens eiendommer til og med var skismatiske, noe som i kjølvannet av skismaet i 1054 må ha hatt en ekstra negativ brodd i seg.³¹⁷ Framfor å forklare at kirken og kirkens eiendommer hørte sammen som kroppen og sjelen hørte sammen, brukte Damian en parallell til et viktig kristologisk lærepunkt, nemlig inkarnasjonen:

There have been some, to be sure, people of sincere faith and faulty instruction in Catholic belief, who distinguished between the human and divine nature in such a way that they maintained that the mediator between God and men possessed two persons.³¹⁸

Damian poengterer videre at dette rører ved inkarnasjonen.³¹⁹ Akkurat hvem Damian siktet til, skrev han ikke, men teologien han beskrev minner om Nestorius' lære som nettopp handlet om at Jesus var to personer, en guddommelig og en menneskelig og ikke at han hadde to naturer. Damian støttet kristologien han la fram med sitater fra Ambrosius og Leo I.³²⁰ Damian fant i dette tilfellet funnet et annet argument å bygge sin sak på og dette er verdt å merke seg. M.T. Stead skrev at argumentasjonen i det ellefte århundret i stor grad handlet om å vise at meningsmotstanderen ikke stod i samsvar med ortodoks lære.³²¹ Det var nettopp dette Damian forsøkte å påvise, nemlig at hans meningsmotstandere stod i konflikt med sentrale lærepunkter. Slik sett ser Damians argumentasjon ut til å ha utviklet seg fra å handle

³¹⁵ Damian 2004, brev 141, s. 121-122.

³¹⁶ Damian 2004, brev 141, s. 114-121.

³¹⁷ Damian 2004, brev 141, s. 122.

³¹⁸ Damian 2004, brev 141, s. 122. «Fuerunt sane nonnulli sinceræ fidei et catholice confessionis ignari, qui sic inter humanam atque divinam divisere naturam, ut duas assererent in mediatore Dei et hominum constare personas.» Damian 1989 (Reindel (red.)), brev 141, s. 498.

³¹⁹ Damian 2004, brev 141, s. 122.

³²⁰ Damian 2004, brev 141, s. 122.

³²¹ Stead 1914, s. 5.

om mennesket til å bli mer kristosentrisk og dermed mer effektiv, siden den rørte ved sentral lære.

Den siste forskjellen fra brevet til pave Aleksander II var at Damian ikke hadde en argumentativ tilnærming til kirkefedre. Både brevet til Aleksander II og *Liber gratissimus* hadde en demonstrativ bruk av kirkefedre argumentasjon, men ikke utelukkende, noe som var tilfelle i brevet til kapellanene. Dette kan ha å gjøre med brevets hensikt. Hele utgangspunktet for brevet var at Damian skulle irettesette kapellanene. Han var ikke ute etter en diskusjon av emnet, men ønsket å slå fast overfor publikummet han henvendte seg til hva han mente var rett. I både *Liber gratissimus* og brevet til Aleksander II var utgangspunktet et annet, siden det ikke var noe fiendskap mellom Damian og hans publikum.

En demonstrativ bruk av kirkefedre brukte Damian også i sitt siste brev om simoni, brevet til borgerne i Firenze. I denne sammenheng var tematikken mye av den samme som i *Liber gratissimus*, nemlig gyldighet av sakrament og embetet til simonsiter. Anledningen for brevet var at Damian under et besøk i Firenze skal ha blitt misforstått til å mene at han støttet simoni.³²² Av den grunn skrev han brevet for å gjøre det klart at han var mot simoni, men at han forsvarte gyldigheten av embetet deres.³²³ I første del av brevet henvendte Damian seg til hele Firenze.³²⁴ Den teoretiske argumentasjonen i dette brevet var demonstrativ og lite utfyllende. Damian skrev at kirken forvaltet nåden gjennom forvaltere og at sakramentene kunne forvaltes av onde menn og føyde så til:

This contention is not something novel that derives from my unfounded opinion, but is based on the sacred authority of the Catholic Fathers, established long ago. And what I wrote in the little work I entitled the *Liber gratissimus*, is bolstered by many citations from the Old and the New Testament.³²⁵

Her kom det tydelig fram at Damian ønsket å vise sitt publikum at han ikke bare la fram sine egne meninger, men at han delte syn med sterke autoriteter som kirkefedre og at hans argumentasjon var full av referanser til Bibelen. Akkurat hva kirkefedrene og Bibelen hadde sagt om emnet kom ikke klart fram annet enn at de angivelig var enige med ham. Tidligere hadde Damian i det minste sitert autoritetene sine og dermed gitt publikum en mulighet til å

³²² Damian 2004, brev 146, s. 155-156.

³²³ Damian 2004, brev 146, s. 155-156.

³²⁴ Damian 2004, brev 146, s. 155-158.

³²⁵ Damian 2004, brev 146, s. 156. «Et haec non noviter ex nostra temeritate decernimus, sed ex sanctorum catholicorum patrum auctoritate iam decreta firmamus. Quod in libello quoque cui Gratissimus nomen indidimus, multis novi ac veteris instrumenti testimoniis approbatur.» Damian 1989 (Reindel (red.)), brev 146, s. 533.

henge med på resonnementet. Her var han i enda større grad opptatt av å vise hva han mente og det at han hadde støtte i autoriteter som han mente publikum burde anerkjenne. Den andre delen av brevet, ser Damian ut til å begrense publikum til munkene i Firenze.³²⁶ Den teoretiske argumentasjonen var noe mer utfyllende i den andre delen. Damian la fram sitat fra pave Gregor I og diskuterer Kristus og salvelsen, sammenhengen mellom embete og verdighet, gjendåp og synd mot Den hellige ånd.³²⁷

Selv om Damian hadde en demonstrativ tilnærming til kirkefedrenes autoritet, skilte denne seg fra måten han brukte autoriteter på i tidligere demonstrative brev. En av grunnene Damian selv oppga i *Liber gratissimus* for hvorfor han i så stor grad siterte meningene til kirkefedre var for at publikum skulle få innblikk i hva de mente.³²⁸ Det samme kan ikke sies om dette brevet, siden Damian for det første ikke siterte flere av de autoritetene han viste til og for det andre heller ikke sa klart hvilke autoriteter han siktet til. Damian skrev at det han hadde lagt fram ikke var hans egen mening, men at det han skrev var basert på de katolske fedres autoritet og at han i *Liber gratissimus* hadde flere sitat fra både Det gamle og Det nye testamentet.³²⁹ I *Liber gratissimus* var noe av hensikten med å bruke kirkefedrene å vise nettopp *hva* de hadde sagt, men i denne sammenheng var han mer opptatt av å vise *at* han hadde støtte blant kirkefedre, uten å gå i detalj på hvem de er og akkurat hva de har sagt. Dette kan ha med publikum å gjøre. Damian henvendte seg til et stort publikum og trengte å få fram hva han mente og at dette også var en del av kirkens lære. At den gjennomsnittlige mann i gata skulle hatt bruk for lengre sitat av for eksempel Augustin, Pascacius og Leo I er lite trolig. En annen forklaring har med brevets hensikt å gjøre. Grunnen til at Damian skrev var nettopp for å klarne opp i misforståelsen som hadde oppstått. Lange tekniske forklaringer om hva ulike paver og kirkefedre hadde sagt og ment om temaet, kunne dermed virket mot sin hensikt og ført til flere misforståelser på grunn av et publikum som ikke var teologisk skolert. Skulle noen være interesserte i å vite mer om hvorfor han mente som han gjorde kunne de heller undersøke *Liber gratissimus*, som han viste til.³³⁰

³²⁶ Damian 2004, brev 146, s. 158.

³²⁷ Damian 2004, brev 146, s. 158-163.

³²⁸ Damian 1990, brev 40, s. 201.

³²⁹ Damian 2004, brev 146, s. 156.

³³⁰ Damian 2004, brev 146, s. 156.

5.4 *Liber gratissimus* - praktiske argumenter

I motsetning til den teoretiske argumentasjonen som var framtreddende i alle med unntak av ett brev, var det færre brev med praktiske argument i debatten om simoni. Det brevet med den viktigste praktiske argumentasjonen var nok *Liber gratissimus*. All praktisk argumentasjon som kom etter dette brevet hadde trekk som lignet argumentasjonen i dette brevet.

Det var tre type praktiske argumenter Damian brukte. Den ene var bibelske eksempler, den andre var kirkehistoriske og den tredje var analogier. Den bibelske argumentasjonen til Damian handlet om å vise at Den hellige ånd kunne virke gjennom ulike mennesker som ikke var verdige. Blant eksemplene Damian gjorde mest ut av var Kaifas, øverstepresten på Jesu tid. Damian viste til Johannesevangeliet der Kaifas profeterte et budskap. Med støtte hos Eusebius og Josefus forsøkte Damian å påvise at Kaifas fikk embetet sitt på uverdige vis. Det at han likevel kunne tale profetisk, indikerte at Den hellige ånd kunne virke gjennom ham.³³¹ Damian brukte også en rekke andre bibelske personer med lignende poeng. Han listet opp flere personer som Den hellige ånd hadde virket gjennom som Saul, Kaifas, farao som så en drøm, kong Nebukadnesar som fikk en visjon.³³² Kaifas-eksempelet Damian brukte hadde han en argumentativ tilnærming til, men etter hvert som han listet opp eksempel etter eksempel som skulle illustrere hans poeng skapte det en demonstrativ effekt.³³³ Et annet eksempel, som Damian brukte var Judas som mottok nattverd og dermed Jesu virkelige legeme og blod og at dette viste at et sakramentet i og for seg ikke kunne ødelegges av mottakeren.³³⁴

Det var to slags kirkehistoriske argumenter han brukte. Den ene handlet om at han fortalte om ulike geistlige som tross deres uverdighet hadde utført mirakler. Det at de kunne utføre mirakler impliserte at Den hellige ånd virket gjennom dem, som igjen viste at Den hellige ånd virket uavhengig av om de geistlige var skikket eller ei.³³⁵ Argumentasjonen her var som med Kaifas-eksempelet. Forskjellen handlet kun om hva slags type eksempel han brukte. Damian nøyde seg ikke med få eksempler, men brukte flere sider på å liste opp en rekke beretninger som skulle illustrere samme poeng, nemlig at uverdige geistlige kunne utføre mirakler.³³⁶ Likevel skrev han at han i korte trekk kun skulle ta for seg noen få av mange eksempler.³³⁷ Denne kommentaren fungerte som et retorisk virkemiddel for å styrke hans sak enda mer. Det

³³¹ Damian 1990, brev 40, s. 134-135.

³³² Damian 1990, brev 40, s. 125-129, 134-136.

³³³ Damian 1990, brev 40, s. 135-136.

³³⁴ Damian 1990, brev 40, s. 123, 167.

³³⁵ Damian 1990, brev 40, s. 154-160.

³³⁶ Damian 1990, brev 40, s. 154-160.

³³⁷ Damian 1990, brev 40, s. 154.

første eksempelet han brukte var en simonist, biskop Raimbaldus av Fiesole som kunne utføre eksorsisme.³³⁸ Damian fortalte også hvem som fortalte ham denne beretningen, at flere geistlige var tilstede da det ble fortalt og han nevnte spesielt biskop Gerard, den senere pave Nikolas II.³³⁹ Ved å komme med disse tilleggsopplysningene prøvde Damian å styrke troverdigheten til denne beretningen. Det gjentakende mønsteret med de mange mirakelfortellingene hadde en demonstrativ effekt, siden Damian bare lister opp beretning etter beretning som vitner om det samme.³⁴⁰ Det kan virke som om han prøvde å slå i hjel meningsmotstanderen ved å finne mange nok eksempler på hendelser som støttet hans konklusjon.

Damian hadde en mer argumentativ tilnærming til et annet av sine kirkehistoriske argument. Siden Damian mente en simonist var en kjetter, trakk han paralleller til tidligere strider med kjettere der det hadde vært snakk om gyldighet av ordinasjon og sakramentsforvaltning. Damian bega seg dermed ut på en diskusjon av ulike unitariske bevegelser som paulianister og tilhengere av Arius.³⁴¹ Vil deres manglende tro på treenigheten føre til at dåpen i Faderens, Sønnens og Den hellige ånds navn ikke er gyldig? Damian sammenlignet disse med trinitariske bevegelser som fikk kjetterbetegnelsen, nemlig donatistene og novatianerne.³⁴² Begge disse retningene ble dannet som følge av at kristne falt fra under forfølgelser og de ønsket ikke å ta dem tilbake i motsetning til resten av kirken. Donatistene mente også sakramentenes gyldighet var avhengig av hvem som forvaltet dem. Damian lander på at sakramentene er gyldig, så lenge troen på treenigheten er på plass.³⁴³

Den siste type praktiske argumentasjonen Damian brukte i *Liber gratissimus* var analogier. Flere ganger brukte Damian analogier på hvordan et sakrament virket uavhengig av den som forvaltet. Blant annet sammenlignet han forvalteren med en steinkanal som vann renner gjennom.³⁴⁴ Vannet påvirkes ikke av selve kanalen det renner gjennom. Et annet eksempel var at gull ikke mistet sin verdi selv om en spedalsk skulle gi det til en annen spedalsk.³⁴⁵ Gullet forble det samme og det var nettopp dette som er poenget til Damian, Den hellige ånd forandres ikke av at den som ordinerte eller den som ordineres ikke var verdig embete.

³³⁸ Damian 1990, brev 40, s. 154-155.

³³⁹ Damian 1990, brev 40, s. 155.

³⁴⁰ Damian 1990, brev 40, s. 154-160.

³⁴¹ Damian 1990, brev 40, s. 171-173.

³⁴² Damian 1990, brev 40, s. 172-173.

³⁴³ Damian 1990, brev 40, s. 173.

³⁴⁴ Damian 1990, brev 40, s. 139.

³⁴⁵ Damian 1990, brev 40, s. 172.

Damian sendte brevet på nytt i 1061 gjorde han noen endringer med brevet som er verdt å merke seg. Denne gangen utelot han enkelte kapitler i verket og føyde til et vedlegg. Kapitlene han utelot var 16-18 og 29-31.³⁴⁶ Det å utelate disse kapitlene førte også til at forholdet mellom praktisk og teoretisk argumentasjon også endret seg. Flere av kapitlene hadde flere praktiske argumenter. I kapittel 16 og 17 skrev Damian blant annet om biskoper som tross deres uverdighet hadde et gyldig embete.³⁴⁷ I kapittel 18 skrev Damian om de ulike mirakelberetningene som skulle vise at Den hellige ånd virket gjennom uverdige geistlige.³⁴⁸ Fjerningen av kapittel 29 og 31 medførte at deler av diskusjonen om arianisme og paulianisme også ble utelatt.³⁴⁹ Fjerningen av 31 førte også til at noe av den teoretiske argumentasjonen også forsvant, men dette fikk ikke så stor betydning som med den praktiske argumentasjonen.³⁵⁰ Dette viser i så fall at argumentasjonen til Damian ble mindre praktisk, men siden det ikke kommer klart fram i addendumet hvem publikum er, er det vanskelig å konkret om dette har en sammenheng med publikumsspørsmålet.³⁵¹

I *Liber gratissimus* utfoldet den praktiske argumentasjonen seg som svært mangfoldig der Damian både brukte Bibel, kirkehistorie og andre ikke-bibelske hendelser og analogier for å argumentere for sitt syn. Vi finner argumentative så vel som demonstrative elementer.

5.5 Praktisk argumentasjon i debatten

Hos den senere Damian var det to ulike tendenser med den praktiske argumentasjonen. I noen av brevene var den variert og mangfoldig, i andre brev var den nærmest fraværende. Brevene som hadde lite praktisk argumentasjon var brevet fra 1057 til kardinalbiskopene i Lateran, brevet til Aleksander II og brevet til hertug Godfreds kapellaner, som ble diskutert under den teoretiske argumentasjonen. De resterende brevene derimot hadde flere praktiske argumenter. Det at flere av brevene ikke hadde en så mye praktisk argumentasjon gjør det vanskeligere enn med den teoretiske argumentasjonen å finne et mønster i utvikling over tid. Det kan nærmest se ut som om det skiftet fra brev til brev uten noen klar retning på utvikling. I tillegg til det som allerede er nevnt om at det var færre praktiske argumenter andre gang han sendte *Liber gratissimus*, er det en annen ting i den diakroniske utviklingen som er verdt å merke seg og det er i brevene til kardinalbiskopene. I simonidebatten var det tre brev Damian er skrev til

³⁴⁶ Whitney 1925, s. 236, n. 7.

³⁴⁷ Damian 1990, brev 40, s. 148-150, 152-154.

³⁴⁸ Damian 1990, brev 40, s. 154-160.

³⁴⁹ Damian 1990, brev 40, s. 185, 192.

³⁵⁰ Damian 1990, brev 40, s. 190-191.

³⁵¹ Damian 1990, brev 40, s. 213-214.

kardinalbiskoper, noe som utgjør et relativt godt grunnlag for å kunne uttale seg om en eventuell utvikling i argumentasjon i forhold til dette publikummet.³⁵² De andre publikummene hadde kun fått ett brev noe som gjør det vanskelig å uttale seg om en eventuell utvikling i argumentasjon. Brevene til kardinalbiskopene var skrevet i år 1057, 1059-60 og 1063, altså omtrent tre år mellom hvert brev. De to første brevene ble diskutert under teoretisk argumentasjon tidligere. Det første av disse var helt teoretisk. Det andre var teoretisk, men i dette brevet hadde Damian trukket fram en rekke praktiske argumenter som var med på å støtte og underbygge argumentasjonen.

Som nevnt under teoretisk argumentasjon, er hensikten med de to første av disse tre brevene å vise at en begår simoni om en kjøper embetet sitt gjennom tjenester og ord og ikke bare med penger. Dette hviler i hovedsak på en tolkning av Jes 33:15 som Damian tolker til å bety at det finnes tre typer gaver, nemlig penger, lydighet og ord. I det første brevet nøyde Damian seg med dette, men han gikk lenger i det andre brevet ved å trekke fram en rekke praktiske argumenter, både bibelske, hypotetiske og et kirkehistorisk eksempel, som skal støtte hans ståsted. Sentralt i denne sammenheng er paralleller til to bibelske beretninger fra Det gamle testamente. Den ene handler om Jakob som går i tjeneste hos Laban i 14 år for å kunne gifte seg med døtrene hans.³⁵³ Den andre handler om David som gikk i tjeneste hos Saul for å kunne gifte seg med dattera.³⁵⁴ Begge disse eksemplene viste, ifølge Damian, at det faktisk kostet mer å gå i tjeneste hos noen mot å få et embete enn det å betale for det.³⁵⁵ Med andre ord begår man simoni, dersom man betaler med lydighet. Damian brukte også et rent hypotetisk eksempel som skulle illustrere samme poeng, og forklarte at om to geistlige skulle skaffet seg samme embete, en med penger og en annen med tjenester, ville den som hadde gjort tjenester mot embetet til slutt ha betalt mer enn den som bare kjøpte det for penger.³⁵⁶

Senere i samme brev henvendte Damian seg direkte til verdslige fyrster og anklaget dem for å være medskyldige i det de geistlige gjør, når de innsetter geistlige som ikke skulle hatt embete.³⁵⁷ Som et advarende eksempel fortalte Damian om keiser Valens. Etter en forespørsel fra goterne om å få en biskop som kunne lære dem opp i troen, sendte han dem en etterfølger

³⁵² Brev 48, 69 og 97.

³⁵³ Damian 1992, brev 69, s. 92-93.

³⁵⁴ Damian 1992, brev 69, s. 92-93.

³⁵⁵ Damian 1992, brev 69, s. 93.

³⁵⁶ Damian 1992, brev 69, s. 93-94.

³⁵⁷ Damian 1992, brev 69, s. 96.

av Arius, altså en unitarisk kjetter. Dette skulle få skrekkelige konsekvenser for keiseren ved at han senere ble bekjempet av goterne.³⁵⁸

Damian brukte dermed denne hendelsen som et argument mot den virksomheten fyrstene er med på. Det interessante med det sistnevnte argumentet er at det viser tydelig hvordan Damian tilpasset argumentasjonen etter hvem han ønsket å adressere. Så snart Damian henvendte seg til en verdslig fyrste ser vi han endret noe av argumentasjonen til eksempler som i større grad ser ut til å passe mottakeren.

Det siste av de tre brevene hadde kun praktiske argumenter når Damian diskuterer simoni.³⁵⁹ Her ser vi altså en utvikling av argumentasjonen i brevene til kardinalbiskopene. Den går fra å være, teoretisk til å bli stadig mer praktisk, en utvikling som skjer over seks år.

Etter å ha latt være å bruke praktiske argumenter i forbindelse med saken om hertug Godfreds kapellaner i brevene fra 1066, tok Damian opp igjen bruken av flere praktiske argumenter i brevet til Firenze. Både argumentene Damian brukte og selve temaet for brevet har tydelige røtter i *Liber gratissimus*, skrevet 15 år i forkant. Damian bruker både eksempler fra Bibelen, som beretningen om trollmannen Simon og tilsvarende eksempler fra *Liber gratissimus* om kjettere i tidligere kirkestrider. Denne gangen novatianere og luciferianere, en unitarisk bevegelse.³⁶⁰

Det er vanskeligere å finne et tidsmessig mønster for når Damian hadde en praktisk argumentasjon. Den praktiske argumentasjonen var som regel argumentativ, med to viktige unntak. Det ene er *Liber gratissimus* som vi allerede har sett på og det andre er brevet til Firenze. I brevet til Firenze kommer Damian inn i en diskusjon om hva velsignelse og forbannelse er og brukte en rekke eksempel for å poengtere dette som han legger fram på en demonstrativ måte.³⁶¹

I samtlige av brevene der Damian hadde en praktisk argumentasjon, var det en stor bruk av Bibelen og referanser til bibelske personer og hendelser. Både i *Liber gratissimus*, brevet til kardinalbiskop Bonifatius og i brevet til Firenze, brukte Damian kirkehistorien aktivt i forbindelse med argumentasjonen.³⁶² Det er spesielt tre moment ved bruken av historien som

³⁵⁸ Damian 1992, brev 69, s. 96-97.

³⁵⁹ Damian 1992, brev 97, s. 75-76.

³⁶⁰ Damian 2004, brev 146, s. 156, 165.

³⁶¹ Damian 2004, brev 146, s. 161-162.

³⁶² For denne argumentasjonen i brevet til Firenze, se Damian 2004, brev 146, s. 165.

argumentasjon en skal merke seg. Siden lignende problemstillinger knyttet til sakramentene hadde blitt diskutert tidligere i kirkens historie, dannet dermed historien en plattform å kunne argumentere fra. For det første, kunne Damian rent argumentativt bruke flere argumenter som på den tiden ble brukt mot for eksempel donatister som mente sakramentenes gyldighet var avhengig av den som forvalter det.³⁶³ For det andre fungerte bruken av historien i argumentasjonen som en måte å sverte motstanderen på ved å trekke paralleller mellom dem og grupper som tidligere har blitt stemplet som kjettere. Historien ble dermed et viktig retorisk virkemiddel i møte med sine meningsmotstandere. For det tredje ser Damian ut til å mene det finnes visse lovmessigheter i historien, gitt et teistisk verdensbilde, som gjør den aktuell å bruke i argumentasjon. Spesielt aktuelt i denne sammenheng er brevet han skrev til kardinalbiskop Bonifatius der han blant annet henvender seg til verdslige fyrster og sterkt advarer dem mot å innsette uverdige geistlige, siden de da gjør seg medskyldige i handlingene de gjør.³⁶⁴ Damian fortalte dermed om keiser Valens som mottok guddommelig straff etter han sendte en ariansk biskop etter forespørsel fra goterne om en geistlig som kunne lære dem opp i troen.³⁶⁵ Dette eksempelet fungerte dermed som et eksempel på advarsel mot å innsette kjettere.

Utover *Liber gratissimus*, brevet til kardinalbiskop Bonifatius og brevet til borgerne i Firenze, er den praktiske argumentasjonen noe mer mager og mindre mangfoldig i denne debatten, i enkelte av brevene var den praktiske argumentasjonen nærmest fraværende eller ubetydelig. Dette gjelder brevet han skrev til kardinalbiskopene i 1057 og de to brevene han skrev til Aleksnder II og Godfreds kapellaner.

5.6 Konklusjon

I forskningen er det viet lite oppmerksomhet til argumentasjonen til Damian i simonidebatten. En nærmere undersøkelse har vist at argumentasjonen både var variert og i endring. Det er kategoriene teoretisk og praktisk argumentasjon som er brukt i denne sammenheng. Det teoretiske argumentasjonsmønsteret i *Liber gratissimus* har vært egne resonnement supplert med autoriteter som understreket og bekreftet argumentasjonen. En annen bruk av autoriteter var at de ikke bare bekreftet, men at autoritetene var selve argumentasjonen. Spesielt brevet til Firenze viser at autoriteter ikke bare ble brukt i argumentasjonen, men at de også kunne være selve argumentasjonen. Vekslingen mellom argumentativ og demonstrativ teoretisk

³⁶³ Se for eksempel Damian 1990, brev 40, s. 150-152.

³⁶⁴ Damian 1992, brev 69, s. 96-97.

³⁶⁵ Damian 1992, brev 69, s. 96-97.

argumentasjon kom igjen på 1060-tallet, mens argumentasjonen på 1050-tallet var mindre demonstrativ og mye mindre bruk av kirkefedre. Det at *Liber gratissimus* ble sendt en andre gang med endringer viser at argumentasjonen ble mer mindre praktisk og de tre brevene til kardinalbiskoper viste at argumentasjonen til dette publikummet ble mer praktisk over tid. Argumentasjonen i brevene har også hatt en nær sammenheng med selve hensikten til brevet. I brevet til kapellanene var hensikten å formane og vise til rette og argumentasjonen var dermed mer demonstrativ enn andre brev. Hensikten med brevet til Firenze var å klarne opp i misforståelser og argumentasjonen i denne sammenheng var dermed mer enkel og kortfattet. Dette har nok også med publikum å gjøre, siden et flertall av dem ikke hadde teologisk utdanning. Den praktiske argumentasjonen i debatten viser et mer nyansert og variert bilde av argumentasjonen enn det tidligere forskning har påvist. Damian tok i bruk argumenter fra både Bibelen, kirkehistorie og praktiske analogier. Spesielt kirkehistorien ser ut til å ha hatt viktige funksjoner siden Damian gjennom en sammenligning av tidligere kirkestrider både fikk tilgang på argumenter, samt at det hadde en retorisk effekt å knytte sine meningsmotstandere opp mot tidligere kjettere. Jevnt over var den praktiske argumentasjonen ikke like mye brukt som den teoretiske. Noe av funksjonen til den praktiske argumentasjonen var å vise at de prinsippene som ble lagt fram i den teoretiske argumentasjonen faktisk fungerte rent praktisk og at det dermed var empirisk belegg for konklusjonene man trakk og ikke bare teoretiske formuleringer uten rot i virkeligheten.

KAPITTEL 6: KOMPARASJON AV DEBATTENE

Nå som argumentasjonen og publikum i hver av debattene er gjennomgått, er hensikten med dette kapitlet å se nærmere på forskjeller og likheter mellom disse debattene gjennom en komparasjon. Den overordnede problemstillingen er som følger: Finnes det ulike mønsteret i debattene for hvordan Damian argumenterte? I tillegg til selve argumentasjonen kommer også eventuelle forskjeller og likheter på publikum og tematisk utvikling i debattene til å bli trukket fram.

6.1 Publikum

Publikum som deltok i debatten om både simoni og presteekteskap var på flere plan like. Damians rapport til erkediakon Hildebrand om besøket han avla i Milano er ett av flere eksempler som indikerer at både geistlige og de store massene var engasjert i begge saker.³⁶⁶ Forskjellen mellom debattene kommer klarere til syne når en retter blikket mot hvilke deloffentligheter Damian selv skrev brev til, både når det gjelder lekmenn og det geistlige publikummet.

Når det gjelder det geistlige publikum Damian henvendte seg til i forbindelse med simonidebatten, begynte Damian i 1052 med å skrive *Liber gratissimus* til erkebiskop Henrik. Resten av 1050-tallet og utover 1060-tallet fortsatte han med å skrive til geistlige med stadig høyere posisjon i hierarkiet, nemlig kardinalbiskoper og pave Aleksander II. Denne trenden snudde med brevet til kapellanene til hertug Godfred i 1066 som stod lavere i hierarkiet. Det geistlige publikummet i presteekteskapsdebatten hadde en motsatt tendens. Damian åpnet med å skrive til pave Nikolas II i 1059, men de senere geistlige han skrev til befant seg lavere i hierarkiet, som biskop, kapellaner og erkeprest.

Det at Damian ikke begynte med å skrive til paven i simonidebatten som i debatten om presteekteskap kan ha å gjøre med at han ikke var kardinalbiskop da han skrev *Liber gratissimus*. Først i 1057 ble Damian kardinal og samtlige av brevene i presteekteskapsdebatten skrev Damian etter dette. Siden han hadde en høyere posisjon da, var det også mer naturlig for ham å ta kontakt med geistlige høyere i hierarkiet. Mot dette igjen

³⁶⁶ Damian 1992, brev 65, s. 25-30.

kan man innvende at han faktisk skrev flere brev til paver før *Liber gratissimus* og det beste eksemplet på dette er *Liber gomorrhianus* fra 1051.³⁶⁷

Felles for lekmannspublikummene i begge debattene var at Damian kun skrev ett brev i hver av debattene der han argumenterte. Likevel var det lekmannspublikummene Damian skrev til det var størst forskjell mellom. I simonidebatten skrev Damian til borgerne i Firenze og dermed til et stort publikum, både i mangfold og antall mennesker. I presteekteskapsdebatten skrev Damian til grevinne Adelaide og dermed til et smalt og høytstående publikum.

Likevel er det noen brev som viser at Damian også henvendte seg til fyrster i forbindelse med simoni. Det ene brevet er brevet han skrev til kardinalbiskop Bonifatius, der han anklaget verdslige fyrster for å innsette uverdige geistlige.³⁶⁸ Samtidig var ikke brevet adressert til dem, men til kardinalbiskop Bonifatius. Et annet brev er et han skrev til keiser Henrik III etter pinsen i 1046.³⁶⁹ I dette brevet priste Damian keiseren for å ha drevet ut dueselgere fra tempelet, noe som ser ut til å referere til simonister som solgte Den hellige ånd.³⁷⁰ Damian hadde også en referanse til keiser Henrik III i *Liber gratissimus*.³⁷¹ På den måten kan keiseren se ut til å ha vært en del av debatten, noe som i så fall viser at Damian i simonisaken også henvendte seg til verdslige fyrster. Samtidig var det ingen argumentasjon i brevet til keiseren og av den grunn er det ikke tatt med, siden dette handler om argumentasjon.

Brevene til borgerne i Firenze og til grevinne Adelaide var også veldig ulike med tanke på hensikten bak. Selv om Damian argumenterte mot presteekteskap i brevet til grevinnen var hensikten først og fremst å få henne til å bruke sin posisjon for å gjøre noe med presteekteskap. I brevet Damian skrev til Firenze var han i større grad opptatt av argumentasjon og det å overbevise publikum om hva han mente om simoni.

6.2 Tematisk utvikling

Rent tematisk utviklet disse debattene seg forskjellig. I presteekteskapsdebatten diskuterte Damian i stor grad den samme problemstillingen i alle brev, nemlig om geistlige skulle kunne gifte seg eller ikke. I simonidebatten var det et annet mønster. I denne debatten dukket stadig

³⁶⁷ Se Damian 1990, brev 31, s. 3-53. I tillegg til *Liber gomorrhianus* skrev Damian også et annet brev til pave Leo IX, se Damian 1990, brev 33, s. 56-58. Før *Liber gratissimus* skrev Damian også andre brev til paver, men de var ikke av et like stort omfang som *Liber gomorrhianus*. Han skrev to brev til pave Gregor VI, se Damian 1989, brev 13 og 16, s. 130-133 og 143-144. Han skrev også ett brev til pave Klemens II, se Damian 1989, brev 26, s. 244-246.

³⁶⁸ Damian 1998, brev 69, s. 96-97.

³⁶⁹ Se brev 20.

³⁷⁰ Damian 1989, brev 20, s. 195.

³⁷¹ Damian 1990, brev 40, s. 206-209.

nye sider ved simoni opp som gjorde at tematikken i brevene gikk i ulike retninger. I både *Liber gratissimus* i 1052 og brevet til Firenze fra 1067 var temaet å diskutere gyldigheten av simonisters embete og sakramentsforvaltningen.³⁷² I de andre brevene var temaet en diskusjon av hva som kunne regnes for å være simoni og ikke, men også blant disse brevene var det ulike omstendigheter som førte med seg ulike tematikker. I to av brevene Damian skrev til kardinalbiskoper argumenterte han for at simoni også omfattet det å betale for et embete med for eksempel tjenester.³⁷³ I hans siste brev til kardinalbiskoper, skrevet i 1063, argumenterte Damian for at det å betale for kirkelige bestemmelser også er simoni.³⁷⁴ Noen år etter, i 1066, skrev Damian to brev til pave Aleksander II og hertug Godfreds kapellaner. I denne sammenhengen hadde det oppstått uenighet om det å betale for kirkelige eiendommer av en verdslig fyrste var å regne som simoni dersom selve ordinasjonen var utført gratis av en geistlig.³⁷⁵

Mønsteret som viser seg, er en større tematisk kontinuitet i presteekteskapsdebatten enn i debatten om simoni. Kontinuiteten i denne debatten kom ekstra til syne i de siste to brevene der Damian svarte på den samme innvendingen, nemlig om 1kor 7 kunne brukes som et argument for at geistlige kunne gifte seg eller ikke.³⁷⁶ Kontinuiteten forsterkes ytterligere av at Damian gjentatte ganger i presteekteskapsdebatten oppfordret publikum til å lese tidligere brev han hadde skrevet om samme emnet. Dette kom ekstra tydelig fram i hans siste brev, skrevet til erkepresten Peter, der han oppfordret ham til å lese tre av de fire brevene han tidligere hadde skrevet om emnet, både brevet til Nikolas II, til biskop Cunibert og til grevinne Adelaide.³⁷⁷ Det eneste brevet han ikke inkluderte var brevet til hertug Godfreds kapellaner, men argumentasjonen i dette brevet var så likt brevet til biskop Cunibert, at det neppe var nødvendig. Det at Damian viste til andre brev, er med på å understreke at problemstillingen som ble tatt opp var den samme. Siden Damian diskuterte de samme temaene tidligere var det dermed ikke like nødvendig med en så utfyllende diskusjon i alle brevene, siden argumentasjonen var tilgjengelig fra andre brev. Dette skrev han også eksplisitt selv.³⁷⁸ Henvisning til så mange av tidligere brev finnes ikke i simonidebatten, nettopp fordi spørsmålene som ble diskutert i brevene hadde en større variasjon enn i den andre debatten. Samtidig skal det sies at de gangene Damian faktisk hadde skrevet om et emne tidligere,

³⁷² Brev 40 og 146.

³⁷³ Se brev 48 og 69.

³⁷⁴ Se brev 97.

³⁷⁵ Se brev 140 og 141.

³⁷⁶ Damian 2004, brev 141, s. 119-120. Damian 2005, brev 162, s. 151.

³⁷⁷ Damian 2005, brev 162, s. 143.

³⁷⁸ Damian 2005, brev 162, s. 143.

oppfordret han publikum til å sjekke ut brevene. Dette var tilfelle i brevet til Firenze da han henviste til *Liber gratissimus* og i brevet til kardinalbiskop Bonifatius der han henviste til brevet han tidligere skrev til kardinalbiskopene i Lateran.³⁷⁹

Kort fortalt utviklet simonidebatten seg i nye retninger etter hvert som nye problemstillinger knyttet til simoni dukket opp og måtte diskuteres. I presteekteskapsdebatten var tematikken den samme jevnt over. Det at tematikken i presteekteskapsdebatten forble den samme, kan muligens være med på å forklare hvorfor Damian etter hvert i debatten brukte stadig mindre plass på argumentene.

6.3 Teoretisk og praktisk argumentasjon over tid

I presteekteskapsdebatten var det ikke et klart mønster for om Damian brukte praktiske eller teoretiske argumenter avhengig av tid. Dersom det er et mønster er dette i så fall at argumentasjonen var avhengig av selve publikummet han henvendte seg til og ikke at han argumenterte på ulike måter til ulike tider. I motsetning til presteekteskapsdebatten var det et noe klarere mønster for hvordan argumentasjonen utviklet seg over tid. Dette gjelder spesielt brevene han skrev til kardinalbiskopene. Det første av disse brevene var teoretisk, mens de to neste ble mer og mer praktisk. Kardinalbiskopene er dessuten den eneste publikumsgruppen med så mange brev fra samme debatt

6.3.1 Teoretisk argumentasjon

Forskjellene i den teoretiske argumentasjonen i disse debattene kommer klarest fram ved bruken av kirkefedre og konsil som autoriteter. I begge debattene benyttet Damian seg av slike autoriteter, men på til dels ulike måter og i ulik grad og til ulike tider. I presteekteskapsdebatten var det kun i to av de fem brevene at disse autoritetene står sentralt i argumentasjonen, nemlig brevet til biskop Cunibert fra 1064 og i brevet til hertug Godfreds kapellaner fra 1066.³⁸⁰ I de andre tre brevene brukte Damian andre argumenter, både praktiske og teoretiske argument som det praktiske argumentet at nattverden kun kan forvaltes av jomfruer på grunn av jomfrufødselen, som han brukte i brevet til Nikolas II og til erkepresten Peter. I simonidebatten utgjorde kirkefedre og konsil en sentral del av argumentasjonen i fire av de sju brevene han skrev som er mer enn i presteekteskapsdebatten.³⁸¹ I tillegg var også bruken av autoritetene spredd utover en større periode, både i starten av 1050-tallet og siste halvdel av 1060-tallet. I presteekteskapsdebatten derimot, forekom denne autoritetsbruken i

³⁷⁹ Se Damian 2004, brev 146, s. 156 og Damian 1992, brev 69, s. 101.

³⁸⁰ Brev 112 til biskop Cunibert og brev 141 til hertug Godfreds kapellaner.

³⁸¹ Brev 40, 140, 141 og 146.

argumentasjonen i perioden 1064-1066, men så skal det også sies at det ikke fantes noen brev der Damian diskuterte presteekteskap fra starten av 1050-tallet. Det nærmeste en kommer er et brev han skrev til biskop Gislerius av Osimo i 1051, der Damian blant annet argumenterte for sølibat med en argumentativ tilnærming til sitat fra Leo den store.³⁸² Dette brevet er likevel utelatt fordi det kun handler om sølibatsløftet blant munk og ikke er en diskusjon av presteekteskapet. Selv om disse er nært relatert må de holdes adskilt fra hverandre.

Når det gjelder bruken av disse autoritetene er det også en forskjell i hvordan de blir brukt. Selv om debattene har det til felles at autoritetene både ble brukt som støtte for egen argumentasjon og som argumentet selv, skilte de seg fra hverandre på måten de blir lagt fram på. I simonidebatten var det en variert bruk av kirkefedre i argumentasjonen, både ved at de ble brukt demonstrativt, men også at Damian kunne diskutere og dem dermed ha en mer reflekterende bruk av dem. I presteekteskapsdebatten var bruken mindre mangfoldig, da den var utelukkende sterkt demonstrativ, alt i alt mer demonstrativ enn i debatten om simoni. I presteekteskapsdebatten listet Damian opp sitat etter sitat på over tre siden.³⁸³ Det samme kan ikke sies om simonidebatten, der Damian ikke brukte like mange sitat så tett etter hverandre.

Et siste punkt der denne autoritetsbruken skiller seg mellom debattene er hvilke autoriteter han brukte. I simonidebatten brukte Damian stadig nye autoriteter og sitat for å overbevise meningsmotstanderen, men i presteekteskapsdebatten brukte Damian de samme sitatene i begge brevene. Bruken av kirkefedre som autoriteter i disse debattene skilte seg dermed fra hverandre på flere punkt. Bruken av kirkefedrene som autoritet i presteekteskapsdebatten var altså mindre hyppig, mindre variert, siden han bruker samme sitat om igjen, samt at selve bruken av dem er mindre mangfoldig enn den vi finner i simonidebatten.

Hva er årsaken til måten Damian bruker autoritetene på i presteekteskapsdebatten i motsetning til i debatten om simoni? Det kan være flere forklaringer på dette. Selv om den spesielt sterke demonstrative autoritetsbruken i presteekteskapsdebatten kom i omtrent samme periode og i samme debatt, er nok forklaringen å finne i selve hensikten med å skrive og hva slags forhold Damian hadde til sitt publikum i disse brevene. Én av flere måter å dele publikum i debattene på er etter hvilken side de stod på, om Damian skrev til sine meningsmotstandere eller til sine meningsfeller. Brevene i presteekteskapsdebatten der han brukte kirkefedre som autoriteter var skrevet til hans meningsmotstandere. I begge

³⁸² Damian 1990, brev 38, s. 82.

³⁸³ Damian 1998, brev 112, s. 262-264. Damian 2004, brev 141, s. 115-118.

sammenhengene var hensikten å demonstrere overfor dem at de stod i opposisjon til det som var kirkens lære. De andre brevene i debatten derimot skrev han ikke til meningsmotstandere, men til folk han ønsket å utruste til kamp mot presteekteskap eller til folk han ønsket å få med på sitt parti, men ikke nødvendigvis var uenig i det han mente. Det gir derfor god mening å forklare den sterke demonstrative autoritetsbruken i presteekteskapsdebatten med at han ønsket å sette sitt publikum på plass og ikke la det være noen som helst tvil om hva kirken mente om saken.

6.3.2 Praktisk argumentasjon

I begge debattene brukte Damian bibelberetninger som en del av argumentasjonen. Forskjellen mellom den praktiske argumentasjonen i debattene handlet mer om hvordan kirkehistorien ble brukt. Som vist i kapittelet om simoni var kirkehistorie en viktig del av argumentasjonen, spesielt i *Liber gratissimus*. Den ene type kirkehistorie var av en overnaturlig karakter, der Damian brukte mirakelfortellinger om ulike geistlige som skal ha kunne utført mirakler som igjen beviste at Den hellige ånd var virksom i dem til tross for at var uverdige.³⁸⁴ Også i brevet han skrev til kardinalbiskop Bonifatius brukte Damian en beretning om keiser Valens som ble bekjempet av gotere og også et eksempel på en biskop som på grunn av sine ugjerninger ble paralyisert som straff fra Gud.³⁸⁵ En tilsvarende bruk av en slik type kirkehistorie forekom også i presteekteskapsdebatten, men i mye mindre grad. I presteekteskapsdebatten brukte Damian en slik type argumentasjon kun i brevet til biskop Cunibert der han fortalte om biskoper som på overnaturlig vis ble straffet med døden på grunn av at de var seksuelt aktive.³⁸⁶ I begge debattene har noe av bruken av slike beretninger blitt brukt både som argumentasjon og også som et eksempel til advarsel med tanke på de grusomme skjebnene. I tillegg til at Damian brukte flere overnaturlige beretninger i simonidebatten, brukte han også flere eksempler fra tidligere kirkestrider i argumentasjonen. Denne formen for argumentasjon var en krysning mellom teoretisk og praktisk. På den ene siden var de praktiske, siden argumentene var historiske, samtidig var det også en teoretisk side ved dem, siden Damian kunne ta i bruk diskusjonen av de teologiske standpunktene som en del av argumentasjonen. Denne måten å bruke kirkehistorie på som argumentasjon, forekom ikke i like stor grad i brevene Damian skrev om presteekteskap. Det eneste tilfellet var da Damian i brevet til Nikolas II mente gifte prester gjorde seg skyldige i heresien til

³⁸⁴ Damian 1990, brev 40, s. 154-160.

³⁸⁵ Damian 1992, brev 69, s. 94-97.

³⁸⁶ Damian 1998, brev 112, s. 274-275.

nikolaittene.³⁸⁷ I Bibelen omtales nikolaittene to ganger i Johannes' åpenbaring der deres lære fordømmes, men det sies lite om hva de stod for og ingenting om at deres lære hadde noe med ekteskap å gjøre.³⁸⁸ I følge Damian hadde læren med ekteskap å gjøre og han mente at kjetteren Nikolas ble ordinert av apostelen Peter og skal også ha vært den som lærte at geistlige kunne gifte seg.³⁸⁹ Damian skrev derimot ikke noe om hvordan Nikolas skal ha argumentert for presteekteskap og dermed oppnådde han kun ad hominem-effekten ved å trekke paralleller mellom gifte geistlige og nikolaittene.

I sammenligningen av den teoretiske argumentasjonen i disse debattene, var det i simonidebatten at Damian hadde en mest mangfoldig argumentasjon. Det samme var også tilfelle med den praktiske argumentasjonen. Kvantitativt brukte Damian flere praktiske argumenter i debatten om simoni enn i presteekteskapsdebatten. I simonidebatten var det også større mangfold av praktiske argumenter enn i presteekteskapsdebatten.

³⁸⁷ Damian 1992, brev 61, s. 12.

³⁸⁸ Se Åp 2:6, 15.

³⁸⁹ Damian 1992, brev 61, s. 12.

KAPITTEL 7: KONKLUSJON

I kapittel 3 var hensikten å gjøre rede for hva offentlighet var på Damians tid. Utgangspunktet for dette var en diskusjon av Habermas' representative og borgerlige offentlighet. Disse modellene har fått kritikk fra flere hold og blant de viktigste momentene i denne sammenheng var idéen om at offentlighet i middelalderen må sees som et lappeteppes av mindre deloffentligheter. I lys av kritikken har denne måten å tenke offentlighet på blitt tatt med videre. Framfor å bruke Habermas' tre kriterier for en borgerlig offentlighet har jeg heller brukt *argumentasjon*, *tema* og *publikum* som tre sentrale faktorer i en offentlig debatt. Disse tre faktorene har dermed vært et rammeverk analysene i kapittel 4 og 5, siden jeg i denne sammenheng blant annet har sett nærmere på sammenhengen mellom argumentasjon og publikum i de ulike debattene. Andre del av dette kapittelet var en empirisk tilnærming til deloffentligheter på Damians tid. Deloffentlighet var arenaer for meningsdannelse og det ble trukket fram fire sentrale faktorer som har vært med på å konstituere deloffentligheter på Damians tid, nemlig religiøse grupper og religiøse institusjoner, geografi, sosial tilhørighet og offentlige arenaer. Kommunikasjonen i de ulike deloffentlighetene ble også belyst.

Siden det tidligere er gjort lite om selve argumentasjonen til Damian har hensikten med kapittel 4, 5 og 6 vært å undersøke dette nærmere. Det har vært noen forskjeller på hvilket publikum Damian henvendte seg til. Felles for debattene var at de fleste av brevene var skrevet til et geistlig publikum. De største forskjellene viste seg på lekmannspublikummet, både i størrelse og i hvilket type lekmannspublikum han skrev til. Når det gjelder selve argumentasjonen Damian brukte i debattene har den blitt kategorisert etter om den har vært teoretisk eller praktisk. Argumentativ og demonstrativ er betegnelsene som har blitt brukt om hvordan Damian la fram argumentasjonen. Felles for begge debattene har vært at argumentasjonen i stor grad har dreid seg om autoriteter. Selv om det var flere fellestrekk mellom debattene når det gjelder argumentasjonen som Damian brukte, er det en forskjell som er gjennomgående i store deler av debattene. I simonidebatten var argumentasjonen mer mangfoldig både i type argumenter Damian brukte og hvordan han brukte dem. Autoriteter som kirkefedre og konsil ble brukt både argumentativt og demonstrativt. Kirkehistorien var også sentral i argumentasjonen. Tendensen i presteekteskapsdebatten var en mindre mangfoldig argumentasjon både i typer argumenter og måten han argumenterte på. De praktiske argumentene var også færre. Når det gjelder den diakroniske utviklingen i

argumentasjonen har det vært ulike tendenser. I simonidebatten ble argumentasjonen stadig mer praktisk orientert til kardinalbiskopene. Disse brevene viste også hvordan argumentasjonen utviklet seg ved å bygge på med flere praktiske argumenter. I andre sammenhenger som med *Liber gratissimus* ble argumentasjonen mindre praktisk. I presteekteskapsdebatten pekte 1064-1066 seg ut som en periode med svært demonstrativ teoretisk argumentasjon. Samtidig viste denne debatten at diskusjonen etter hvert handlet mye om hvordan man skulle forstå Paulus som så ut til å gi tillatelse til å gifte seg. I denne presteekteskapsdebatten var argumentasjonen mindre praktisk, men i møte med lekfolk brukte Damian kun praktisk argumentasjon. Dette er ett av flere eksempel på at Damian tilpasset argumentasjonen etter sitt publikum.

7.1 Habermas og debattene om presteekteskap og simoni

Ett av Habermas' mål med *Borgerlig offentlighet* var å kartlegge hvilke forutsetninger som lå til grunn for utviklingen av en offentlighet i Europa. Nå har det ikke vært et mål med denne oppgaven å komme med detaljerte analyser av akkurat hvilke faktorer som gjennom historien har bidratt med strukturendringer i offentlighet. Likevel vil jeg i forlengelse av undersøkelsen kaste lys over en av de sentrale faktorene som ser ut til å ha vært svært viktige i utviklingen av den offentlige debatten på Damians tid. Det sentrale stikkordet i denne sammenhengen er *kommunikasjon*. Alle debatter forutsetter en eller annen form for kommunikasjon for at man skal kunne utveksle meninger og i kapittel 3 ble noen av disse gjennomgått i de ulike deloffentligheter på Damians tid. Utgangspunktet for denne undersøkelsen har vært den skriftlige kommunikasjonen i form av brevskrivning. Nettopp denne måten å kommunisere på i debatter ser ut til å ha utgjort en viktig del når det kommer til å forme utviklingen på den offentlige debatten.

Spesielt på tre sentrale områder har brevskrivningen vært med på å forme den offentlige debatten. For det første, har den vært med på å skape kontinuitet i debattene. Flere av middelalderens deloffentligheter blir gjerne karakterisert som ad hoc-offentligheter som ble samlet for spesielle formål, for så å gå i oppløsning. Det at debattene i Damian sitt tilfelle blant annet har foregått skriftlig har vært med på å skape en *kontinuitet* i de offentlige debattene. Dette foregikk i debatten om simoni, men aller klarest kom dette til uttrykk i presteekteskapsdebatten, siden Damian i så mange av brevene kunne referere til det han tidligere hadde skrevet. På den måten kunne Damian fortsette diskusjonen framfor å måtte ta opp de samme argumentene på den samme måten.

For det andre har den skriftlige kommunikasjonen bidratt med å *utvide* offentligheten og dette har foregått på to måter. Geografisk sett har den skriftlige kommunikasjonen gjort det mulig å kommunisere over lengre distanser og dermed lagt mindre begrensninger på meningsutvekslinger over lengre avstander. Den andre måten den har utvidet offentligheten på er ved å kunne innlemme stadig nye publikum i debatten. Nok en gang er brevene Damian skrev i forbindelse med presteekteskapsdebatten gode eksempler. I brevet til biskop Cunibert henviste Damian til brevet han hadde skrevet til Nikolas II.³⁹⁰ I brevet til grevinne Adelaide refererte Damian til brevet han skrev til biskop Cunibert og til erkepresten Peter oppfordret han til å lese alle nevnte brevene.³⁹¹ På den måten innlemmet Damian stadig nye publikum inn i debatten og den skriftlige kommunikasjonen var forutsetningen for dette. Gjennom brevskrivningen kunne Damian utvide og etablere nettverk og dermed også en deloffentlighet.

Den tredje måten den skriftlige kommunikasjonen har vært med på å forme utviklingen av offentligheten på Damians tid har vært *tilgjengeliggjøring* av meninger. Det at Damian kunne skrive brev og forvente at andre både kunne lese og hadde lest brevene han skrev, er en indikator på at brevskrivningen var en tidlig form for publisering og dermed tilgjengeliggjøring av materiale. I *Liber gratissimus*, skrev for eksempel Damian at han siterte så mange av kirkefedrene for å gjøre dem tilgjengelige for folk.³⁹² På 1000-tallet var selvfølgelig ikke boktrykkerkunsten oppfunnet og det å kunne lese og skrive latin var også forbeholdt få personer. Likevel ser brevskrivningen ut til å ha vært en tidlig fase i det å kunne publisere materiale. Siden brevskrivningen var en viktig del av det å forme utviklingen av den offentlige debatten, må også skrive- og leseferdigheter ha blitt en stadig viktigere forutsetning for å kunne ta del i debattene, noe som helt klart må ha lagt begrensninger på hvem som kunne delta. Likevel ser det ut til at brevskrivningen var ett viktig skritt på vei mot utformingen av den offentlige debatten.

³⁹⁰ Damian 1998, brev 112, s. 281.

³⁹¹ Damian 1998, brev 114, s. 294. Damian 2005, brev 162, s. 143.

³⁹² Damian 1990, brev 40, s. 201.

LITTERATURLISTE

- Barstow, Anne Llewellyn (1982) *Married Priests and the Reforming Papacy: The Eleventh-Century Debates*, The Edwin Mellen Press, New York.
- Blum, Owen J. (1947) *St. Peter Damian: His Teaching on the Spiritual Life*, The Catholic University of America Press, Washington, D.C.
- Blum, Owen J. (1989) „Introduction“, i: P. Damian, O.J. Blum (overs.)(1989) *The letters of Peter Damian 1-30*, The Catholic University of America Press, Washington, D.C., s. 3-33.
- Blumenthal, Uta-Renate (1988) *The Investiture Controversy: Church and Monarchy from the ninth to the twelfth Century*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia Pa.
- Boswell, John (1981) *Christianity, Social Tolerance, and Homosexuality: Gay People in Western Europe from the Beginning of the Christian Era to the Fourteenth Century*, The University of Chicago Press, Chicago.
- Bucher, Theodor G. (1989) «Petrus Damiani ein Freund der Logik?», i: *Freiburger Zeitschrift für Philosophie und Theologie*, 36, s. 267-310.
- Camargo, Martin (2010) «Special delivery: Were medieval letter writers trained in their performance?», i: M. Carruthers (red.) *Rhetoric Beyond Words: Delight and Persuasion in the Arts of the Middle Ages*, Cambridge University Press, Cambridge, s. 173-189.
- Cushing, Kathleen G. (2005) «Of Locustae and Dangerous Men: Peter Damian, the Vallombrosans, and Eleventh-century Reform», i: *Church History*, 74, s. 740-757.
- De Mowbray, Malcolm (2004) «Philosophy as Handmaid of Theology: Biblical Exegesis in the Service of Scholarship», i: *Traditio*, 59, s. 1-37.
- Dressler, Fridolin (1954) *Petrus Damiani: Leben und Werk*, Orbis Catholicus, Roma.
- Elliott, Dyan (1998) *Fallen Bodies: Pollution, Sexuality, and Demonology in the Middle Ages*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- Endres, J. A. (1910) «Petrus Damiani und die weltliche Wissenschaft», i: *Beiträge zur Geschichte der Philosophie des Mittelalters*, 8, s. 7-35.
- Fraser, Nancy (1993) «Rethinking the Public Sphere: A Contribution to the Critique of Actually Existing Democracy», i: C. Calhoun (red.) *Habermas and the Public Sphere*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, s. 109-142.

- Fraze, Charles A. (1988) «The Origins of Clerical Celibacy in the Western Church», i: *Church History, Supplement: Centennial Issue*, s. 108-126.
- Habermas, Jürgen (1971) *Borgerlig offentlighet: Dens framvekst og frafall*, Gyldendal, Oslo.
- Hohendahl, Peter Uwe (1993) “The Public Sphere: Models and Boundaries”, i: C. Calhoun (red.) *Habermas and the Public Sphere*, MIT Press, Cambridge, Massachusetts, s. 99-108.
- Holopainen, Toivo J. (1995) *Dialectic and Theology in the Eleventh Century*, T. J. Holopainen, Helsinki.
- Jestice, Phyllis (1995) «Peter Damian Against the Reformers», i: Elder, E. Rozanne (red.) (1995) *The Joy of Learning & the Love of God: Studies in Honor of Jean Leclercq*, Cistercian Publications Inc., Kalamazoo, Michigan, s. 67-94.
- Karras, Ruth Mazo (2012) *Unmarriages: Women, Men, and Sexual Unions in the Middle Ages*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- Leyser, Conrad (1995) «Cities of the Plain: The Rhetoric of Sodomy in Peter Damians’s «Book of Gomorrah»», i: *Conrad Romantic Review*, 86, s. 191-211.
- McArthur, Robert P., Slattery, Michael P. (1974) «Peter Damian and Undoing the Past», i: *Philosophical Studies: An International Journal for Philosophy in the Analytic Tradition*, 25, s. 137-141.
- McLaughlin, Megan (2010) *Sex, gender, and Episcopal Authority in an age of Reform, 1000-1122*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Melve, Leidulf (2006) «Offentlig debatt, politisk diskurs og strukturendringer i ålmenta», i: *Nytt Norsk Tidsskrift*, 2, s. 135-148.
- Melve, Leidulf (2010) «The Public Debate on Clerical Marriage in the Late Eleventh Century», i: *Journal of Ecclesiastical History*, 61, s. 688-706.
- Menache, Sophia (1990) *The Vox Dei: Communication in the Middle Ages*, Oxford University Press, New York.
- Murphy, James J. (red.) (1971) *Three Medieval Rhetorical Arts*, University of California Press, Berkely, California.
- Murphy, James J. (1981) *Rhetoric in the Middle Ages: A history of Rhetorical Theory from St. Augustine to the Renaissance*, University of California Press, Berkeley
- Olsen, Glenn W. (2011) *Of Sodomites, Effeminate, Hermaphrodites, and Androgynes: Sodomy in the Ages of Peter Damian*, Pontifical Institute of Mediaeval Studies, Toronto.

- Parish, Helen (2010) *Clerical Celibacy in the West, c. 1100-1700*, Ashgate Publishing Group, Farnham Surrey.
- Ranft, Patricia (2012): *The Theology of Peter Damian: «Let Your Life Always Serve as a Witness»*, Catholic University of America Press, Washington, D.C.
- Reindel, Kurt (1996) «Verlorene Briefe des Petrus Damiani», i: Schieffer, Rudolf (red.), *Mittelalterliche Texte: Überlieferung – Befunde – Deutungen*, Hahnsche Buchhandlung, Hannover, s. 141-153.
- Resnick, Irven M. (1988) «Peter Damian on the Restoration of Virginity; a Problem for Medieval Theology», i: *The Journal of Theological Studies*, 39, s. 125-134.
- Resnick, Irven M. (1990) «Attitudes towards Philosophy and Dialectic during the Gregorian Reform», i: *The Journal of Religious History*, 16, s. 115-125.
- Resnick, Irven M. (1992) *Divine power and possibility in St. Peter Damian's De divina omnipotentia*, E. J. Brill, Leiden.
- Resnick, Irven M. (2005) «Introduction», i: P. Damian, O.J. Blum (overs.) I.M. Resnick (overs.) (2005) *The letters of Peter Damian 151-180*, The Catholic University of America Press, Washington, D.C., s. vii-x.
- Reuter, Timothy (2006) “Assembly politics in western Europe from the eight century to the twelfth”, i: Reuter, Timothy, Nelson, Janet L. (red.) *Medieval Politics & Modern Mentalities*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Stead, M.T. (1914) “Manegold of Lautenbach”, i: *The English Historical Review*, Vol. 29, No. 113, s. 1-15.
- Symes, Carol (2010) “Out in the Open, in Arras: Sightlines, Soundscapes, and the Shaping of a Medieval Public Sphere”, i: C. Goodson, A. E. Lester, C. Symes (red.) *Cities, Texts, and Social Networks 400-1500: Experiences and Perceptions of Medieval Urban Space*, Ashgate Publishing Limited, Farnham.
- Tierney, Brian (1988) *The Crisis of Church and State 1050-1300*, University of Toronto Press, Toronto.
- Whitney, J.P. (1925) «Peter Damiani and Humbert», i: *Cambridge Historical Journal*, 1, s. 225-248.

KILDELISTE

- Damian, Peter, Blum, Owen J., O.F.M (oversetter) (1989) *The Fathers of the Church Medieval Continuation – The Letter of Peter Damian 1-30*, The Catholic University of America Press, Washington, D.C.
- Damian, Peter, Blum, Owen J., O.F.M (oversetter) (1990) *The Fathers of the Church Medieval Continuation – The Letter of Peter Damian 31-60*, The Catholic University of America Press, Washington, D.C.
- Damian, Peter, Blum, Owen J., O.F.M (oversetter) (1992) *The Fathers of the Church Medieval Continuation – The Letter of Peter Damian 61-90*, The Catholic University of America Press, Washington, D.C.
- Damian, Peter, Blum, Owen J., O.F.M (oversetter) (1998) *The Fathers of the Church Medieval Continuation – The Letter of Peter Damian 91-120*, The Catholic University of America Press, Washington, D.C.
- Damian, Peter, Blum, Owen J., O.F.M (oversetter), Resnick, Irven M. (oversetter) (2004) *The Fathers of the Church Medieval Continuation – The Letter of Peter Damian 121-150*, The Catholic University of America Press, Washington, D.C.
- Damian, Peter, Blum, Owen J., O.F.M (oversetter), Resnick, Irven M. (oversetter) (2005) *The Fathers of the Church Medieval Continuation – The Letter of Peter Damian 151-180*, The Catholic University of America Press, Washington, D.C.
- Damian, Peter, Reindel, Kurt (red.) (1983) *Die Briefe des Petrus Damiani, Teil 1: Briefe 1-40*, MGH, Hahnsche Buchhandlung, Hannover.
- Damian, Peter, Reindel, Kurt (red.) (1988) *Die Briefe des Petrus Damiani, Teil 2: Briefe 41-90*, MGH, Hahnsche Buchhandlung, Hannover.
- Damian, Peter, Reindel, Kurt (red.) (1989) *Die Briefe des Petrus Damiani, Teil 3: Briefe 91-150*, MGH, Hahnsche Buchhandlung, Hannover.
- Damian, Peter, Reindel, Kurt (red.) (1993) *Die Briefe des Petrus Damiani, Teil 4: Briefe 151-180*, MGH, Hahnsche Buchhandlung, Hannover.